

**TÜRKİYE’DE EN ÇOK ZİYARET EDİLEN MÜZELERİN
ERİŞİLEBİLİRLİKLERİ YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Turizm Rehberliği Ana Bilim Dalı
Turizm Rehberliği Tezli Yüksek Lisans Programı**

Hatice Sena ERKAN

Danışman: Prof. Dr. Naci POLAT

**Haziran 2023
DENİZLİ**

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İmza
Hatice Sena ERKAN

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tez çalışmam süresince bilgi birikimi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren, desteklerini esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Naci POLAT'a ve değerli katkılarından dolayı jüri üyelerim Dr. Öğr. Üyesi Semih ARICI'ya ve Doç. Dr. Özcan ZORLU'ya saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitim-öğretim sürecim boyunca desteklerini esirgemeyen Pamukkale Üniversitesi Turizm Fakültesi hocalarıma ve görev yaptığım Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü bünyesinde görevli amirlerime ve çalışma arkadaşlarıma destekleri ve hoşgörülerini için saygılarımı ve teşekkürlerimi iletirim.

Tez çalışmam süresince her zaman yanımda olan ve beni cesaretlendiren sevgili aileme, babam Süleyman ERKAN'a, annem Elif ERKAN'a, kardeşim Sude ERKAN'a ve değerli eşim Bumin Kaan BALIN'a desteklerinden ötürü ayrıca teşekkür ederim.

Bu çalışmamın engelsiz bir dünya için katkıda bulunmasını ve faydalı olmasını temenni ederim.

Hatice Sena ERKAN

Denizli, Haziran 2023

ÖZET

TÜRKİYE’DE EN ÇOK ZİYARET EDİLEN MÜZELERİN ERİŞİLEBİLİRLİKLERİ YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

ERKAN Hatice Sena

Yüksek Lisans Tezi

Turizm Rehberliği Ana Bilim Dalı

Turizm Rehberliği Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Naci POLAT

Haziran 2023, IX + 75 sayfa

Toplumdaki her birey, turizm faaliyetlerine katılma ve turizm aktivitelerine, tesislerine, hizmetlerine ve turistik destinasyonlara erişim konusunda eşit şartlara sahip olmalıdır. Bu açıdan, turizmin ana bileşenlerinden birini oluşturan müzelerin erişilebilir olması büyük önem taşımaktadır. Bu araştırmada, müzelerin daha erişilebilir olmalarına katkı sağlamak amacıyla, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı olan ve 2022 yılında en çok ziyaret edilmiş olan ilk on müze, bilgilendirme, iletişim, dış çevre ve müze girişi, iç mekanda yatay ve dikey hareket, iç mekandaki imkanlar, müze görevlileri, erişilebilir ve interaktif uygulamalar olmak üzere yedi kategori altında gruplandırılmış elli adet gösterge çerçevesinde nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ve gözlem yöntemleri kullanarak, erişilebilirlikleri yönünden değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında başvuru alan göstergeler oluşturulurken, engelli bireyler dahil olmak üzere bireyler arasında hiçbir ayrım gözetmeksizin tüm ürünlerin ve çevrelerin herkes tarafından kullanılmasına olanak sağlamak üzere oluşturulmuş Evrensel Tasarım İlkeleri (Connell vd., 1997) ve Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından hazırlanan Herkes için Erişilebilir Turizm Kitapçığı’nda (2015: 187-200) ortaya konmuş önerilerden yola çıkılmıştır. Araştırma kapsamındaki müzelerin erişilebilirlik yönünden sistematik bir şekilde değerlendirilebilmeleri için beş erişilebilirlik düzeyi belirlenmiştir. Araştırma sonucunda, müzelerin genel olarak “Orta Düzeyde Erişilebilir” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Müzelerin erişilebilir olmalarına katkı sağlanması ve engelli bireylerin müzecilik faaliyetlerine katılımının desteklenmesi açısından, ulaşılan erişilebilirlik düzeyinin arttırılmasına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Engelli, Erişilebilir Turizm, Müze, Erişilebilir Müze

ABSTRACT

EVALUATION OF THE ACCESSIBILITY OF THE MOST VISITED MUSEUMS IN TURKIYE

ERKAN Hatice Sena

Master Thesis

Tourism Guidance Department

Tourism Guidance Master's Program

Adviser of Thesis: Prof. Dr. Naci POLAT

June 2023, IX + 75 Pages

All people in the society have right to engage in tourism activities, and also should be under equal conditions in terms of accessing to tourism activities, destinations, facilities and services. In this respect, it is very important to make sure that museums, which are one of the main components of tourism overall are accessible. In this study, with the aim of contributing to accessibility of the museums, the most visited first ten museums of the year 2022 under the governance of Turkish Republic Ministry of Culture and Tourism have been evaluated in terms of accessibility and this evaluation has been conducted according to fifty indicators defined under seven categories including information, communication, outer area and museum entrance, indoor horizontal and vertical movement, indoor feasibilities, staff, accessible and interactive applications. Indicators have been determined referring to Universal Design Principles (Connell et al., 1997) presented in order to ensure products and environments are usable for all people including disabled individuals and referring to the suggestions made in Manual on Accessible Tourism for All introduced by United Nations World Tourism Organization (UNWTO, 2015: 187-200). Qualitative observation and document analysis methods have been used for the evaluation and five accessibility levels have been determined for accessibility assessment of the museums under research. At the end of the research, it has been found out that the accessible level for the museums under research overall is “Medium-Level Accessible”. Consequently, in order to ensure that museums are more accessible, and that disabled people can participate in museum activities, general and specific suggestions have been made following the evaluations.

Keywords: Disability, Accessible Tourism, Museum, Accessible Museum

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
TABLolar DİZİNİ.....	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1 Engellilik Kavramı.....	4
1.1.1. Engellilik Tanımı	4
1.1.2 Engellilik Sınıflandırılması	5
1.2 Küresel Engelli Nüfusu.....	6
1.3.Türkiye’de Engelli Nüfusu	7
1.4. Engelliliğe İlişkin Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar	8
1.4.1. Engelliliğe İlişkin Uluslararası Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar	8
1.4.1.1.Birleşmiş Milletler Tarafından Engelliliğe İlişkin Gerçekleştirilen Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar.....	8
1.4.1.2. Avrupa Birliği Tarafından Engelliliğe İlişkin Gerçekleştirilen Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar.....	9
1.4.1.3. Uluslararası Çalışma Örgütü Tarafından Engelliliğe İlişkin Gerçekleştirilen Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar.....	11
1.4.2. Türkiye’de Engelliliğe İlişkin Gerçekleştirilen Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar.....	11
1.4.3. Örnek Ülkelere Göre Engelliliğe İlişkin Gerçekleştirilen Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar	13
1.5. Erişilebilir Turizm.....	16
1.5.1. Erişilebilir Turizm: Uluslararası Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar	17

1.5.2. Erişilebilir Turizm: Türkiye’deki Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar.....	18
1.6. Müzecilik Kavramı.....	20
1.6.1.Engelli Dostu Müzeler ve Müzecilik Uygulama Örnekleri	22

II. BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırma Yöntemi	26
2.2.Evren ve Örneklem	29
2.3.Veritoplama Teknikleri ve Verilerin Analizi	30

III. BÖLÜM

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi	34
3.1.1. Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi’ne İlişkin Bulgular	34
3.2. Hatay Arkeoloji Müzesi.....	37
3.2.1. Hatay Arkeoloji Müzesi’ne İlişkin Bulgular.....	37
3.3. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi.....	39
3.3.1. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi’ne İlişkin Bulgular.....	39
3.4. Şanlıurfa Müzesi ve Haleplibahçe Mozaik Müzesi	42
3.4.1. Şanlıurfa Müzesi ve Haleplibahçe Mozaik Müzesi’ne İlişkin Bulgular	42
3.5. İstanbul Arkeoloji Müzesi	45
3.5.1. İstanbul Arkeoloji Müzesi’ne İlişkin Bulgular	45
3.6. Muğla Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi	47
3.6.1. Muğla Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesine İlişkin Bulgular.....	48
3.7. Konya Mevlana Müzesi.....	50
3.7.1. Konya Mevlana Müzesi’ne İlişkin Bulgular	50
3.8. Nevşehir Hacıbektaş Müzesi	52
3.8.1. Nevşehir Hacıbektaş Müzesi’ne İlişkin Bulgular	53
3.9. Ankara Cumhuriyet Müzesi.....	55
3.9.1. Ankara Cumhuriyet Müzesi’ne İlişkin Bulgular.....	55
3.10. Antalya Aziz Nikolaos Anıt Müzesi.....	58
3.10.1. Antalya Aziz Nikolaos Anıt Müzesi’ne İlişkin Bulgular	58

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	61
KAYNAKLAR.....	66
ÖZ GEÇMİŞ.....	75

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. 2030 Engelsiz Vizyon Belgesi 8 Politika Alanı.....	13
Şekil 2. İncelenen Müzelerin Erişilebilirlik Düzeylerinin Kategorilere Göre Dağılımı.	33
Şekil 3. Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi Erişilebilirlik Düzeyinin Kategorilere Göre Dağılımı.	34
Şekil 4. Hatay Arkeoloji Müzesi Erişilebilirlik Düzeyinin Kategorilere Göre Dağılımı.	37
Şekil 5. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Erişilebilirlik Düzeyinin Kategorilere Göre Dağılımı.....	40
Şekil 6. Şanlıurfa Müzesi ve Haleplibahçe Müzesi Erişilebilirlik Düzeyinin Kategorilere Göre Dağılımı.....	42
Şekil 7. İstanbul Arkeoloji Müzesi Erişilebilirlik Düzeyinin Kategorilere Göre Dağılımı.	45
Şekil 8. Muğla Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Erişilebilirlik Düzeyinin Kategorilere Göre Dağılımı.....	48
Şekil 9. Konya Mevlana Müzesi Erişilebilirlik Düzeyinin Kategorilere Göre Dağılımı.	50
Şekil 10. Nevşehir Hacıbektaş Müzesi Erişilebilirlik Düzeyinin Kategorilere Göre Dağılımı.	53
Şekil 11. Ankara Cumhuriyet Müzesi Erişilebilirlik Düzeyinin Kategorilere Göre Dağılımı.	56
Şekil 12. Antalya Aziz Nikolaos Anıt Müzesi Erişilebilirlik Düzeyinin Kategorilere Göre Dağılımı.....	58

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. İşlevselliğin, Yeti Yitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması (ICF) Sistemi engellilik kavramı sınıflandırması.	6
Tablo 2. Birleşmiş Milletler Tarafından Engelliliğe İlişkin Gerçekleştirilen Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar.....	9
Tablo 3. Avrupa Birliği Tarafından Engelliliğe İlişkin Gerçekleştirilen Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar.....	10
Tablo 4. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Tarafından Engelliliğe İlişkin Gerçekleştirilen Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar	11
Tablo 5. 1980 Yılından İtibaren Türkiye’de Engelliliğe İlişkin Gerçekleştirilen Ulusal Düzenlemelere ve Uygulamalar	12
Tablo 6. Müzelerin Erişilebilirliklerini Belirlemek Üzere Oluşturulan Gösterge - Kriter Tablosu.....	27
Tablo 7. Türkiye’de 2022 Yılında En Çok Ziyaret Edilen Kültür ve Turizm Bakanlığına Bağlı Müzeler.....	30
Tablo 8. Araştırma sonuçlarının incelenen müzelere ve belirlenen kategorilere göre dağılımı.	31
Tablo 9. Araştırma Kapsamında İncelenen Müzelerin Erişilebilirlik Düzeyleri.	32

KISALTMALAR DİZİNİ

AÇHSB	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ADA	Americans with Disabilities Act (Amerika Engelliler Yasası)
BM	Birleşmiş Milletler
CRPD	Convention on the Rights of Persons with Disabilities (Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme)
DDA	Disability Discrimination Act (Engelliler Ayrımcılık Yasası)
EDEN	European Destination of Excellence
EMF	European Museum Forum Avrupa Müze Forumu
ENAT	European Network for Accessible Tourism (Avrupa Erişilebilir Turizm Ağı)
ICF	International Classification of Functioning, Disability and Health (İşlevselliğin, Yeti Yitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması)
ICOM	International Council of Museums (Uluslararası Müzeler Konseyi)
IDEA	Individuals with Disabilities Education Act Engelli Bireyler Eğitim Yasası
ILO	International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
IRO	International Refugee Organization (Uluslararası Mülteci Örgütü)
KTB	Kültür ve Turizm Bakanlığı
UN	United Nations (Birleşmiş Milletler)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund (Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu)
UNWTO	United Nations World Tourism Organization (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü)
vb.	ve benzerleri
Vd.	ve diğerleri
WHO	World Tourism Organization (Dünya Turizm Örgütü)

GİRİŞ

20. yüzyılın ortalarından bu yana tur operatörlerinin nicelik ve nitelik olarak büyümesi ve otellerin, seyahat acentalarının, ulaştırma şirketlerinin beraber hareket etmeye başlaması ile değişmeye başlayan turizm (Lickorish ve Jenkins, 2007:2), ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan giderek artan bir öneme sahip olarak sürekli gelişmektedir. Turizm faaliyetlerinin ve sektörünün ana aktörü ise bireydir ve her birey turizm faaliyetlerine katılma konusunda eşit haklara sahip olmalıdır. Bununla birlikte, engelli bireyler, turizm faaliyetlerine katılım süreci içerisinde pratik ve sosyal açılarından çeşitli engeller ile karşılaşmaktadır (Yau vd., 2004:957). Turizm endüstrisi, sunduğu hizmetleri tüm kullanıcıları için uygun olarak şekilde tasarlamalı ve sunmalı, deneyim sırasında karşılaşılabilecek tüm engelleri ortadan kaldırmalıdır (Michopoulou vd., 2015:184).

Buhalis ve Michopoulou (2011:145) Avrupa'nın erişilebilir turizm pazarını ve turizm pazarının alt segmentlerinin ihtiyaçlarını inceledikleri çalışmalarında, Avrupa'da 127 milyon kişinin erişilebilirlik açısından gereksinimlere ve kendine özgü beceriler ile kısıtlılıklara sahip olduğunu ortaya koymuştur. Buna paralel olarak, Blichfeldt ve Nicolaisen (2011:79) engelli turistlerin özellikle “bakım gören” rollerinden uzaklaşmak için tatile çıkmak istediklerini; turizmin bir noktada kendini yeniden bulma ve özgüven inşa etme ile ilişkili olduğunu; seyahat kararlarını verme süreçlerinin, engelli turistler için daha karmaşık bir süreç olduğunu ortaya koymuştur.

Turizm, sadece işletmeler ve turistler ile sınırlı değildir, toplumları ve çevreyi de kapsayan bütüncül bir sistemdir (Polat, 2010:21). Seyahat olanakları, turizm tesisleri, destinasyonları, deneyimler ve müzeler başta olmak üzere turizm deneyimini kapsayan her bileşenin, toplumun her kesiminden bireyler için erişilebilir olması gerekmektedir. Bu araştırmanın mekânsal olarak ana konusunu oluşturan müzelerin de insanın yaşamı, kültürü, eserleri ile geçmişle bağ kurmasını sağlayan, doğa ve tarih gibi alanlarda bilim, sanat ve eğitim kurumu rolleri üstlenmeleri sebebiyle, engelli bireyleri kapsayıcı olması ve engelli bireylerin müzecilik faaliyetlerine katılımının sağlanması önem arz etmektedir.

2004 yılında engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılımı konusunda yapılan bir araştırmada (Yau vd.) engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılımın önünde

bulunan engelleri kaldırma konusunda, fiziksel engellerin ortadan kaldırılmasının tek başına yeterli olmayacağı sonucuna ulaşmıştır. Poria vd. (2008: 117) ise tekerlekli sandalye ve koltuk değneği kullanan 30 kişinin ve 15 görme engelli kişinin sanat müzelerini ziyaret ederken yaşadıkları zorlukları ele almıştır, yapılan görüşmeler sonucunda, engelli bireylerin müzeleri istedikleri şekilde deneyimleyemediği sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar, müze deneyimlerinde karşılaştıkları en büyük engellerin, görevlilerin tutumları ve diğer ziyaretçilerle etkileşim gibi iletişim yönünden kaynaklandığını belirtmiştir. Özetle, müzelerin erişilebilirliğinin artırılması açısından ana esasların benimsenmesinin yanı sıra yenilikçi uygulamalara da yer verilmesi gerekmektedir.

Bu araştırmada turizmin ana unsurlarından biri olan müzelerin erişilebilirlikleri açısından çok yönlü olarak değerlendirilmesi ve elde edilen sonuçlar çerçevesinde öneriler sunulması, engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılımını desteklemesi beklenmektedir.

Türkiye’de erişilebilir müzecilik alanında yayımlanmış çalışmalara bakıldığında, çalışmaların son birkaç sene içerisinde hız kazandığı ve müzeler ve engelli ziyaretçilere yönelik eğitim çalışmaları alanında yapılan araştırmaların (Akyol vd., 2004: 15-17, Buyurgan ve Demirdelen, 2009: 563-580, Erbay, 2017: 239-253, Erbay, 2017: 289-302, Buyurgan, 2017: 127-136, Sağır vd., 2017: 385-388, Bayam, 2017: 419-433, Okan, 2018: 215-242, Danacı Polat, 2019) literatürde daha geniş bir yer kapladığı tespit edilmiştir. Erişilebilirlik ve müzecilik konularını kapsayan çalışmaların genelde tek bir engelli grubunun ihtiyaçlarına yönelik gerçekleştirildiği görülmüştür. Örneğin, Evci ve Şahin (2013: 681-689) bedensel engelli bireylerin; Buyurgan (2009: 1167-1204), Yeşilyurt ve ark. (2014: 1-19), Baba ve Çalışkan Güneş (2021: 121-129), Çetin (2022: 69-87) ve Demir ve Akyol (2022: 1-16), görme engelli bireylerin; Külük (2019:40-67) ve Şencan (2022: 67-74) işitme engelli bireylerin; Bolu Sert (2016) zihinsel engelli bireylerin; müze deneyimlerine ilişkin çalışmalar gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte teknoloji, dijital uygulamalar ve yeni müzecilik faaliyetleri üzerine yapılan çalışmalar (Boyraz, 2013: 113-118, Baysal vd., 2021: 271-280, Akın, 2022: 16-1) mevcuttur. Şen vd. (2014: 1-16) ve Baş vd. (2015:189-230), Yıldız (2019:9) engelsiz müze örneklerinin ortaya koyulduğu çalışmalar gerçekleştirmiştir.

Bu araştırmada ise Türkiye’nin en çok ziyaret edilen müzeleri, tek bir engelli grubuna yönelik olarak değil, farklı engelli grupları için erişilebilirlikleri yönünden ele alınmıştır. Bu çalışmada, Türkiye’deki müzeler ve genel müzecilik uygulamaları

hakkında bilgi sağlanmakta, diğer müzeler için örnek olabilecek iyi uygulamalar ortaya koyulmakta ve iyileştirilebilecek ya da çağdaş müzeciliğe uyarlanabilecek eksik yönler hakkında öneriler sunulmaktadır. Türkiye’de erişilebilir müzelerin sayısının artmasının ve erişilebilir müzecilik uygulamaların yaygınlaşmasının, farklı engellere sahip, toplumun farklı kesimlerinden bireylerin müzecilik faaliyetlerine katılmasının, kültür etkinliklerini ve turizm hareketliliklerini arttıracakı öngörülmektedir. Müzelerin fiziksel, sosyal ve dijital açıdan daha erişilebilir bir yapı kazanması, fiziksel, duyuşsal ve zihinsel engelli bireyler ile engelli bireylere eşlik eden refakatçiler, küçük çocuklar, çocuklu ebeveynler, hamile anneler ve yaşı ilerlemiş kişiler dahil olmak üzere turist rehberleri ve tur operatörleri gibi turizmin diğer bileşenleri için de önem arz etmektedir.

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1 Engellilik Kavramı

1.1.1. Engellilik Tanımı

Karmaşık ve çok boyutlu bir kavram olan engelli kavramını ifade etmek için çeşitli terimler kullanılmakta, ulusal ve uluslararası düzeyde farklı tanımlar yapılmaktadır.

Uluslararası sağlık çalışmaları yürüten Dünya Sağlık Örgütü tarafından ortak bir dil ve standart bir çerçeve geliştirmek üzere oluşturulan, İşlevselliğin, Yeti Yitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması (ICF) Sistemi'ne göre engellilik, bozukluklar, aktivite ve katılım kısıtlamaları için kullanılan çatı kavram olarak ele alınmıştır. Bireyin herhangi bir sağlık durumu sebebiyle kişisel olarak ve çevre ile etkileşiminde karşılaştığı zorluklar olarak tanımlanmıştır (ICF, 2001:3).

Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmesi'nde ise engelli kavramı "çeşitli engellerle karşılaşmaları halinde diğerleriyle eşit bir şekilde topluma tam ve etkili şekilde katılmalarını engelleyen uzun süreli fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duysal kısıtlılığı olan kişiler" olarak karşılık bulmuştur (UN, 2006:3).

Çalışma yaşamında hakların uygulanmasını, insana yakışır istihdam olanaklarının teşvik edilmesini, sosyal korumanın desteklenmesini ve çalışma yaşamındaki konularla ilgili iletişimin güçlendirilmesini hedefleyen Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) *Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdam Sözleşmesi*'nde engelli kavramını mesleki rehabilitasyon ve istihdam açısından ele almıştır. Engelli kavramı, tanımlanan bir fiziksel veya zihinsel bozukluk nedeniyle uygun bir işe girme ve girdiği işte devamlılığı sağlayıp ilerleme becerileri "önemli ölçüde azalmış kişi" olarak tanımlanmıştır (ILO, 1983:4).

Ülkemizde, engelli bireylerin temel hak ve özgürlüklerden faydalanmasını ve toplumsal yaşama eşit koşullarda katılmalarını sağlamayı ve engelliliği önleyici tedbirlerin alınması için gerekli düzenlemelerin yapılmasını teminen, 07.07.2005 tarihli 25868 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun'da engelli kişi şu şekilde tanımlanmaktadır (Resmi Gazete, 2005):

“Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişiyi ifade eder.”

Ülkemizdeki özürllürlere ilişkin bilgi eksikliğinin giderilmesi amacıyla Başbakanlık Özürllürlürl İdaresi Başkanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı işbirliğinde Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından uygulanan Türkiye Özürllürlürl Araştırması’na göre engelli kişiler "doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yetilerini çeşitli derecelerde kaybetmiş, normal yaşamın gereklerine uyamayan kişiler" olarak tanımlanmıştır¹ (Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, 2002). Bu araştırmada engelli kavramı seyahat, konaklama veya diğer turizm faaliyetlerine tam ve etkin faaliyetlerine katılma açısından engelleri bulunan kişilere karşılık gelmektedir. Bu kapsamda, uzun süreli fiziksel, zihinsel ve duyuşsal engelliliğe sahip bireyler ile kalıcı ve/veya geçici olmak üzere hareket kısıtlılığına sahip kişiler, refakate ihtiyaç duyan bireyler, öğrenme güçlüğü çekenler ve küçük çocuklar, çocuklu ebeveynler ve hamile anneler ve yaşı ilerlemiş kişiler bu araştırma çerçevesinde engelli ziyaretçi kapsamında araştırmaya konu olacaktır.

1.1.2 Engellilik Sınıflandırılması

Engellilik, ana yaklaşımlar olarak medikal ve sosyal model olmak üzere iki farklı açıdan ele alınmaktadır. Medikal model, kişinin engelliliğine neden olan ya da kişinin hayat kalitesini etkileyen sağlık durumuna yani hastalığına odaklanırken, sosyal model toplum tarafından oluşturulan engelleri ele almaktadır. Sosyal modele göre, söz konusu engeller kişinin fiziksel, sosyal ya da mesleki becerilerini geliştirmesini ya da kullanmasını engelleyen fiziksel ya da sosyal kısıtlamalardır.

20 Şubat 2019 tarih ve 30692 sayılı T.C. Resmi Gazete’de yayımlanan Erişkinler İçin Engellilik Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik’in 5. Maddesinde engelli bireylere ilişkin değerlendirme çalışmalarında, Dünya Sağlık Örgütü tarafından ortaya koyulan İşlevsellik, Yeti Yitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması’nın esas alındığı belirtilmektedir (T.C. Resmi Gazete, 2013). Dünya Sağlık Örgütü, İşlevselliğin,

¹ Literatür araştırmasında “engelli”, “özürllü”, “sakat” gibi ifadelerin birbiri yerine kullanıldığı tespit edilmiştir. “Engelli” kavramının kişinin bazı özellikleri ya da toplumun yapısı ve/veya koşulları nedeniyle toplumun diğer bireyleri ile eşit fırsatlara sahip olmadığı anlamını kapsamasından dolayı bu çalışmada, alıntılanmış ifadeler dışında, “özürllü” ve “sakat” ifadeleri yerine “engelli” ifadesine başvurulmuştur.

Yeti Yitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması (ICF) Sistemi'ni standart bir çerçeve oluşturmak için geliştirmiştir ve bu sınıflandırma kapsamında, engellilik kavramı yetersizlikleri, faaliyet ve katılım kısıtlamalarını ifade eden çatı bir kavram olarak ele alınmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre biyopsikososyal ve bütüncül bir yaklaşım olarak yapılan engellilik sınıflandırmaları ve tanımları Tablo1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. İşlevselliğin, Yeti Yitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması (ICF) Sistemi engellilik kavramı sınıflandırması.

Kavram	Açıklama
Yetersizlik (Impairments)	Felç veya görme yetisinin kaybı gibi vücut işlevinde görülen problemler veya vücut yapısındaki değişikliklerdir.
Faaliyet Kısıtlamaları (Activity Limitations)	Yürüme veya yemek yeme gibi faaliyetleri gerçekleştirmede yaşanan zorluklardır.
Katılım Kısıtlamaları (Participation Limitations)	İstihdam ya da ulaşım konusunda ayrımcılığa maruz kalma gibi hayatın herhangi bir alanına katılım açısından yaşanan problemlerdir.

Kaynak: ICF, 2001:3.

Engelliliğin sınıflandırılmasına ilişkin bir başka yaklaşım olarak, 2022 Türkiye Özürlüler Araştırması verileri önem arz etmektedir. Ülkemizdeki engellilere ilişkin bilgi eksikliğinin giderilmesi amacıyla Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı iş birliğinde Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından, 2002 yılında Türkiye Özürlüler Araştırması gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma kapsamında, engelli kavramının ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma, zihinsel, süregen hastalık başlıkları altında sınıflandırıldığı görülmektedir (Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, 2002).

1.2 Küresel Engelli Nüfusu

Engellilik yalnızca fizyolojik ya da sosyal bir olgu olmamakla birlikte, çevre ve kişisel faktörler gibi farklı unsurların sonucu ortaya çıkan bir durumdur (Bulgan ve Çarıkçı, 2015: 16). Engellilik, bireyin sağlık durumunun, kişisel ve çevresel faktörlerin etkileşiminden kaynaklanmakta ve kişiden kişiye, toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2011 yılında yayımlanan Dünya Engellilik Raporu'nda dünya üzerinde 1 milyardan fazla insanın engelli olduğu ve engelli nüfusunun yaklaşık 200 milyonunun ciddi işlev bozuklukları ile karşı karşıya olduğu belirtilmiştir (WHO, 2011:7). 2022 yılında engelli bireylerin hak eşitliğine

ilişkin yayımlanan rapora göre ise (WHO, 2022:2) dünya nüfusunun yaklaşık %16'sının, neredeyse 1.3 milyar insanın engelli olduğu tahmin edilmektedir.

Dünya Sağlık Araştırmasına² (WHO, 2004) göre dünya engelli nüfusunun %15.6'sı, Küresel Hastalık Yüğü Araştırmasına³ (WHO, 2008) göre dünya engelli nüfusunun %19.4'ü, 15 yaş ve üzeri kişilerden oluşmaktadır. Dünya Sağlık Araştırmasına göre, 110 milyon engelli (dünya nüfusunun %2.2'si) gündelik fiziksel aktivitelerini yapamaz durumdadır (WHO, 2004). Küresel Hastalık Yüğü Araştırmasına göre ise "ağır engelli" grubuna giren bireylerin sayısı 190 milyon olarak belirtilmiştir (WHO, 2008). Ayrıca, dünyada 93 milyon çocuk engelliden 13 milyonunun ağır "engelli" olduğu tahmin edilmektedir (WHO, 2011:261).

1.3.Türkiye'de Engelli Nüfusu

2000li yıllardan itibaren ülkemizde yaşayan engelliler hakkında çalışmalarına hız veren T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı ve T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı toplumda farkındalık yaratmak ve engelli bireylerin sorunlarına çözüm üretmek amacıyla tespit çalışmaları yürütmüştür. 2002 yılında tamamlanan Türkiye Özürlüler Araştırması'nda ülke nüfusunun %12.29'nun çeşitli engel düzeylerine sahip olduğu, %2.58'inin işitme, görme konuşma, zihinsel ve fiziksel becerilerden yoksun olduğu, %9.70'nin süregen hastalığa sahip olduğu ortaya konulmuştur (Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, 2002).

Engelli bireylerin Türkiye genelindeki dağılımını kapsayan, 2011 yılında gerçekleştirilmiş olan *Nüfus ve Konut Araştırması* sonucuna göre, görme, duyma, konuşma, yürüme, merdiven çıkma veya inme, bir şey taşıma veya tutma ve yaşitlarına göre öğrenme, basit dört işlem yapma, hatırlama veya dikkatini toplama fonksiyonlarından en az birinde çok zorlandığını veya hiç yapamadığını beyan eden kişi sayısı (3 veya daha büyük yaş) toplam 4.882.841 kişidir ve bu sayının nüfusa oranı %6,9'dur (TÜİK, 2013).

² *World Health Survey*. 2002–2004 yıllarında yapılan yüz yüze hane halkı araştırması, ülkeler arasında karşılaştırılabilir sağlık verileri toplamak için tek bir soru seti ve tutarlı yöntemler kullanan şimdiye kadarki en büyük çok uluslu sağlık ve engellilik araştırmasıdır. Dünya Sağlık Araştırmasının kavramsal çerçevesi İşlevselik, Yeti yitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması'ndan (ICF) yola çıkarak oluşturulmuştur. Toplam 70 ülke araştırılmaya dahil edilmiştir.

³ *Global Burden of Disease*. İlk Küresel Hastalık Yüğü çalışması, 1990 yılında Dünya Bankası tarafından farklı hastalıklardan, yaralanmalardan ve risk faktörlerinden kaynaklanan erken ölümlerin ve engelliliklerin göreceli yükünü değerlendirmek için başlatılmıştır.

Toplumun engelli birey nüfusu oranını öğrenmek amacıyla T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından, engelli sağlık kurulu raporlarını baz alan "Ulusal Engelli Veri Sistemi" oluşturulmuştur. Ulusal Engelli Veri Sistemi'nde kayıtlı ve hayatta olan engelli sayısı, T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı *Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni* Nisan 2023 sayısına göre, engelli sağlık kurulu raporu almak için yetkili hastanelere başvurmamış ve hizmet almak için devletle temasa geçmemiş bireyleri kapsamamakla birlikte, 1.414.643'ü erkek, 1.097.307'si kadın olmak üzere 2 milyon 511 bin 950'dir; ağır engeli olan kişi sayısı 775.012'dir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023).

1.4. Engelliliğe İlişkin Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar

Engelli bireylerin, herhangi bir engelli bulunmayan bireylerle eşit şekilde kişisel, ekonomik, sosyal ve kültürel haklara sahip olmasını desteklemek üzere uluslararası tabanda, Birleşmiş Milletler başta olmak üzere Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği, Uluslararası Çalışma Örgütü gibi kuruluşlar tarafından hazırlanan ve yürütülen düzenlemeler ve uygulamalar ile her ülkenin kendi içerisinde uygulamaya aldığı ulusal düzenlemeler bulunmaktadır.

1.4.1. Engelliliğe İlişkin Uluslararası Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar

Engelli bireylerin haklarına ve toplumsal hayata katılımlarına yönelik olarak uluslararası kuruluşlar ve organlar tarafından uygulamaya alınmış uluslararası başlıca düzenlemelere ilerleyen bölümlerde ayrı başlıklar altında yer verilmiştir.

1.4.1.1. Birleşmiş Milletler Tarafından Engelliliğe İlişkin Gerçekleştirilen Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar

Birleşmiş Milletler, 1945 yılında kurulurken herkes için eşitlik ilkesini benimsemiştir. Kuruluşundan üç yıl sonra *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi* kabul edilmiş, bununla beraber, engelliliğin insan hakları konusu olarak uluslararası düzeyde kabul görmesini sağlayan *Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme* (CRPD) 2006 yılında yürürlüğe girmiştir (UN, 2007:11).

Aşağıda yer alan Tablo 2.'de Birleşmiş Milletler tarafından engellilerin haklarına ilişkin olarak gerçekleştirilen yasal düzenlemelere ve uygulamalara yer verilmiştir.

Tablo 2. Birleşmiş Milletler Tarafından Engelliliğe İlişkin Gerçekleştirilen Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar

Yıl	Düzenleme/Uygulama
1948	30 maddelik İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin hazırlanması ve kabul edilmesi
1950	Birleşmiş Milletler Sekreterliği, ILO, WHO, UNESCO, IRO ve UNICEF katılımlarıyla Cenevre Konferansı ile engelli bireylerin eğitimi, iş hayatı ve sağlık hizmetleri gibi konularda uluslararası standartlar oluşturma çalışmalarına başlanması
1971	Zihinsel Engelli Bireylerin Hakları Hakkında Bildirge'nin çıkarılması
1975	Engelli Bireylerin Hakları Bildirgesi'nin çıkarılması
1981	1981 yılının Uluslararası Engelliler Yılı ilan edilmesi
1982	Dünya Eylem Programı'na engelli bireylerin sorunlarının dahil edilmesi
1982	3 Aralık gününün Dünya Engelliler Günü olarak kutlanmasının öneri olarak sunulması
1983-1992	1983-1992 yılları arasındaki on yılın Birleşmiş Milletler Engelliler On Yılı ilan edilmesi
1990	Engelli Bireyler Alanında İnsan Kaynakları Geliştirme Eylem Planı İçin Tallinn Çerçevesi'nin kabul edilmesi
1991	Zihinsel engellilerin rehabilitasyon sürecinin yürütülmesi için genel prensiplerin oluşturulması
1992	3 Aralık gününün Dünya Engelliler Günü kabul edilmesi
1993-2002	1993-2002 yılları arasındaki on yılın Asya-Pasifik Engelliler On Yılı olarak ilan edilmesi
2006-2008	Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin (CRPD) Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmesi
2015	Engelli bireylerin haklarını kapsayan Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Hedefleri'nin ortaya koyulması

Kaynak: United Nations, 2007: 10, un.org, 2023.

21. yüzyılın ilk insan hakları sözleşmesi olan ve engelliliğin insan hakları konusu olarak kabul edilmesini hızlandıran Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (CRPD) Birleşmiş Milletler tarafından 13 Aralık 2006 tarihinde kabul edilmiş ve 3 Mayıs 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmeyi 30 Mart 2007 tarihinde imzalamıştır, söz konusu Sözleşme 28 Ekim 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir (UN, 2007:1, Resmi Gazete, 2009).

1.4.1.2. Avrupa Birliği Tarafından Engelliliğe İlişkin Gerçekleştirilen Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar

1981 yılının Birleşmiş Milletler tarafından Uluslararası Engelliler Yılı ilan edilmesi ve 1982 yılında Engelliler İçin Dünya Eylem Programı'nın kabul edilmesi, Avrupa toplumlarını da harekete geçirmiştir. Aşağıda yer alan Tablo 3'te Avrupa Birliği

tarafından engellilere yönelik gerçekleştirilen yasal düzenlemelere ve uygulamalara yer verilmiştir.

Tablo 3. Avrupa Birliği Tarafından Engelliliğe İlişkin Gerçekleştirilen Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar

Yıl	Düzenleme/Uygulama
1986	Avrupa Topluluğunda Özürlülerin İstihdamına İlişkin Karar'ın alınması
1990	Özürlü Çocukların ve Gençlerin Eğitimde Kaynaştırılmasına İlişkin Karar'ın oluşturulması
1996	Engelliler İçin Fırsat Eşitliği Stratejisi'nin yayımlanması
1999	Avrupa Topluluğu Amsterdam Antlaşması'nın imzalanması
1999	Avrupa Komisyonu tarafından ayrımcılıkla mücadele konusunda öneri paketi hazırlanması
2000	İstihdamda Eşit Muamele Direktifi'nin yayınlanması
2000	Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın kabul edilmesi
2000	Engelsiz Avrupa Hakkında Avrupa Komisyonu Tebliği'nin yayımlanması
2000	Ayrımcılığa Karşı Topluluk Eylem Programı Oluşturulması Konsey Kararı'nın kabul edilmesi
2000	2003 yılının Avrupa Engelliler Yılı olarak belirlenmesi için konsey kararı alınması hakkında tebliğ yayımlanması
2003	Engellilerin Bilgi Toplumu Erişimlerinin Arttırılması Hakkında İlke Kararı'nın kabul edilmesi
2003	Engelli Öğrencilere Eğitim ve Mesleki Eğitimde Fırsat Eşitliği Sağlanması Kararı'nın kabul edilmesi
2003	Engellilere Yönelik Kültürel Etkinliklere Ulaşılabilirlik İlke Kararı'nın kabul edilmesi
2003	Avrupa Eylem Planı Hakkında Avrupa Komisyonu Tebliği'nin yayımlanması
2004	Engelli Bireyler İçin Erişilebilir Turizm Hakkında Bilgi Geliştirme Raporu'nun hazırlanması
2006	Avrupa'da ve dünyada erişilebilir turizmi desteklemek amacıyla "Avrupa Erişilebilir Turizm Ağı" (European Network for Accessible Tourism - ENAT) adlı derneğin kurulması
2010	2010-2020 Avrupa Engellilik Stratejisi'nin kabul edilmesi
2013	Avrupalı Seçkin Destinasyonlar Yarışması'nın (EDEN) "Erişilebilir Turizm" teması altında gerçekleştirilmesi
2016	Web Erişilebilirlik Direktifinin kabul edilmesi
	Engelli Bireylerin Hakları Hakkında Avrupa Konseyi Stratejisi'nin belirlenmesi
2019	Avrupa Birliği Komisyonu tarafından 2010-2020 Avrupa Engellilik Stratejisi uygulaması hakkında değerlendirme raporu yayınlanması

Kaynak: Waldschmidt, 2009: 16, Karaca, 2019: 12, Akdu ve Akdu, 2018: 107, europa.eu, 2023.

Birleşmiş Milletler tarafından ortaya koyulan "Engelliler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar" uyarınca, Avrupa Birliği engelli hakları konusunda yeni bir strateji benimsemiştir ve 1996 yılında "Özürlüler İçin Fırsat Eşitliği-Topluluğun Yeni Özürlülük Stratejisi" tebliğini yayımlamıştır. BM Standart Kuralları tarafından savunulan Yeni Politika Çerçevesini yansıtan bu strateji, engellilerin fırsat eşitliğini ve

sosyal yaşamın tüm yönlerine tam katılımını engelleyen çeşitli engellerin belirlenmesine ve kaldırılmasına odaklanan yenilenmiş bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğunu vurgularken üç ana hedef gütmektedir. Bu hedefler, komisyon ve üye ülkeler arasında iş birliği, engelli bireylerin katılımlarının artırılması ve politika hazırlık süreçlerinde engellilikle ilgili konulara bütünüyle yer verilmesi şeklindedir (ec.europa.eu, 2022).

1.4.1.3. Uluslararası Çalışma Örgütü Tarafından Engelliliğe İlişkin Gerçekleştirilen Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar

Aşağıda yer alan Tablo 4'te, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından engelli bireylerin mesleki yaşama katılımları ile ilgili olarak gerçekleştirilen yasal düzenlemelere ve uygulamalara yer verilmiştir.

Tablo 4. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Tarafından Engelliliğe İlişkin Gerçekleştirilen Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar

Yıl	Düzenleme/Uygulama
1955	Engellilerin Mesleki Rehabilitasyonu Hakkında 99 Sayılı Tavsiye Kararı'nın kabul edilmesi
1964	İş Kazaları Durumunda Kazanımlar Hakkında 121 Sayılı Sözleşme'nin kabul edilmesi
1975	İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Hakkında 142 Sayılı Sözleşme'nin kabul edilmesi
1983	Engellilerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı Hakkında 159 Sayılı Sözleşme'nin kabul edilmesi
1988	Engellilerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı Hakkında 168 Sayılı Tavsiye Kararı'nın kabul edilmesi

Kaynak: Karaca 2009:15, Uşan, 2003, ilo.org, 2022.

1.4.2. Türkiye'de Engelliliğe İlişkin Gerçekleştirilen Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar

Türkiye Cumhuriyeti'nde engellilik hakları ile ilgili olarak atılan ilk adım, 1928 yılında Mustafa Kemal Atatürk tarafından 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'nin imzalanmasıdır (Kurt, 2016:104). Ardından, 1949 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi imzalanmıştır (BM, 1949).

1924 yılında İzmir'de kurulan, Cumhuriyet Dönemi'nin ilk Sağır Dilsiz ve Körler Okulu (Tanyeri, 2016:1), önceleri Sağlık Bakanlığı'na bağlıyken, özel eğitimle ilgili başlatılan çalışmaların sonucunda 1951 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır (Özdemir vd., 2022: 11).

Türkiye'de, engellilerin istihdamı hususunda ilk defa, 1971 tarihli 1475 sayılı İş Kanunu'nda, işverenlerin, belirli sayıda engelli kişiyi uygun şartlarda istihdam etmesi hükmü belirtilmiştir (Resmi Gazete, 1971). 1976 yılında 2022 sayılı 65 Yaşını

Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun kabul edilmiş ve kanun ile yardıma ihtiyacı olan ve çalışma yaşamına katılamayan engelli bireylerin maaş alması sağlanmıştır (T.C. Resmi Gazete, 1976).

Dünyada ve ülkemizde engellilere yönelik gelişmeler 1980 yılından itibaren hız kazanmıştır. 1980 yılından itibaren Türkiye’de engellilere yönelik gerçekleştirilen ulusal düzenlemelere ve uygulamalara aşağıdaki Tablo 5.’te yer verilmiştir.

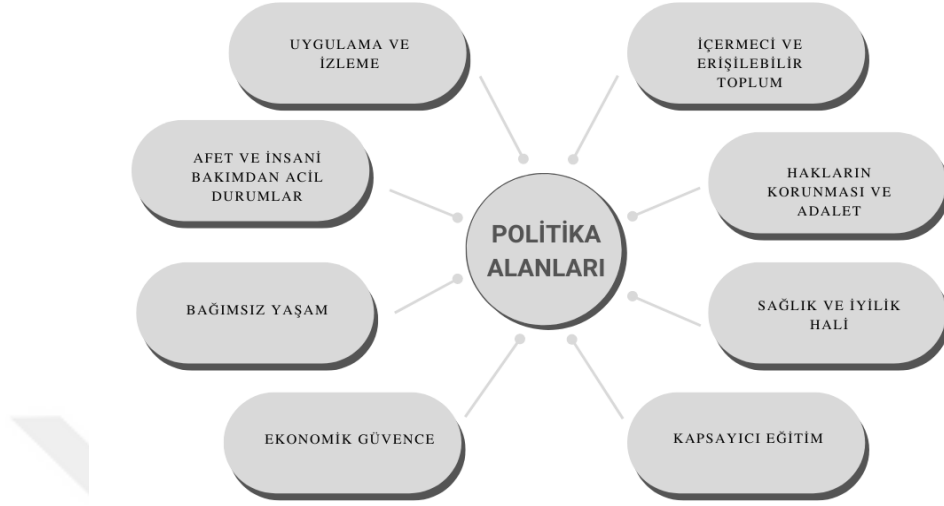
Tablo 5. 1980 Yılından İtibaren Türkiye’de Engelliliğe İlişkin Gerçekleştirilen Ulusal Düzenlemelere ve Uygulamalar

Yıl	Düzenleme/Uygulama
1981	Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu oluşturulması
1997	Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu’nun kapatılması, bu kurulun yerine Özürlüler İdaresi Başkanlığı’nın faaliyet göstermeye başlaması
1982	1982 Anayasası’nın 5, 10, 42/7 ve 61/2 maddeleri ile engelli bireylerin eğitim, sağlık ve genel hakları ile ilgili hükümlerin garanti altına alınması
1993	ILO tarafından 1975 yılında kabul edilen İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Hakkında 142 Sayılı Sözleşme’nin kabul edilmesi
1999	Çağdaş Toplum, Çağdaş Yaşam ve Özürlüler konulu engelliler şurasının gerçekleştirilmesi
2005	5378 Sayılı Özürlü ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun çıkarılması (İlgili kanunun adı 2013 yılında Engelliler Hakkında kanun olarak değiştirilmiştir)
2008	5825 sayılı kanun ile Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme’nin kabul edilmesi
2010	Özürlülüğe Dayalı Ayrımcılığın Ölçülmesi Araştırması’nın yapılması
2011	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün kurulması
2013	Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği’nin çıkarılması
2016	Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik 1. Ulusal Eylem Planı’nın kabulü
2000	Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından 1983 yılında kabul edilen Engellilerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı Hakkında 159 Sayılı Sözleşme’nin kabul edilmesi
2021	Engelsiz Vizyon Belgesi’nin yayımlanması ⁰
2022	Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı 2023-2025 yayımlanması
2023	Yaşlanma Vizyon Belgesi’nin yayımlanması
2023	Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik II. Ulusal Eylem Planı’nın kabulü
2023	Engelli Bireylere Kimlik Kartı Verilmesine ve Ulusal Engelli Veri Sistemi Oluşturulmasına Dair Yönetmelik

Kaynak: Aydın, (Ed.), 2007: 30, Resmi Gazete, 2009:134, Özveren, 2019:34, aile.gov.tr, ilo.org, 2022, Resmi Gazete, 2023.

Yukarıda yer alan Tablo 5’te belirtilen uygulamaları takiben, engellilik alanında Türkiye’nin vizyonunu ortaya koymak üzere, 3 Aralık 2021 Dünya Engelliler Günü’nde, 2030 Engelsiz Vizyon Belgesi ilan edilmiştir (AÇHSB, 2021). Engelsiz

Vizyon Belgesi'nin uygulama aracı Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı'dır ve Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı, Şekil 1'de gösterilen 8 politika alanında ortaya koyulan hedeflere ulaşmak amacıyla 2023-2025 yıllarında alınacak tedbirleri kapsamaktadır.

Şekil 1. 2030 Engelsiz Vizyon Belgesi 8 Politika Alanı.

Kaynak: Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı 2023-2025, T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

1.4.3. Örnek Ülkelere Göre Engelliliğe İlişkin Gerçekleştirilen Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar

Birleşik Krallık

1970 yılında Birleşik Krallık, Kronik Hasta ve Engelliler Yasası'nı (Chronically Sick and Disabled Persons Act) yürürlüğe koymuştur, söz konusu yasanın eşitlik yolunda çığır açan bir adım olduğu ve sonraki pek çok mevzuat için temel oluşturulduğu kabul görmektedir. Bu yasa ile yerel yönetimlere engelli bireyler için refah hizmetleri ve barınma, kişilere kendi evlerinde yardım sağlama, evlerde veya kamu alanlarında yemek yardımı yapma, engelli bireylerin seyahatlerine yardımcı olma gibi sorumluluklar yüklenmiş olup, ayrıca engelli bireylerin dinlence-eğlence ve eğitim tesislerine erişim konusunda eşit haklara sahip olması sağlanmıştır. Yerel yönetimlere görme engelli ve işitme engelli çocuklar için özel eğitim tesisleri sağlama görevi verilmiştir. Kronik Hasta ve Engelliler Yasası (Chronically Sick and Disabled Persons Act) zihinsel engelliler için de haklar sağlarken, 1983 Ruh Sağlığı Yasası (The Mental Health Act) için zemin hazırlamıştır. 1995 yılında istihdam, ürün ve hizmet sağlama, arazi veya mülk yönetme, satın alma veya kiralama konusunda

ayrımcılık yapılmasını yasaklayan Engelli Ayrımcılık Yasası (Disability Discrimination Act, DDA) yürürlüğe girmiş, 2000 yılında, 1995 tarihli yasada yer alan hakları korumakla görevli olan Engelli Hakları Komisyonu kurulmuştur. Bunların yanı sıra 2000 Bakıcılar ve Engelli Çocuklar Yasası (Carers and Disabled Children Act 2000), Zihinsel Kapasite Act 2005 (Mental Capacity Act 2005) gibi daha birçok farklı yasa çıkarılmış; 2010 yılında yürürlüğe giren Eşitlik Yasası (Equality Act) ile ayrımcılığa karşı olan İngiltere yasaları tek bir yasa altında toplanmıştır.⁴

Kanada

Kanada, engelli bireylerin önündeki engellerin kaldırılmasını ve topluma tam katılımlarının sağlanması için Kanada Anayasası'nın bir paçası olarak Kanada Haklar ve Özgürlükler Sözleşmesi ve 1977 tarihli Kanada İnsan Hakları Yasası ile ayrımcılığın önüne geçmeyi ilke edinmiştir. Ayrıca, Birleşmiş Milletler kurucu üyesi olarak Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme de dahil olmak üzere yedi temel insan hakları sözleşmesini kabul etmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri'nde, istihdam, eyalet yönetimi ve yerel yönetim, kamu, konaklama yerleri, ticari tesisler, ulaşım ve telekomünikasyon yönünden engelli bireylere karşı ayrımcılığın önüne geçen Engelli Amerikalılar Yasası (Americans with Disabilities Act) 1990 yılında yürürlüğe girmiş, bu düzenlemeyi takiben, engelli bireylerin haklarını koruma ve engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımını kolaylaştırma amacıyla eğitim, sosyal yardım, telekomünikasyon gibi konularda çeşitli yasal düzenlemelere gidilmiştir (ada.gov.tr, 2022).

İsveç

1994 yılında İsveç'te, engelli bireylerin hayatlarını bağımsız şekilde sürdürmesini, sosyal yaşama dahil olmasını ve eşit yaşam şartlarına sahip olmasını sağlamak için Fiziksel Engelliler İçin Destek ve Hizmet Yasası (Act concerning Support and Service to Persons with Certain Functional Disabilities) yürürlüğe girmiştir (disabilityin.org, 2022). 2009 yılında ise iş yaşamında, eğitimde ve sosyal yaşamda her türlü ayrımcılık ile mücadele eden Ayrımcılık Yasası (Discrimination

⁴ Birleşik Krallık tarafından engelli bireylerin haklarına yönelik uygulanan yasal düzenlemelerin yer aldığı bu paragraftaki bilgiler <https://www.gov.uk/> ve <https://www.gov.uk/> uzantılı Birleşik Krallık resmi internet adreslerinde yer alan yasa metinlerinden ve ilgili bilgilendirmelerden derlenmiştir.

Act) çıkarılmıştır. Yasanın uygulanması Eşitlik Ombudmanı (Diskrimineringsombudsmannen DO) tarafından takip edilmektedir. İsveç, 2008 yılında Engellilerin Haklarına Dair Sözleşme’yi tanımıştır. Özel Eğitim İhtiyaçları ve Okulları için Ulusal Ajans (SPSM) öğrencilerin eğitim hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olmak amacıyla İsveç Hükümeti tarafından özel gereksinimli öğrencilerin eğitimine verilecek desteği koordine etmekte; öğrencilerin yeteneklerinden bağımsız olarak, eğitime eşit şekilde erişime sahip olmaları için çalışmalar yürütmektedir (spsm.se, 2022). Aynı şekilde, barınma, ulaşım, istihdam ve adalet sistemi, dijital medya alanlarında erişilebilirlik konusu çeşitli yasalarla ve uygulamalarla düzenlenmekte; Katılım için İsveç Ajansı (Myndigheten för delaktighet) engellilik politikası alanındaki ilerlemeyi koordine etmekte ve aktif olarak teşvik etmektedir. Engeli fark etmeksizin herkesin eşit şekilde katılabileceği bir toplum için doğru kalkınmayı hızlandırmayı amaçlamaktadır (www.government.se, 2022).

Almanya

Almanya’da 2022 yılından bu yana engelli bireylerin haklarını ve faydalarını gözetmek üzere Sosyal Haklar Yasası IX. Bölüm (Neuntes Buch des Sozialgesetzbuches) ve Engelliler İçin Sosyal Eşitlik Yasası (Behindertengleichstellungsgesetz) ilkeleri uygulanmaktadır. Her iki yasaya göre, bireyler, engelliliklerini önlemek, ortadan kaldırmak veya iyileştirmek için yardım ve destek alma hakkına sahiptir. Burada ana amaç engelliliğin neden olduğu etkilerin üstesinden olabildiğince gelmek ve engelli bireylerin istihdam başta olmak üzere sosyal yaşamın her alanına dahil etmeyi sağlamaktır. Federal Hükümet engelsiz bir erişim sağlamakla yükümlüdür (Kock, 2004:1373).

Hollanda

2003 yılında Hollanda’da “Dezavantajlı Gruplara veya Kronik Hastalara Eşit Muamele Yasası (Act on Equal Treatment on the Grounds of Handicap or Chronic Illness) yürürlüğe girmiş olup, söz konusu yasa ile engellilik veya kronik hastalık nedeniyle ayrımcılığın önlenmesi hedeflenmiştir. Hollanda 16 Haziran 2016 tarihinde Engellilerin Haklarına Dair Sözleşme’yi kabul etmiştir (disabilityin.org, 2022).

Fransa

2005 yılında Fransa’da engellilik konusunda geçerli olan tüm kamu politikalarının yerini Engellilerin Eşit Haklar, Fırsatları, Katılımı ve Vatandaşlığına İlişkin Yasa (Pour L'égalité des Droits et des Chances, la Participation et la Citoyenneté des Personnes Handicapées) almıştır. Söz konusu yasa, ayrımcılıkla mücadele adına uluslararası bir sosyal model çerçevesi çizmektedir (Winance vd., 2007: 161).

1.5. Erişilebilir Turizm

Dünyada 1 milyardan fazla insanın engelli olduğu ve engelli nüfusunun yaklaşık 200 milyonunun ciddi işlev bozuklukları ile karşı karşıya olduğu tahmin edilmektedir (WHO, 2011:7). Bununla birlikte yaygın bir söylemle ifade etmek gerekirse, her birey bir engelli adaydır ve herkes hayatının bir bölümünde erişim gereksinimlerine ihtiyaç duyabilmektedir. Bu bağlamda, erişilebilir turizm, kişilerin seyahat hareketlilikleri ve turizm faaliyetleri kapsamındaki erişim gereksinimleri için oluşturan çözümler, evrensel tasarım ilkelerinin uygulanması ile gerçekleştirilen destinasyon yönetimleri ve herkes için erişim sağlamak olarak tanımlanabilir.

Erişilebilir turizm kavramı için “evrensel turizm”, “engelli turizmi” “engelsiz turizm” gibi ifadeler de kullanılmaktadır. Erişilebilir turizm, evrensel olarak ve herkes için tasarlanmış turizm olanakları sayesinde, engelli bireylerin yardıma ihtiyaç duymadan ve eşit şekilde turizm hareketlerine katılımını sağlamayı amaçlamaktadır (Buhalis ve Darcy, 2010:10).

Erişilebilir turizm, Akıncı ve Sönmez tarafından (2015: 98) genel anlamda herkes için eşit ve sürdürülebilir hizmet sağlama olarak ifade edilmektedir. Diker ve Çetinkaya (2016: 111) ise erişilebilir turizmi, herkesin turizm hareketliliğine katılmalarını sağlayan turizm çeşidi olarak tanımlanmaktadır. Erişilebilir turizm, engelli bireylerin karşılaştıkları engellerin ortadan kaldırılması ile engelli bireylerin ayrımcılığa maruz kalmadan, turizm faaliyetlerine katılmalarının sağlanması amacını gütmektedir (Ercan, 2019). Erişilebilir turizm, bağımsızlık, eşitlik, saygınlık değerlerini merkeze alan bir süreci gerektirmektedir. Söz konusu üç değerın tasarım ve deneyim geliştirme süreçlerinde dikkate alınması durumunda, erişim gereksinimleri olan bireyler daha özgür bir şekilde seyahat edebilecektir (Darcy ve Dickson 2009: 33).

Hemen hemen herkes, bir kaza veya yaralanma sonucunda, doğrudan kendisi ile ilgili geçici veya kalıcı bir durum olarak veya erişim gereksinimlerine ihtiyaç duyan bir aile ya da arkadaşlarla seyahat edilmesi halinde erişilebilirlik ihtiyacı ile karşı karşıya

kalabilmektedir (Darcy ve Dickson 2009: 32). Çağdaş toplumun bir gereği olarak, engelli bireylerin, sosyal yaşama dahil olmalarının önündeki engellerin kaldırılması ve engellilere yönelik düzenlemeler ile yaşamın tüm kesimlerine uyumlarının sağlanması gerekmektedir (Akıncı ve Sönmez, 2015: 97, Akdu ve Akdu, 2018: 99). Bununla birlikte, turizm herkes için bir haktır ve turizm sektörü ile ilgili kuruluşlar, engelli kişileri, yaşlıları, engelli ve yaşlı kişilerin refakatçilerini erişilebilir turizm pazarına dahil edebilmelidir (Darcy ve Dickson 2009: 37).

Engelli insanlar için hazırlanan bütün yapılar, süreçler ve sistemler erişilebilirlik açısından sürekli geliştirilmesi gereken belirli özelliklere sahip olmalıdır (Akıncı ve Sönmez, 2015: 97). Yıldız vd. (2018: 105) erişilebilir turizm uygulamaları sayesinde sosyal bir ayrımcılık olmaksızın tüm bireylerin turizm ve seyahat faaliyetlerine katılabileceğini, turizm hizmetlerinin belirli bir standart çerçevesinde gerçekleştirilmesi durumunda, hizmet kalitesinin ve hizmetlerden duyulan memnuniyetin artacağını belirtmektedir.

Engelli insanlar, engelli olmayan bireylerle aynı turizm ihtiyaçlarına ve isteklerine sahiptir. Bununla birlikte, engelli olmayan kişiler için tasarlanmış seyahat olanakları, engelli bireyler için benzersiz zorluklar doğurabilmekte ve engelli bireylerin seyahat etkinliklerine katılımını etkileyebilmektedir. Engelli bireylerin bu bağlamda karşılaştıkları pratik ve sosyal zorluklar, bilet satın alma, konaklama rezervasyonu yapma veya bir paket tur için ödeme yapma dışında engellilerin turizm faaliyetlerine tam katılımlarını engelleyebilecek birçok engeli kapsamaktadır (Yau vd., 2004: 946). Turizm hizmetlerinden eşit, hijyenik, konforlu, onurlu ve daha aktif bir şekilde yararlanmak engelli bireylerin de temel haklarıdır.

1.5.1. Erişilebilir Turizm: Uluslararası Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar

Engelli turizmi (disabled/disability tourism), herkes için erişilebilir turizm (tourism for all), kolay erişim turizmi (easy-access tourism) engelsiz turizm (barrier-free tourism) kapsayıcı turizm (inclusive tourism) erişilebilir turizm (accessible tourism) gibi başlıklarla karşımıza çıkan ve literatürde yer alan, en yalın dille, her bireyin turizm deneyimini yaşamasını kolaylaştırma anlayışı bu çalışmada erişilebilir turizm çerçevesinde ele alınmaktadır ve çalışmanın bu bölümünde erişilebilir turizm açısından kabul edilen yasal düzenlemelere ve uygulama örneklerine yer verilecektir.

Turizm ve erişilebilirlik kavramları ilk kez 1980 yılında Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından yayımlanan “Dünya Turizmi Hakkında

Manila Deklarasyonu” (Manila Declaration on World Tourism) çerçevesinde birlikte kullanılmıştır (Buj, 2010: 9). 1991 yılında ise Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) Buenos Aires’de gerçekleştirilen 9. Genel Kurul toplantısında “Doksanlı Yıllarda Engelli İnsanlar İçin Turizm İmkanları Yaratmak” (Creating Tourism Opportunities for Handicapped People in the Nineties) başlıklı kararı kabul etmiş (UNWTO, 1991), 2005 yılında Senegal’de gerçekleştirilen 16. Genel Kurul Toplantısı’nda ise bu karardan yola çıkılarak, “Herkes İçin Erişilebilir Turizm” (Accessible Tourism For All) dokümanı hazırlanmıştır. Bu dokümanda yer alan ilkeler doğrultusunda, turistlerin bilgilendirilmesi, tanıtımlar, çalışanlar, ortak ihtiyaçlar, tesisler ve alanlar hakkında spesifik ve kapsayıcı öneriler sunulmuştur (UNWTO, 2005) öneriler yıllar içerisinde revize edilmeye devam edilmektedir.

2006 yılında, Avrupa’da engelsiz turizmi desteklemek adına Avrupa Engelsiz Turizm Ağı (ENAT) kurulmuştur (accessibletourism.org, 2023). Engelsiz turizm konusunda bilgi sahibi olmak isteyen ve bu konuda çalışmalar yapmak isteyen turizm sektörü paydaşlarını bir araya getirmek, turizmin her alanında erişilebilirliğin sağlanabilmesi için farkındalık oluşmasını sağlamak, erişilebilir turizm konusunda politikalar ve uygulamalar geliştirilmesini desteklemek adına çalışmalar yapan Avrupa Engelsiz Turizm Ağı (ENAT) erişilebilirlik çerçevesinde yapılabilecek düzenlemeler ile ilgili raporlar ve kontrol listeleri sunmaktadır.

1.5.2. Erişilebilir Turizm: Türkiye’deki Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar

Ülkemizde, 1982 Anayasası ile engelli bireyler ile ilgili ana konular garanti altına alınmış, 2005 yılında 5378 Sayılı Özürlü ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun çıkarılmış ve Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme 5825 sayılı kanun kapsamında kabul edilmiştir (Resmi Gazete, 2005). Bu çerçevede oluşturulan yasal düzenlemelerle engelli bireylerin haklarını korunmuş, bireylerin toplumsal yaşama tam katılımlarının sağlanması amaçlanmıştır. 2005 yılında “Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik” (Resmi Gazete, 2005) yürürlüğe girmiş bu yönetmelik ile turistik işletmelerin ve alanların engelli bireylerin kullanımlarına göre düzenlenmesi adına yaptırımlar ortaya konmuştur. İlgili yönetmelik esas alınarak, 2009 yılında, “Sınıflandırma Çalışmalarına İlişkin Değerlendirme Formlarının Hazırlanmasına ve

Uygulanmasına İlişkin Tebliğ” yayımlanmış, tebliğ kapsamında sunulan değerlendirme formlarında engelli bireylerin ihtiyaçları da göz önünde bulundurulmuştur (Resmi Gazete, 2009).

Sosyal ve ekonomik alanda yaşanan gelişmeler ile turizm bireylerin hayatlarında önemli bir yer tutmaktadır. Engelli bireylerin ve yaşlıların da turizm faaliyetlerine katılması ile erişilebilir turizm pazarının dolayısıyla erişilebilir turizm gereklilikleri artmaktadır (Quiao vd., 2021:714). Bu trendlere ve gerekliliklere uyum sağlamak adına ülkemizde de çeşitli uygulamalar gerçekleştirilmektedir.

1618 sayılı Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu ile kurulan TÜRSAB (Türkiye Seyahat Acentaları Birliği) 2006 yılında, Avrupa'da engelsiz turizmi desteklemek adına kurulan Avrupa Engelsiz Turizm Ağı'na (ENAT) 2008 yılında tam üye olarak katılmış ve TÜRSAB bünyesinde “Herkes İçin Engelsiz Turizm Komitesi” kurulmuştur (tursab.org.tr, 2023).

Türkiye’de erişilebilir turizm alanında yapılan çalışmalara örnek olarak, 2003 Yılında Alanya Belediyesi tarafından ‘Herkes İçin Alanya’ projesi başlatılmış (herkesicinalanya.org, 2023), 2011 yılında, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Alanya Belediye Başkanlığı, Alanya Ticaret ve Sanayi Odası ve Alanya Turistik İşletmeciler Derneği arasında “Engelsiz Turizm Kenti Alanya” Uygulama ve İşbirliği Protokolü” imzalanmıştır (tourismforall.org.tr, 2023).

2013 yılında İzmir’de Engelsiz İzmir Kongresi düzenlenmiş ve bu kongrede engelli bireylerin erişimine uygun hale getirilen açık ve kapalı mekânlar ile ulaşım araçlarına rampalar, mekan içi yatay dolaşım, dikey dolaşım, yönlendirme ve işaretler gibi kriterlere göre değerlendirilerek, kriterleri karşılamaları halinde ‘Kırmızı Bayrak’ verilmesi kararlaştırılmıştır ve kentteki 4 otel Kırmızı Bayrak almaya hak kazanmıştır (engelsizmir.org, 2023).

Bağımsız bir sivil toplum örgütü olan Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı (Foundation for Environmental Education) tarafından yürütülmekte olan ve Türkiye’de yetkili kuruluş olarak Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV) tarafından temsil edilen Mavi Bayrak Programı da kriterleri içerisinde engellilere yönelik düzenlemelere yer vermektedir. Otuz üçüncü kriter olarak bir beldede en az 1 Mavi Bayraklı plajda engelliler için tuvalet ve erişim rampası gibi imkanlar bulunması şartını koşmaktadır (mavibayrak.org.tr, 2023).

Türkiye’de engelli bireyler ile ilgili birçok vakıf bulunmaktadır, turizm özelinde ele alındığında, Herkes İçin Turizm Derneği, farkındalık çalışmaları yapmak engelli bireyin toplum içerisinde daha etken, daha üretken olarak var olması yolunda engelsizlerle birlikte çalışmalar yapmak üzere, doğa ve kültür gezileri, doğa yürüyüşleri gerçekleştirmekte, seminer ve paneller düzenlemekte, turizmin insanları kaynaştırma yönüyle farklı engelli grupların ve engelsiz bireylerin iletişim ve etkileşim halinde olmasını sağlamaktadır (herkesicinturizm.org, 2023).

1.6. Müzecilik Kavramı

Çeşitli alanlardan toplanan eserler müzelerde toplanarak tarihsel geçmişin korunmasına ve sergilenmesine olanak sağlamakla birlikte geçmişte yaşamış kültürlerin geleceğe aktarılmasında da önemli bir rol oynamaktadır. Bilimin ve felsefenin gelişmesine paralel olarak müzecilik kavramı da ilk olarak Antik Yunan medeniyetlerinde ortaya çıkmıştır. Eski Yunanca’da “*mouseion*” sözcüğünden evrimleşen müze kavramı, dönemin inanışına göre farklı sanat dallarına karşılık gelen dokuz ilham perisine (muses) adanmış tapınaklara denmekteydi (Mavragani, 2018: 37).

Antik Yunan döneminden sonra, Helenistik kültürünü Anadolu, Asya ve Afrika’nın bir kısmına yayan Büyük İskender vasıtasıyla da müzecilik kültürü yayılmış MÖ 3. yüzyılın başlarında inşa edilen İskenderiye Kütüphanesi için de müze kavramı kullanılmıştır. Kütüphane I. Ptolemaios tarafından yaptırılmış olan “*mouseion*” tapınağının bir bölümü olmakla beraber bir felsefe ve bilim merkezi niteliği de taşımaktadır (Budak, 2012: 7).

Orta Çağ Avrupası’nda ise müzeler kilise ve manastırlarda bulunan kutsal eşyalara, dinsel sanat eserlerine ev sahipliği yapmıştır. Rönesans dönemi ile insanlar ekonomik ve kültürel faaliyetlerin canlanması sonucu temel ihtiyaçlar dışında alanlara da ilgi duymaya başlamış, kişisel koleksiyonlar oluşturulmuştur (Zülfikar ve Ediz, 2020: 5). Günümüz anlamında ilk olarak İtalya Floransa’da yaşayan ve modern bankacılık sisteminin temelini oluşturan Medici ailesi sahip olduğu sanat eserleri ile 1581’de Uffizi Galerisi’ni açmıştır (Bulduk, 2018: 165).

17. yüzyılda toplumun ayrıcalıklı ve zengin kesimleri (soylular, din adamları, bilim insanları vb.) arkeolojik değeri olan veya nadide sanat eserlerini koleksiyonlarına katmaya başlamışlar ancak topluma açık bir şekilde sergilememişlerdir. 1789 Fransız İhtilali sonucu toplum eşitliğinin, hümanizmin savunulması ile ayrıcalıklı kesimin erişebildiği imkanlar toplumun geneline yayılmış, var olan tarihsel geçmiş ve bilgi

birikiminin topluma aktarılabilmesi için kütüphaneler ve müzeler oluşturulmuştur. Şahıslara ait koleksiyonların birçok farklı alanda olması sebebiyle, eserler gruplanarak kendi içinde de ekollere ve dönemlere göre ayrılarak sergilenmeye başlanmıştır (Özkasım, 2013: 9).

18. yüzyılda yayılan milliyetçilik akımı ile her ulus milli bilinci uyandırmak, kendi tarih ve kültürünü gelecek nesillere aktarmak amacıyla tarihi müzeler oluşturulmaya başlamış 1793 Paris’te Louvre Müzesi halka açık sergi düzenlenen ilk müze olmuş ve modern müzecilik faaliyetlerinin ilk adımı atılmıştır. (Özmen, 2018: 320).

1950’li yıllardan sonra, modern müzecilik anlayışının gelişmesi ile birlikte, müzeler, ziyaretçi ile interaktif faaliyetlerin yürütüldüğü toplantı, eğitim, laboratuvar ve kütüphane gibi olanakların sağlandığı “kültür ünitesi” rolü üstlenmiştir (Akıncı ve Sönmez, 2015: 1, Okan, 2015: 191). Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM), müzelerin değişen ve gelişen yapısı nedeniyle kuruluş yılı olan 1946’dan günümüze müze tanımında değişiklikler yapmıştır, 2022 yılında öne sürdüğü yeni müzecilik tanımı ise şöyledir (icom.museum/en/news, 2022):

“Müze, somut ve somut olmayan mirası araştıran, toplayan, koruyan, yorumlayan, sergileyen ve toplumun hizmetinde olan, kâr amacı gütmeyen, kalıcı bir kurumdur. Halka açık, erişilebilir ve kapsayıcı olan müzeler, çeşitliliği ve sürdürülebilirliği teşvik eder. Eğitim, eğlence, derin düşünce ve bilgi paylaşımı için çeşitli deneyimler sunarak, etik, profesyonel şekilde ve toplulukların katılımıyla çalışır ve iletişim kurar.”

Türk tarihine bakıldığında, Türk Müzeciliğinin temeli, Mecma-ı Asar-ı Atika’ya (Eski Eserler Koleksiyonu) dayanmaktadır, Padişah Abdülmecit’in 1845 yılında Yalova’ya gerçekleştirdiği gezi sırasında gördüğü ve İstanbul’a gönderttiği eserlerin 1846 yılında, silah deposu (Harbiye Ambarı) olarak kullanılan Aya İrini’de toplanmaya başlanması ve tasniflenmesi ile başlayan müzecilik çalışmalarını (kvmgm.ktb.gov.tr, 2023) takiben; modern müzenin ilk oluşumu Çinili Köşk’ün bahçesinde Osman Hamdi Bey tarafından yapılan İstanbul Arkeoloji Müzesi ile başlamaktadır. Osman Hamdi Bey döneminde Konya (1902) ve Bursa (1904) müzeleri kurulmuştur. (Harmanda, Y. (Ed.), 2014).

Cumhuriyet döneminde milli bilinci uyandırmak çok uluslu bir imparatorluğun etnik farklılıklarını tek bir noktada toplayıp “Türk” kimliği kazandırmak amacıyla Atatürk önderliğinde müzecilik faaliyetleri çağdaş bir seviyeye erişmiştir. Günümüzde sosyal, teknolojik, psikolojik ve toplumsal açılardan değerlendirilen çağdaş müzecilik,

toplumu bilişsel, kültürel açıdan gelişmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Müzeler çağın getirdiği teknolojik imkanlar ve yöntemler ile nesillerin benimsediği öğrenme, algılama yöntemlerini de kullanarak kendilerini güncellemekte, sesli rehber, film gösterimleri, söyleşi, seminer ve atölye gibi etkinliklerle toplumun her kesiminin ilgi duymasını sağlamaya çalışmaktadır (Keleş, 2003). Bilgiye erişimin ve genç yaşta alışkanlık kazanımın sağlanması için farklı yaş ve ilgi gruplarına yönelik etkinlikler düzenlenerek müzelere olan ilgiyi arttırmak çağdaş müzecilik faaliyetlerinin ortak hedeflerindendir. (Karadeniz, 2017). Toplum, kültür ve milli benlik duygularının her yaştan vatandaşa sirayet etmesini amaçlayan müzelerin, teknolojinin sunduğu kolaylıklar ile daha erişilebilir ve modern bir görünüm kazanması büyük önem taşımaktadır.

1.6.1.Engelli Dostu Müzeler ve Müzecilik Uygulama Örnekleri

En genel tanımıyla kültür ve eğitim merkezleri olan müzelerin kapsayıcı ve erişilebilir olması ve ayrımcılık gözetmeden herkes için eşit şartlar sunması, çağdaş müzecilik uygulamalarını ve teknolojik yenilikleri benimsemesi gerekliliği günümüzün getirdiği bir gerçekliktir. Dünya genelinde engelli dostu müzeler açısından çok çeşitli uygulamalar bulunmaktadır, bu uygulamalar alt başlıklar altında gruplanarak örneklenmiştir.

Ortopedik Engelli Bireylerin İhtiyaçlarını Karşılaman Engelli Dostu Müzeler ve Müzecilik Uygulama Örnekleri

Bedensel engelli kişilerin müze deneyimlerine katılımını sağlama ve müzelerin bedensel/fiziksel/ortopedik engelli, tekerlekli sandalye, yürüteç, bebek arabası vb. kullanmak zorunda olan kişiler ve bu kişilerin refakatçileri için erişilebilir hale getirilmesi açısından, müzeler danışma gibi alanlarda alçak tezgahlar tercih ederek, katlar arasında rampalar ve uygun genişlikte asansörler kullanarak, aynı şekilde koridorlarda ve ana alanlarda tekerlekli sandalye vb. ile hareket etme açısından geniş alanlar ile dinlenme ve oturma alanları oluşturarak hareket kısıtlaması olan kişiler ve refakatçileri için erişilebilir olanaklar sunmaktadır. Örneğin, ABD'nin New York kentinde bulunan Modern Sanat Müzesi (MoMA) tekerlekli sandalye kullanan ve yaşlı ya da ayakta durma güçlüğü çeken ziyaretçiler için ise müzeden tekerlekli sandalye ödünç alma imkanı sunmaktadır, müzede tekerlekli sandalye kullanan bireyler için özel tuvaletler ve bebekli aileler için odalar mevcuttur. (moma.org, 2023). Aynı şekilde, Birleşik Krallık, Londra'da bulunan Victoria and Albert Museum (V&A) web sitesinde

tekerlekli sandalye ile ziyarete uygun olduğu bilgisini vermektedir. Müzeden tekerlekli sandalye ve yürüteç ödünç alınabilmektedir. (vam.ac.uk, 2023). Almanya, Berlin’de bulunan Museum für Naturkunde (Doğa Tarihi Müzesi) web sitesinde, müzenin tekerlekli sandalye ile dolaşılabilildiğini, müzede engelli asansörünün bulunduğunu ve müze çalışanlarının erişim konusunda yardımcı olabileceğini belirtmektedir (museumfuernaturkunde.berlin, 2023).

Görme Engelli Bireylerin İhtiyaçlarını Karşılaman Engelli Dostu Müzeler ve Müzecilik Uygulama Örnekleri

Görme engelli veya kısıtlı görme yetisine sahip kişiler için müzeler dokunsal haritalar ve kılavuzlar, eserlerin dokunsal replikaları, sesli anlatımlar, Braille alfabesi ile hazırlanmış anlatımlar, rehberlik edecek sarı yollar, korkuluklu ve kaymaz merdivenler ile desteklenmiş uygulamalar ile çeşitli açılardan erişilebilir kılınabilmektedir. Örneğin, Modern Sanat Müzesi (MoMA) online uygulaması *ArtinSight* ile detaylı sesli anlatımlarla müzenin gezilmesini sağlamakta, görme engelli veya görme zorluğu yaşayan kişiler için müzeye gitmeden bilgi edinme imkanı sunmaktadır. Ayrıca müze içerisinde sesli rehberlik sağlanmakta, engelli bireylere rehber köpekleri eşlik edebilmektedir ve Braille alfabesiyle ve büyük puntolarla yazılmış, okunması kolaylaştırılmış kitapçıklar temin edilmektedir (moma.org, 2023). Bir başka örnek olarak, Londra’da bulunan Science Museum, görme engelli ziyaretçiler için müzenin dokunsal bir haritasını sunarken, galerilerinde dokunsal eserlere de yer vermektedir. Ayrıca ücretsiz şekilde indirilebilen *Audio Eyes* adlı bir uygulama ile önemli eserler için sesli anlatım sağlanmaktadır (sciencemuseum.org.uk, 2023).

Eser sayısı ile Japonya’nın en büyük müzesi olma özelliğini taşıyan Tokyo Ulusal Müzesi (Tokyo National Museum) web sitesinde, müze çevresinde ve içerisinde görme engellileri yönlendirebilecek detaylı yazılı anlatım yapan haritalar ve müzenin bölümleri için uluslararası işaretlerle gösterilmiş açıklayıcı krokiler bulunduğunu belirtmektedir (tnm.jp, 2023). Amerika Birleşik Devletleri’nin New York şehrinde bulunan Metropolitan Museum of Art (Metropolitan Sanat Müzesi) görme engelli ya da görme kısıtlılığı olan ziyaretçiler için sözlü anlatımlar ve yaratıcı sanat teknikleri ile sanatı deneyimleme imkanı sunan atölye çalışmaları sağlamakta, görme kısıtlılığı olan ziyaretçiler için sesli rehber mobil uygulamalarında büyük puntolar ile alt yazı açıklamaları sunmaktadır (metmuseum.org, 2023).

İşitme Engelli Bireylerin İhtiyaçlarını Karşılaman Engelli Dostu Müzeler ve Müzecilik Uygulama Örnekleri

İşitme engelli veya işitme güçlüğü çeken kişiler için müzelerin erişilebilir olmasını sağlama açısından, müzelerde, yardımcı dinleme cihazları, görsel bilgilendirmeler, işaret dili desteği gibi destekleyici öğeler sunulmaktadır. Rehberler, işaret dili ile anlatım sağlamaktadır. Miami Children's Museum (Miami Çocuk Müzesi) bünyesindeki sergiler çocukların ihtiyaçlarına göre çok-duyusal uygulamalar sunmaktadır; işitme engelli kişiler için, iki hafta önceden bilgi verilmesi halinde işaret dili ile anlatım sağlanabilmektedir (miamichildrensmuseum.org, 2023). Modern Sanat Müzesi (MoMA), işitme engelli veya sınırlı işitme yetisine sahip ziyaretçiler için altyazılı online programlar sunmakta, önceden haber verilmesi kaydıyla, tüm programlar için Amerikan İşaret Dili desteği verilmesi mümkün olmaktadır (moma.org, 2023). Londra'da bulunan Science Museum ise işitme engelli bireyler için yardımcı işitme cihazları sunmaktadır, seçili filmlerde İngiliz İşaret Dili (BSL) seçeneği bulunmaktadır. Amerika Doğa Tarihi Müzesi (American Museum of Natural History) işitme engelliliğine ya da güçlüğüne sahip kişiler için daha erişilebilir deneyimler sunmak üzere videoları ve sesli anlatımları açıklayan transkriptler sunmaktadır, bu metinler büyük puntolarla anlaşılabilir şekilde hazırlanmıştır ve online olarak da erişilebilirdir. Bununla beraber yardımcı işitme cihazları sağlanmakta ve iki hafta önceden iletişime geçilmesi durumunda işaret dili ile anlatım yapan turlar düzenlemektedir (amnh.org, 2023).

Zihinsel Engelli Bireylerin İhtiyaçlarını Karşılaman Engelli Dostu Müzeler ve Müzecilik Uygulama Örnekleri

Müzeler, zihinsel engelliliği bulanan bireyler için sessiz, rahat ve destekleyici bir ortam sunmalıdır. Örnek teşkil etmesi açısından, Boston Children's Museum web sitesinde müzenin diğer zamanlara göre daha sessiz olduğu zaman dilimlerini ve müzenin daha sessiz olan alanlarını belirtmektedir ve *The Morningstar Access* programı ile özel ihtiyaç sahibi çocukların müzeyi, ziyaretçi sayısının az olduğu zamanlarda deneyimlemesine olanak tanınmaktadır; bu program süresince ziyaretçi sayısı sınırlandırılmakta ve rahat bir ortam oluşturulmaktadır. Çocuklara uygun gürültü önleyici kulaklıklar mevcuttur (bostonchildrensmuseum.org, 2023).

Zihinsel engelli bireyler için müzelerin erişilebilir olmasını sağlayan uygulamalardan biri, desteğe ihtiyacı bulunan bireylerin aileleri ile birlikte

katılabileceği, özel eğitime sahip rehberler tarafından gerçekleştirilen turlar ve özel öğretmenler tarafından sağlanan eğitim ve atölye programlarıdır. Atölyeler oyun, drama ve sanat etkinlikleri gibi etkinlikleri de kapsamaktadır. Örneğin, Amerika Doğa Tarihi Müzesi (American Museum of Natural History) 5-9 ile 10-14 yaş grupları için farklı programlar olmak üzere, önceden ilan edilen tarihlerde, otizmli çocuklar için turlar düzenlenmektedir, bu turlara özel olarak eğitim almış tur rehberleri tarafından rehberlik edilmekte ve çocuklara aileleri eşlik etmektedir (amnh.org, 2023). Aynı şekilde, Metropolitan Museum of Art (Metropolitan Sanat Müzesi), demans hastalığı bulunan ziyaretçiler, otizmli ve öğrenme güçlüğü bulunan yetişkinler ve çocuklar için aileleri ve arkadaşları ile birlikte katılabilecekleri atölye programları düzenlenmekte, bu programlar dahilinde dokunsal deneyimleme ve sanat uygulama faaliyetleri dahil olmak üzere çok-duyusal etkinliklere yer verilmektedir (metmuseum.org, 2023). Hollanda'nın Eindhoven şehrinde bulunan modern sanat müzesi Van Abbemuseum konuşma güçlüğü yaşayan kişiler, demans rahatsızlığı bulunan kişiler gibi farklı gruplar için özel olarak hazırlanan turlar sunmakta, otizmli bireyler için özel çalışma saatleri düzenlenmektedir. Müzede, farklı grupların eserleri daha rahat algılayabilmelerini sağlamak adına, her salonda dokunulabilir objeler ile çizimler yanı sıra kokular ve müzik dinletileri sunulmaktadır (museumnext.com, 2023).

Bu bölümde engelli dostu müzeler ve erişilebilir müzecilik uygulamaları, farklı engelli gruplara sağlanan hizmetler doğrultusunda örneklendirilmiştir. Örnek verilen tüm müzelerin erişilebilirlik konusunda çeşitli olanaklar sunarken, aynı zamanda kendilerine ait internet sitelerinde ve broşürlerinde erişilebilirlik konusunda güncel ve açıklayıcı bilgilere yer verdikleri dikkat çekmiştir. Böylelikle, ziyaretçiler henüz karar verme aşamasındayken erişilebilirlik sağlanması mümkün olmuştur. Müzelerin erişilebilir müze olarak adlandırılabilmesi için mekan, iletişim, bilgilendirme, eğitim faaliyetleri ile sosyal etkinlikler gibi çeşitli açılardan her bireyi kapsayıcı olması gerekmektedir.

II. BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırma Yöntemi

Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ve gözlem yöntemlerine başvurulmuştur. Nitel araştırmalarda, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi yöntemler kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 1999:41). Doküman analizi, dokümanların toplanması, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanabilen bilimsel bir araştırma yöntemi olmakla birlikte genellikle diğer araştırma yöntemlerinin tamamlayıcısı olarak kullanılmaktadır (Sak ve Sak, 2021: 228).

Çalışmanın ilk aşaması olarak literatür taraması yapılmış, literatür taraması kapsamında, “erişilebilirlik”, “engelli”, “engelli hakları”, “erişilebilir turizm”, “müze”, “müzecilik”, “erişilebilir müzeler”, “erişilebilir müzecilik uygulamaları” konularında yürütülmüş çalışmalar, ortaya konmuş mevzuatlar ve standartlar analiz edilmiştir. Doküman analizi sırasında, online ve basılı müze broşürleri, turizm, müzecilik, engellilik ve yaşlılık hususlarında hazırlanmış raporlar, haber metinleri gibi çeşitli kaynaklar taranmış ve analiz edilmiştir.

İkinci aşamada gözlem yöntemine başvurulmuştur. Nitel bir araştırma yöntemi olarak gözlem çalışmaları alan araştırması ve laboratuvar çalışmaları olarak ikiye ayrılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 1999:174). Bu çalışmada alan araştırması gerçekleştirilmiş ve önceden belirlenmiş olan on müzede yerinde inceleme yapılarak Evrensel Tasarım İlkeleri’nden (Connell vd., 1997) ve Herkes için Erişilebilir Turizm Kitapçığı’nda (UNWTO, 2015:187-200) öne sürülen önerilerden yola çıkarak hazırlanan göstergeler çerçevesinde inceleme gerçekleştirilmiştir. Müzelerin farklı engelli grupları için erişilebilirliğini tespit etmek üzere 7 kategori altında 50 adet gösterge hazırlanmıştır. “Bilgilendirme” kategorisi altında 6, “İletişim” kategorisi altında 4, “Dış Çevre ve Müze Girişi” kategorisi altında 8, “Müze İçerisinde Yatay ve Dikey Hareket” kategorisi altında 6, “Müze İçerisindeki İmkanlar” kategorisi altında 3, “Müze Görevlileri” kategorisi altında 6, “Erişilebilir ve İnteraktif Uygulamalar” kategorisi altında 17 kriter ortaya konmuştur. Buna göre, dijital uygulamaları da kapsayan erişilebilir ve interaktif uygulamalara ayrıca önem verilmiştir.

Müzelerin farklı engelli grupları için erişilebilirliğini tespit etmek üzere 7 kategori altında hazırlanan 50 gösterge aşağıda yer alan Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Müzelerin Erişilebilirliklerini Belirlemek Üzere Oluşturulan Gösterge - Kriter Tablosu.

No	Önerme	Evet	Hayır
Bilgilendirme			
1	Müzenin kendisine ait bir web sitesi bulunmaktadır.		
2	Müzei tanıtıcı materyallerde (broşür, web sitesi metinleri vb.), erişilebilir hizmetler ve olanaklar açısından açık ve net bilgiler sağlanmıştır, kolay anlaşılır uluslararası semboller kullanılmıştır.		
3	Müzenin web sitesinde ve/veya müze içerisinde sağlanan bilgiler açısından, işitme veya görme engelli ziyaretçilerin ihtiyaçları dikkate alınmıştır. Bu nedenle tüm bilgiler hem yazılı hem de sesli olarak sağlanmıştır.		
4	Tanıtım materyali, müzenin iletişim bilgilerine (telefon, web sitesi, e-posta vb.) sahiptir.		
5	Tanıtım materyallerinde engelli turistlere yönelik mevcut destek hizmetlerine ait bilgiler mevcuttur.		
6	Müzenin erişilebilirliğine ilişkin şikayetleri kaydetmek ve çözmek için mevcut bir sistem bulunmaktadır.		
İletişim			
7	Tanıtım, bilgilendirme ve yönlendirme öğelerinde işaret dili, Braille alfabesi vb. ile engelliler tarafından seçilebilen kolaylaştırıcı iletişim yolları tercih edilmiştir.		
8	Danışma ve bilet satış gişeleri açık bir şekilde işaretlenmiştir ve girişe mümkün olduğunca yakın bir yerde hareket kabiliyeti kısıtlı kişiler tarafından erişilebilirdir.		
9	Erişilebilir hizmetler ve tesisler, arka planla zıtlık oluşturan renkte ve uygun boyutta, kolay anlaşılır sembollerle açık bir şekilde işaretlenmiştir.		
10	Acil çıkış işaretleri iyi aydınlatılmıştır, kolay seçilebilirdir. Tahliye prosedürleri için buluşma noktaları ve varsa sığınaklar açıkça gösterilmiştir.		
Dış Çevre ve Müze Girişi			
11	Müzenin giriş ve çıkış noktalarına mümkün olduğunca yakın, kısıtlı hareket kabiliyetine sahip kişilerin araçları için uygun özel park yerleri mevcuttur. Bu park yerlerinin, engelli olmayan kişiler tarafından kullanılmamasına dikkat edilmektedir.		
12	Müze girişi rampa vb. uygulamalarla tekerlekli sandalye kullanan ziyaretçiler ile diğer fiziksel engelli ziyaretçilerin girişine uygundur.		
13	Müze giriş kapıları kolay girişlere sahiptir (fotoselli kapı vb.).		
14	Engelli yolcuların geliş ve gidişlerini kolaylaştırmak için, müze giriş ve çıkış noktalarına mümkün olduğunca yakın olacak şekilde, engelli yolcular için özel inme-binme noktaları bulunmaktadır. Bu noktalar, diğer araçlar veya nesneler tarafından engellenmediğinden emin olmak için izlenmektedir.		
15	Dış alandaki drenaj kapakları ve ızgaralar kaldırımıyla aynı hizadadır ve zemine sıkıca sabitlenmiştir.		
16	Müzenin dışından içeriye doğru ve teşhir alanlarında, görme engellilerin hareketini kolaylaştıracak sarı yollar bulunmaktadır.		
17	Bireysel park yerleri, engelli yolcuların arabalar ve tekerlekli sandalyeler arasında rahatça manevra yapabilecekleri kadar geniştir ve tekerlekli sandalye, koltuk değneği veya protez kullanan kişilerin arabaların etrafından dolaşmasına gerek kalmayacak şekilde yerleştirilmiştir. Müze binasına ve alanına erişim yolları tüm yayalar için güvenlidir.		
18	Kısıtlı hareket kabiliyetine sahip ziyaretçiler için tekerlekli sandalye hizmeti sunulmaktadır.		

No	Önerme	Evet	Hayır
Müze İçerisinde Yatay ve Dikey Hareket			
19	Görme engelli ziyaretçiler için müze planı Braille alfabesi ile gösterilmiştir. Ziyaretçilerin hangi katta ve alanda olduğunu anlamalarını kolaylaştırıcı Braille alfabesiyle hazırlanmış yönlendirme levhaları bulunmaktadır.		
20	Engelli ziyaretçiler müze içerisinde bağımsız şekilde dolaşabilmektedir.		
21	Merdivenlerde, rampalarda, teraslarda korkuluk, tırabzan gibi tedbirler bulunmaktadır.		
22	Ana koridorlar ve geçitler, fiziksel ve görsel engellerden arındırılmıştır ve iki tekerlekli sandalyenin yan yana geçişine izin verecek genişliktedir.		
23	Çok katlı müzeler için, tekerlekli sandalye kullanan bir kişinin rahatça girebileceği ve hareket edebileceği genişlikte yeterli sayıda asansör bulunmaktadır. Asansörler engelli kişiler tarafından kolay kullanılacak şekilde tasarlanmış ve donatılmıştır (örneğin kontrol düğmelerinin konumu, Braille tabelaları, hem yazılı hem de sesli bilgi). İşitme engellilerin erişebileceği acil durum sistemleri mevcuttur.		
24	Yapılı çevre mümkün olduğunca aynı seviyededir, kat seviyelerinde değişiklik olan yerlerde rampalar mevcuttur.		
Müze İçerisindeki İmkanlar			
25	Teşhir rafları, vitrinler vb. gibi sergileme alanları tekerlekli sandalye kullanıcılarının göz hizasında olabilecek ideal yüksekliktedir.		
26	Teşhir alanlarında ve bu alanlar dışında kolay erişilebilir dinlenme noktaları bulunmaktadır.		
27	Engelli ziyaretçilerin kullanımına uygun erişilebilir tuvalet bölmeleri ve lavabolar mevcuttur.		
Müze Görevlileri			
28	Müze görevlileri, ihtiyaç halinde engelli ziyaretçilere yardımcı olmaktadır.		
29	Müze görevlileri, engelli ziyaretçileri karşılamak ve engelli ziyaretçilere hizmet sağlamak açısından gerekli eğitime ve donanımına sahiptir.		
30	Müze görevlileri, yeni teknolojiler ve engelli bireylere yardımcı mobil uygulamalar, destek hizmetleri, teknik cihazlar ve yardımcı teknolojiler hakkında bilgi ve donanımına sahiptir.		
31	Müze görevlileri, acil durumlarda ziyaretçileri tahliye etmek için gerekli bilgi ve donanımına sahiptir.		
32	Müze görevlileri ilk yardım bilgisine sahiptir.		
33	Müze görevlileri işaret dili bilgisine sahiptir.		
Erişilebilir ve İnteraktif Uygulamalar			
34	Müzeyi sanal müze ile gezmek mümkündür.		
35	Müzede görme engelliler için sesli rehberlik uygulamaları gibi erişilebilir uygulamalar bulunmaktadır.		
36	Müzede işitme engelliler için özel kulaklıklar gibi yardımcı cihazlar mevcuttur.		
37	Müze yeterli şekilde aydınlatılmaktadır.		
38	Görme engellilerin dokunarak anlayabileceği şekilde müzedeki orijinal eserlerin dokunulabilir mulajları (replikaları) sunulmaktadır.		
39	Müzede bilgilendirme amaçlı tasarlanmış görsel ve işitsel kiokslar, yönlendirme panoları, dokunmatik rehber ve bilgilendirme ekranları bulunmaktadır.		
40	Eserler hakkında Braille alfabesi ile bilgilendirme mevcuttur.		
41	Eserler hakkında sesli bilgilendirme mevcuttur.		
42	Eserler hakkında işaret dili ile bilgilendirme sağlanmaktadır.		
43	Eserler hakkında bilgi sağlayan metinler, okunabilir büyüklükte, arka plan ile zıt renkte, anlaşılabilir.		

No	Önerme	Evet	Hayır
44	Müzenin web sitesinde ve müze içerisinde gösterilen videolu anlatımlarda işaret diline yer verilmiştir.		
45	Müzenin web sitesinde ve müze içerisinde gösterilen videolu anlatımlarda altyazı imkanı mevcuttur.		
46	Müzede engelli ziyaretçiler için atölye çalışmaları vb. gibi uygulamalı etkinlikler bulunmaktadır.		
47	Müze sergileme sistemlerinde ve müze eğitim çalışmalarında teknolojik unsurlardan yararlanılmaktadır.		
48	Müzede simülör, dijital kitap, etkileşimli masa, sanal gezi, üç boyutlu modelleme, hologram gibi çağdaş müzecilik örneği dijital uygulamalar bulunmaktadır.		
49	Engelli ziyaretçilere öğrencilere, ev hanımlarına, dezavantajlı gruplar gibi toplumun farklı katmanlarına eğitimler sağlanmakta ve bu gruplar için etkinlikler gerçekleştirilmektedir.		
50	Müzede konferans salonu, kütüphane, ziyaretçi bilgilendirme salonu, laboratuvar ve geçici sergi alanları gibi bölümler bulunmaktadır.		

2022 yılında en çok ziyaretçi alan, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı ilk on müze yukarıda yer alan tablo esas alınarak değerlendirilmiştir. Ölçek, 50 kriterden oluşmaktadır ve her bir kriter 2 puan olarak değerlendirilmiştir, puanlama sonunda her bir müzenin erişilebilirlik puanı ortaya çıkmış ve müzelerin erişilebilirlik düzeyleri erişilebilirlik puanlarına göre tespit edilmiştir. 0 – 20 değer aralığı “Çok Az Düzeyde Erişilebilir” 21 - 40 değer aralığı “Az Düzeyde Erişilebilir”, 41 - 60 değer aralığı “Orta Düzeyde Erişilebilir”, 61-80 değer aralığı “İyi Düzeyde Erişilebilir”, 81-100 değer aralığı “Çok İyi Düzeyde Erişilebilir” olmak üzere beş erişilebilirlik düzeyi belirlenmiştir.

Alan araştırması sırasında, müze görevlilerinin görüşlerine ve yardımına başvurulmuştur, böylece araştırmanın geçerliliğinin ve güvenilirliğinin artırılması amaçlanmıştır.

2.2.Evren ve Örneklem

2023 yılı itibariyle, Türkiye’de Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı 297 müze ve ören yeri, Kültür ve Turizm Bakanlığı denetiminde olan 371 özel müze bulunmaktadır (kvmgm.gov.tr, 2023, dosim.gov.tr: 2023). Bu çalışmada, geniş bir alana yayıldıkları ve genellikle kazı çalışmalarının hala yürütülmekte oldukları alanlar oldukları için ören yerleri incelemenden hariç tutularak, 2022 yılında en çok ziyaret edilen T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesindeki on müze çalışmaya dahil edilmiştir.

2022 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı müze ve ören yerlerinin toplam ziyaretçi sayıları 30.697.336 iken araştırmaya konu edilen müzelerin 2022 yılındaki ziyaretçi sayılarının toplamı 7.200.860'tır. Türkiye'de 2022 yılında en çok ziyaret edilen T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı müzeler aşağıda yer alan Tablo 7'de listelenmiştir.

Tablo 7. Türkiye'de 2022 Yılında En Çok Ziyaret Edilen Kültür ve Turizm Bakanlığına Bağlı Müzeler.

Sıra No	Müze/Ören Yeri Adı	Ziyaretçi Sayısı (2022)
1	Konya Mevlana Müzesi	3.352.505
2	Nevşehir Hacıbektaş Müzesi	736.082
3	Ankara Cumhuriyet Müzesi	619.656
4	İstanbul Arkeoloji Müzesi	596.755
5	Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi	438.957
6	Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi	336.806
7	Muğla Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi	324.595
8	Şanlıurfa Müzesi ve Haleplibahçe Mozaik Müzesi	294.791
9	Hatay Arkeoloji Müzesi	265.091
10	Antalya Aziz (St.) Nikolaos Anıt Müzesi	235.622

Kaynak: dosim.gov.tr, 2023.

2.3. Veri Toplama Teknikleri ve Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında, geliştirilmiş olan kontrol listesi doğrultusunda nitel araştırma yöntemlerinden gözlem tekniği ile alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında belirlenen müzeler ziyaret edilerek, yerinde inceleme yapılmış, bununla birlikte, tamamlayıcı yöntem olarak, müzeleri tanıtıcı materyaller, daha önce ilgili alanda gerçekleştirilmiş çalışmalar, raporlar gibi dokümanların toplanması ve değerlendirilmesi yoluyla doküman analizi yöntemine başvurulmuştur. Araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini artırmak adına, müze ziyaretleri sırasında, müze görevlilerinin görüşlerine ve yardımlarına başvurulmuştur.

Kontrol listeleri aracılığıyla toplanan veriler tablolastırılmış, istatistikler oluşturulmuş ve bu istatistiklere göre, 2022 yılında Türkiye'de en çok ziyaretçi alan müzelerin erişilebilirlik yönünden güçlü ve zayıf yönleri tespit edilmiş, güçlü yönleri, diğer müzeler için iyi uygulamalar olarak emsal teşkil etmeleri açısından örneklendirilmiş, zayıf yönler hususunda ise uygulanmakta olan iyi örneklerle bakılarak öneriler geliştirilmiştir.

III. BÖLÜM

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

Tablo 8. Araştırma sonuçlarının incelenen müzelere ve belirlenen kategorilere göre dağılımı.

	Kategori ve Soru Numarası	Konya Mevlana Müzesi	Nevşehir Hacıbektaş Müzesi	Ankara Cumhuriyet Müzesi	İstanbul Arkeoloji Müzesi	Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi	Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi	Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi	Şanlıurfa Müzesi ve Haleplibağçe Mozaik Müzesi	Hatay Arkeoloji Müzesi	Antalya Aziz (St.) Nikolaos Anıt Müzesi
1- Bilgilendirme	1.1	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	1.2	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	1.3	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	1.4	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	1.5	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	1.6	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
2- İletişim	2.1	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	2.2	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	2.3	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	2.4	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
3- Dış Çevre ve Müze Girişi	3.1	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	3.2	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	3.3	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	3.4	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	3.5	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	3.6	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	3.7	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	3.8	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
4- Yatay ve Dikey	4.1	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	4.2	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	4.3	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	4.4	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	4.5	0	0	X	X	X	X	X	X	X	X
	4.6	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
5- Müze İçerisinde	5.1	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	5.2	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	5.3	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
6- Müze Görevlileri	6.1	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	6.2	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	6.3	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	6.4	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	6.5	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	6.6	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
7- Erişilebilir ve İnteraktif Uygulamalar	7.1	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	7.2	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	7.3	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	7.4	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	7.5	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	7.6	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	7.7	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	7.8	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	7.9	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	7.10	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	7.11	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	7.12	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	7.13	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	7.14	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	7.15	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	7.16	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	7.17	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Karşılanan Kriter Sayısı		19	17	16	34	40	36	22	36	37	11

*E: Evet H: Hayır

*4.5. numaralı soru tek katlı müzeler için uygulanabilir olmadığından, uygulanabilir olmadığı yerlerde "0" ile gösterilmiştir.

Yukarıda yer alan Tablo 8’de, araştırma sonuçlarının, incelenen müzelere ve belirlenen kategoriler ile kriterlere göre dağılımı gösterilmiştir.

Araştırmaya konu olan on müzenin erişilebilirlik düzeylerinin 100 puan üzerinden 53 ortalama puan ile “Orta Düzeyde Erişilebilir” olduğu tespit edilmiştir. Genel sonuca göre, incelenen kategoriler arasında, müzelerin %90 oranı ile en çok iç mekandaki imkanlar açısından erişilebilir olduğu saptanmıştır. Bu imkanlar, teşhir rafları, vitrinler vb. gibi sergileme alanlarının tekerlekli sandalye kullanıcılarının, çocukların vb. göz hizasında olabilecek ideal yükseklikte olması, dinlenme noktalarının bulunması, müzede erişilebilir tuvaletler bulunmasıdır. İncelenen yedi kategori içerisinde en çok geliştirilmesi gereken yönlerin bilgilendirme ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir; bilgilendirme kategorisinde yer alan önermelerin karşılanma oranı %33,33’tür.

0 – 20 değer aralığı “Çok Az Düzeyde Erişilebilir” 21 - 40 değer aralığı “Az Düzeyde Erişilebilir”, 41 - 60 değer aralığı “Orta Düzeyde Erişilebilir”, 61 - 80 değer aralığı “İyi Düzeyde Erişilebilir”, 81 - 100 değer aralığı “Çok İyi Düzeyde Erişilebilir” olmak üzere belirlenen beş erişilebilirlik düzeyine göre, incelenen müzelerin erişilebilirlik düzeyleri aşağıda yer alan Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9. Araştırma Kapsamında İncelenen Müzelerin Erişilebilirlik Düzeyleri.

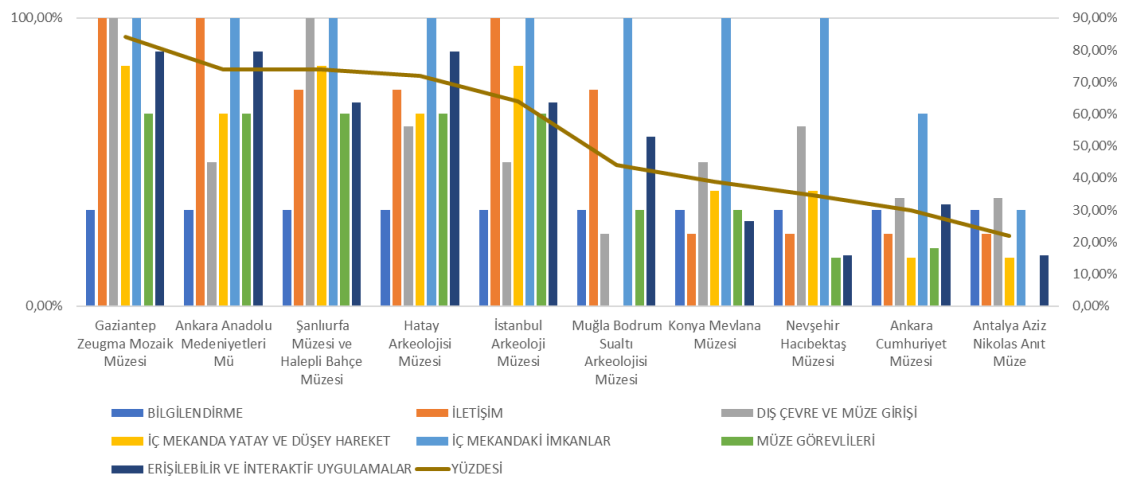
Müze adı	Erişilebilirlik Puanı	Erişilebilirlik Düzeyi
Gaziantep Zeugma Müzesi	40 kriter x 2 = 80 puan	İyi Düzeyde Erişilebilir
Hatay Arkeoloji Müzesi	37 kriter x 2 = 74 puan	İyi Düzeyde Erişilebilir
Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi	36 kriter x 2 = 72 puan	İyi Düzeyde Erişilebilir
Şanlıurfa Müzesi ve Haleplibahçe Arkeoloji Müzesi	36 kriter x 2 = 72 puan	İyi Düzeyde Erişilebilir
İstanbul Arkeoloji Müzesi	34 kriter x 2 = 68 puan	İyi Düzeyde Erişilebilir
Muğla Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi	22 kriter x 2 = 44 puan	Orta Düzeyde Erişilebilir
Konya Mevlana Müzesi	19 kriter x 2 = 38 puan	Az Düzeyde Erişilebilir
Nevşehir Hacıbektaş Müzesi	17 kriter x 2 = 34 puan	Az Düzeyde Erişilebilir
Ankara Cumhuriyet Müzesi	16 kriter x 2 = 32 puan	Az Düzeyde Erişilebilir
Antalya Aziz (St.) Nikolaos Anıt Müzesi	11 kriter x 2 = 22 puan	Az Düzeyde Erişilebilir

Yukarıda yer alan Tablo 9’da görüldüğü üzere, incelenen müzelerin içerisinde “çok iyi” erişilebilirlik düzeyine sahip bir müze tespit edilmemiştir, incelenen on müzeden beşinin erişilebilirlik düzeyleri “iyi düzeyde erişilebilir” olarak belirlenmiştir. “İyi düzeyde erişilebilir” olarak değerlendirilen Gaziantep Zeugma Arkeoloji Müzesi’nin 2011 yılında ziyarete açıldığı, Hatay Arkeoloji Müzesi’nin 2014 yılında yeni binasına taşındığı, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi’nin 2010 yılında başlayan teşhir – tanzim çalışmalarının ardından 2014 yılında kapılarını tekrar açtığını,

Şanlıurfa Müzesi ve Haleplibahçe Arkeoloji Müzesi'nin 2015 yılında yeni binasına taşındığını, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde 2012 yılından 2022 yılına dek süren güçlendirme, yenileme ve restorasyon çalışmaları gerçekleştirildiği görülmüştür. Buradan hareketle, Türkiye'nin yeni müzelerinin ve yenilenen müzelerinin daha erişilebilir olduğunu söylemek mümkündür. Araştırma sonuçlarına göre “iyi düzeyde erişilebilir” olarak değerlendiren müzelerin, genel olarak fiziki yapılarının benzerlik gösterdiği, “Erişilebilir ve İnteraktif Uygulamalar” kategorisi altında belirlenen kriterlere göre farklılıklara sahip olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen müzelerden, Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nin “orta düzeyde erişilebilir” olduğu tespit edilmiştir, Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nin içerisinde bulunduğu tarihi yapı sebebiyle fiziksel olarak kolay erişilebilir olmadığı fakat müzede interaktif ve teknolojik unsurlara, eğitim ve atölye çalışmalarına yer verildiği, bu nedenlerle, müzenin “orta düzeyde erişilebilir” olduğu tespit edilmiştir.

“Az düzeyde erişilebilir” olarak değerlendirilen Konya Mevlana Müzesi, Nevşehir Hacıbektaş Müzesi, Ankara Cumhuriyet Müzesi ve Antalya Aziz (St.) Nikolaos Anıt Müzesi, fiziksel olarak erişilebilir alanlara sahipken, tarihi yapılar bünyesinde bulunmaları nedeniyle fiziksel engelli, bebek arabalı, yürüteç, baston kullanan kişilerin, yaşlıların ya da psikolojik rahatsızlığı olan kişilerin girmekte zorlanacağı dar alanlara sahiptir. Araştırma sonucunda erişilebilirlik düzeyleri belirlenen müzelerin, 7 kategoriye göre genel dağılımları aşağıda yer alan Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2. İncelenen Müzelerin Erişilebilirlik Düzeylerinin Kategorilere Göre Dağılımı.

Şekil 2’de görüldüğü üzere, incelenen müzelerin en çok “iç mekandaki uygulamalar” açısından erişilebilir olduğu tespit edilmiştir. Geliştirilmesi gereken en zayıf alanın tüm müzeler için “bilgilendirme” ile ilgili olduğu görülmektedir. İncelenen müzelerin tamamının, sunduğu hizmetler, eserler, programlar, koleksiyonlar hakkında erişilebilir, açık ve net, güncel ve birden fazla duyuya hitap edecek bilgiler sağlaması gerektiği tespit edilmiştir. Erişilebilirlik düzeyi “az düzeyde erişilebilir” olarak belirlenen müzelerde en çok geliştirilmesi gereken alanların “müze görevlileri” ve “erişilebilir ve interaktif uygulamalar” kategorileri altında yer aldığı tespit edilmiştir.

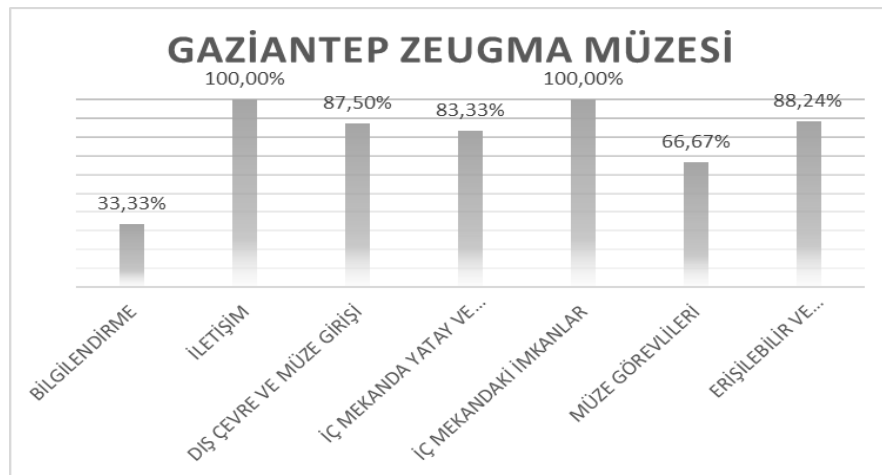
Devam eden bölümlerde, araştırma sonuçlarına göre erişilebilirlik açısından en yüksek orana sahip müzelerden en az orana sahip müzelere doğru sıralanmak üzere müzelere ilişkin bulgulara yer verilmiş, her bir kategori ayrı olarak ele alınmıştır.

3.1. Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi

9 Eylül 2011 tarihinde açılan Zeugma Mozaik Müzesi ve Sergi ve Konferans Merkezi önemli mozaik eserlere ev sahipliği yapması açısından zengin bir koleksiyona sahiptir (muze.gov.tr, 2023). Müze, 2012 yılında Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü’nü almıştır (tccb.gov.tr, 2023).

3.1.1. Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi’ne İlişkin Bulgular

Araştırma sonucunda, Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi’nin erişilebilirlik açısından ortaya koyulan 50 kriterden 40’nı karşılayarak 100 puan üzerinden 80 puanla “iyi düzeyde erişilebilir” olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 3. Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi Erişilebilirlik Düzeyinin Kategorilere Göre Dağılımı.

Şekil 3’te gösterildiği üzere, Gaziantep Arkeoloji Müzesi’nin “iletişim” ve “iç mekandaki imkanlar” kategorileri altında belirlenen tüm kriterleri karşıladığı görülmüştür (%100). Gaziantep Zeugma Müzesi, “erişilebilir ve interaktif uygulamalar” açısından %88,24 oranında; “dış çevre ve müze girişi” açısından %87,50”; “müze içerisindeki yatay ve düşey hareket” açısından %83,33 erişilebilirdir. Şekil 3’te gösterilen kategorilere göre ulaşılan bulgular ilerleyen bölümde alt başlıklar altında detaylandırılmıştır.

Bilgilendirme

Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi’nin kendisine ait bir web sitesinin bulunduğu fakat aktif olmadığı görülmüştür, bu nedenle incelenen diğer tüm müzeler için de geçerli olmak üzere, Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi’nin kendisine ait bilgilendirici ve tanıtıcı bir web sitesi olmadığı değerlendirilmiştir. Müzeyi tanıtıcı materyallerde ve müze çevresinde ve içerisinde sunulan bilgilendirici metinlerde erişilebilir hizmetler açısından açıklayıcı bilgiler sağlanmadığı tespit edilmiştir. Tanıtım materyallerinde müzenin iletişim bilgilerine yer verilmiş fakat engelli ziyaretçilere yönelik bilgi sağlanmamıştır. Erişilebilir hizmetler dahil olmak üzere müzeyle ilişkili şikayetlerin ve önerilerin yönlendirilebileceği mevcut bir sistem bulunmaktadır.

İletişim

Tanıtım ve yönlendirme materyallerinde sesli yönlendirme, iyi aydınlatılmış işaretler gibi kolaylaştırıcı iletişim yolları tercih edilmiştir. Danışma ve bilet gişeleri, erişilebilir hizmetler ve acil çıkış noktaları belirgin şekilde işaretlenmiştir.

Dış Alan ve Müze Girişi

Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi, dış çevre ve müze girişi açısından engelli bireyler için uygun otopark noktalarına sahiptir, müze girişi ve kapılar fiziksel engelli ziyaretçilerin girişine uygun olarak tasarlanmıştır. Fiziksel engelli bireyler için ihtiyaç halinde tekerlekli sandalye hizmeti sağlanmaktadır. Bununla birlikte, müzenin dışından içeriye doğru ve teşhir alanlarında, görme engellilerin hareketini kolaylaştıracak sarı yollar bulunmamaktadır.

Müze İçerisinde Yatay ve Dikey Hareket

İç mekan açısından bakıldığında, engelli ziyaretçilerin müze içerisinde ve katlar arasında bağımsız şekilde dolaşabildiği tespit edilmiştir. Bununla beraber, görme engelli ziyaretçiler için müze planının Braille alfabesi ile gösterilmediği, ziyaretçilerin hangi katta ve alanda olduğunu anlamalarını kolaylaştırıcı Braille alfabesiyle hazırlanmış yönlendirme levhaları bulunmadığı tespit edilmiştir. Ana koridorlar ve geçitler, fiziksel ve görsel engellerden arındırılmıştır. Kat seviye farklılıkları olan yerlerde rampalar ve ayrıca engelli asansörü mevcuttur.

Müze İçerisindeki İmkanlar

Sergileme alanları tekerlekli sandalye kullanıcılarının ve çocukların vb. göz hizasında olabilecek ideal yüksekliktedir. Müze içerisinde ve bahçesinde kolay erişilebilir dinlenme noktaları bulunmaktadır. Engelli ziyaretçilerin kullanımına uygun tuvalet ve lavabo bölümleri mevcuttur.

Müze Görevlileri

Müze görevlilerinin ihtiyaç halinde engelli ziyaretçilere yardımcı olmaktadır fakat müze görevlileri engelli ziyaretçilere yardımcı olabilmeleri açısından herhangi bir özel eğitim programına tabi tutulmamaktadır.

Erişilebilir ve İnteraktif Uygulamalar

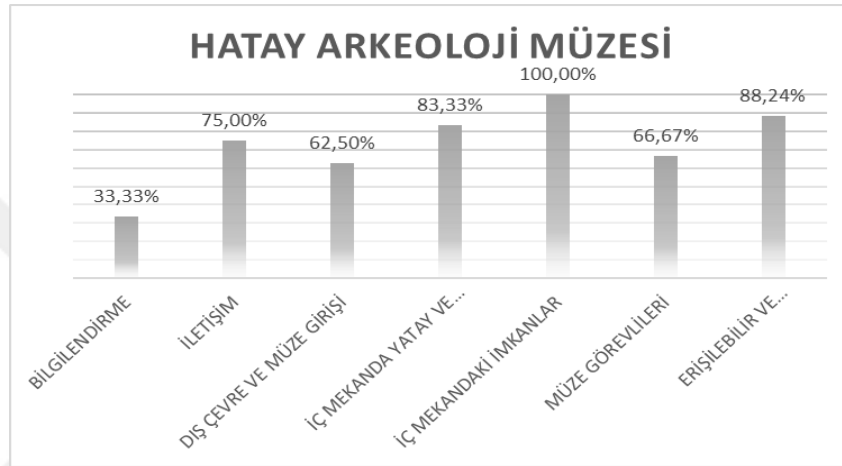
Erişilebilir ve interaktif uygulamalar açısından, Gaziantep Zeugma Müzesi'ni T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı sanalmuze.gov.tr adresi üzerinden sanal tur ile gezmenin mümkün olduğu, Müzelerin Sesi (Voice of Museums) uygulaması ile sesli rehberlik uygulaması sunulduğu tespit edilmiştir. Eserler hakkında bilgi sağlayan metinler, okunabilir büyüklükte, arka plan ile zıt renkte, anlaşılabilir; dijital bilgilendirme panoları bulunmaktadır. Müzede, sinevizyon hologram gibi dijital uygulamalar, çocuk sanat atölyesi ve toplantı salonu gibi bölümler bulunmaktadır. Bununla birlikte, eserler hakkında Braille alfabesi ile bilgilendirme seçeneğinin olmadığı ve görme engeline sahip bireylerin dokunarak anlayabileceği şekilde müzedeki orijinal eserlerin dokunulabilir mulajlarının (replikalarının) sunulmadığı tespit edilmiştir.

3.2. Hatay Arkeoloji Müzesi

1939 yılında tamamlanan Hatay Arkeoloji Müzesi, 23 Temmuz 1948 yılında ziyaretçilere açılmıştır, 2014 yılında ise 19 sergi salonuyla yeni binasında hizmet vermeye başlamıştır (muze.gov.tr, 2023).

3.2.1. Hatay Arkeoloji Müzesi'ne İlişkin Bulgular

Hatay Arkeoloji Müzesi'nin erişilebilirlik açısından ortaya koyulan 50 kriterden 37'sini karşılayarak 100 puan üzerinden 74 puanla “iyi düzeyde erişilebilir” olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 4. Hatay Arkeoloji Müzesi Erişilebilirlik Düzeyinin Kategorilere Göre Dağılımı.

Şekil 4'te görüldüğü üzere, müzenin erişilebilirlik açısından en güçlü olduğu alan iç mekandaki uygulamalardır (%100). Hatay Arkeoloji Müzesi, “erişilebilir ve interaktif uygulamalar” açısından %88,24 erişilebilir, “müze içerisindeki yatay ve düşey hareket” açısından %83,33 erişilebilirdir. Şekil 4'te gösterilen kategorilere göre ulaşılan bulgular ilerleyen bölümde alt başlıklar altında detaylandırılmıştır.

Bilgilendirme

Hatay Arkeoloji Müzesi'nin kendisine ait bir web sitesi bulunmamakta, müze tanıtım materyallerinde engelli ziyaretçilere yönelik mevcut destek hizmetlerine ait bilgiler sunulmamaktadır. Bununla birlikte, tanıtıcı materyallerinde müze iletişim bilgilerine yer verilmiştir ve müzeyle ilgili şikâyetleri kaydetmek ve çözmek için bir değerlendirme sistemi bulunmaktadır.

İletişim

Müzedeki danışma ve bilet gişeleri seçilebilir şekilde işaretlenmiştir ve fiziksel olarak erişilebilirdir. Bununla birlikte, tanıtım panoları ve yönlendirme levhalarında farklı engelli grupları için kolaylaştırıcı iletişim yollarına başvurulmadığı fakat erişilebilir hizmetlerin seçilebilir şekilde işaretlendiği tespit edilmiştir.

Dış Alan ve Müze Girişi

Müzenin çevresinde engelli bireylerin kullanımına ayrılmış özel otopark alanları bulunmamaktadır. Müze girişi rampalar sayesinde fiziksel engelli kişilerin, bebek arabası, yürüteç, baston vb. kullanan kişilerin erişimine uygun hale getirilmiştir. Müze giriş kapıları kolay giriş yapılabilecek şekildedir. Giriş yolları üzerinde fiziksel engeller bulunmadığı tespit edilmiştir, bununla birlikte, görme engelli ziyaretçilerin yön bulmalarını kolaylaştıracak sarı yol uygulamasının gerçekleştirilmediği tespit edilmiştir. Kısıtlı hareket kabiliyetine sahip kişiler (fiziksel engelli kişiler, yaşlılar vd.) tekerlekli sandalye ödünç verme hizmeti sunulmaktadır.

Müze İçerisinde Yatay ve Dikey Hareket

Müze planının ve yönlendirme levhalarının görme engelli ziyaretçilerin deneyimlerini kolaylaştıracak şekilde Braille alfabesi ile hazırlanmış örneklerle sahip olmadığı gözlemlenmiştir. Erişilebilirliği artıracak rampa uygulamalarına yer verildiği ve merdivenlerde, rampalarda vb. tırabzanlar bulunduğu ayrıca engelli asansörünün mevcut olduğu görülmüştür.

Müze İçerisindeki İmkanlar

Teşhir rafları tekerlekli sandalye kullanıcıları ve çocuklar vd. için göz hizasında olabilecek bir yüksekliktedir. Müze içerisinde ve çevresinde dinlenme noktaları ve ziyaretçilerin kullanımına uygun tuvalet mevcuttur.

Müze Görevlileri

Müze görevlilerinin ihtiyaç halinde engelli ziyaretçilere yardımcı olduğu görülmüştür. Bununla birlikte müze görevlileri için engelli ziyaretçilere daha etkin şekilde yardımcı olabilmeleri açısından belirli bir program dahilinde işaret dili eğitimleri, ilk yardım eğitimleri gibi konularda eğitimler sunulmadığı tespit edilmiştir.

Erişilebilir ve İnteraktif Uygulamalar

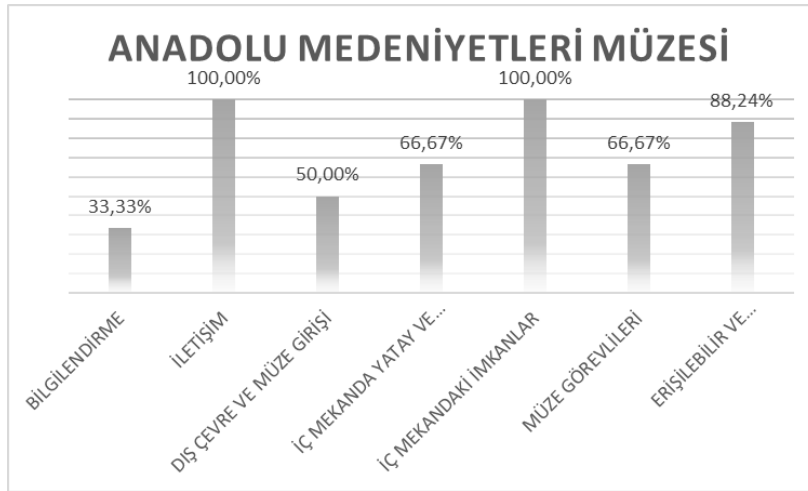
Erişilebilir ve interaktif uygulamalar açısından, Hatay Arkeoloji Müzesi’ni T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı sanalmuze.gov.tr adresi üzerinden sanal tur ile gezmenin mümkün olduğu, Müzelerin Sesi (Voice of Museums) uygulaması ile sesli rehberlik uygulaması sunulduğu tespit edilmiştir. Eserler hakkında bilgi sağlayan metinler, okunabilir büyüklükte, arka plan ile zıt renkte, anlaşılabilir; dijital bilgilendirme panoları bulunmaktadır. Ayrıca, müze içerisinde yer alan dijital ekranlarda videolu anlatımlar, canlandırmalar ve sesli anlatımlar gerçekleştirilmektedir, bunların içerisinde *Üçağızlı Mağarası* canlandırılması dikkat çekmektedir. Hatay Arkeoloji Müzesi’nde sanat ve eğitim çalışmaları gerçekleştirildiği görülmüştür.

3.3. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Anadolu Medeniyetleri Müzesi Mahmut Paşa Bedesteni ve Kurşunlu Han olmak üzere iki Osmanlı binasından oluşmaktadır, müze yapısı 1968 yılında son şeklini almış, 1921 yılında müze olarak ziyarete açılmıştır. Kurşunlu Han, günümüzde idari bina olarak kullanılmakta, bina içerisinde araştırmacı odaları, kütüphane, konferans salonu, laboratuvar ve atölyeler yer almakta, Mahmut Paşa Bedesteni ise teşhir salonu olarak kullanılmaktadır (kulturportali.gov.tr, 2023). Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1997 tarihinde, Avrupa Konseyi himayesinde Avrupa Müze Forumu (EMF) tarafından “Avrupa Yılın Müzesi Ödülü”ne layık görülmüştür (europeanforum.museum, 2023).

3.3.1. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi’ne İlişkin Bulgular

Araştırma sonucunda, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi’nin erişilebilirlik açısından ortaya koyulan 50 kriterden 36’sını karşılayarak 100 puan üzerinden 72 puanla “iyi düzeyde erişilebilir” olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 5. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Erişilebilirlik Düzeyinin Kategorilere Göre Dağılımı.

Şekil 5’te görüldüğü üzere Anadolu Medeniyetleri Müzesi, “iletişim” ve “iç mekandaki uygulamalar” kategorileri altında belirlenen kriterlerden tamamını karşılamaktadır. Bu kategorileri takiben, “erişilebilir ve interaktif uygulamalar” kategorisi altında sunulan önerilerin %88,24’ünü karşıladığı görülmektedir. Şekil 5’te gösterilen kategorilere göre ulaşılan bulgular ilerleyen bölümde alt başlıklar altında detaylandırılmıştır.

Bilgilendirme

Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi, bilgilendirme kategorisi ile ilişkili altı önermeden ikisini karşılamaktadır; müzenin kendisine ait bir web sitesi bulunmamakta, müze tanıtım materyallerinde engelli turistlere yönelik mevcut destek hizmetlerine ait bilgiler sunulmamaktadır. Bununla birlikte, tanıtıcı materyallerinde müze iletişim bilgilerine yer verilmiştir ve müzeyle ilgili şikâyetleri kaydetmek ve çözmek için bir değerlendirme sistemi bulunmaktadır.

İletişim

Anadolu Medeniyetleri Müzesi’nde danışma ve bilet gişeleri seçilebilir şekilde işaretlenmiştir ve fiziksel olarak erişilebilirdir. Bununla birlikte, tanıtım panoları ve yönlendirme levhalarında farklı engelli grupları için kolaylaştırıcı iletişim yollarına başvurulmadığı tespit edilmiştir. Erişilebilir hizmetler açık şekilde işaretlenmemiştir.

Dış Alan ve Müze Girişi

Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde, engellilere yönelik bir park alanını bulunmadığı tespit edilmiştir. Müze girişinden ihtiyaç halinde tekerlekli sandalye ödünç alınabilmektedir. Görme engelli ziyaretçiler için engelli yolu bulunmamaktadır.

Müze İçerisinde Yatay ve Dikey Hareket

Engelli bireylerin müze içerisinde yatay ve dikey olarak rahat dolaşabilmeleri açısından, müzenin girişinde rampa olduğu fakat teşhir alanı içerisinde yer yer basamaklar ve eşikler olduğu ve katlar arasında engelli asansörü bulunmadığı tespit edilmiştir.

Müze İçerisindeki İmkanlar

Sergileme alanları tekerlekli sandalye kullanıcıları ve çocuklar vd. için göz hizasında olabilecek bir yüksekliktedir. Müze içerisinde ve bahçesinde dinlenme noktaları mevcuttur. Engelli ziyaretçilerin kullanımına uygun tuvalet mevcuttur.

Müze Görevlileri

Müze görevlilerinin ihtiyaç halinde engelli ziyaretçilere yardımcı olmaya hazır olduğu görülmüştür. Bununla birlikte müze görevlileri için engelli ziyaretçilere daha etkin şekilde yardımcı olabilmeleri açısından belirli bir program dahilinde işaret dili eğitimleri, ilk yardım eğitimleri gibi konularda eğitimler sağlanmadığı tespit edilmiştir.

Erişilebilir ve İnteraktif Uygulamalar

Erişilebilir ve interaktif uygulamalar açısından, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ni T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı sanalmuze.gov.tr adresi üzerinden sanal tur ile gezmenin mümkün olduğu, Müzelerin Sesi (Voice of Museums) uygulaması ile sesli rehberlik uygulaması sunulduğu tespit edilmiştir. Eserler hakkında bilgi sağlayan metinler, okunabilir büyüklükte, arka plan ile zıt renkte, anlaşılabilir; dijital bilgilendirme panoları bulunmaktadır. Müzede, erişilebilir ve interaktif uygulamalar açısından, görme engelli bireyler için oluşturulan “Eğitim ve Deneyim Alanı“ öne çıkmaktadır. Bu alanda, müze sergisinden seçilen 22 eserin replikası görme kısıtlılığı ve engeli bulunan çocuklar ve yetişkinler için anlaşılır hale getirilmiştir. Sergileme alanında siyah ve sarı renkler ile özel bir aydınlatma kullanılmış, anlatımlar Braille alfabesiyle hazırlanan metinler ve sesli bilgilendirme ile desteklenmiştir. Müzenin bu

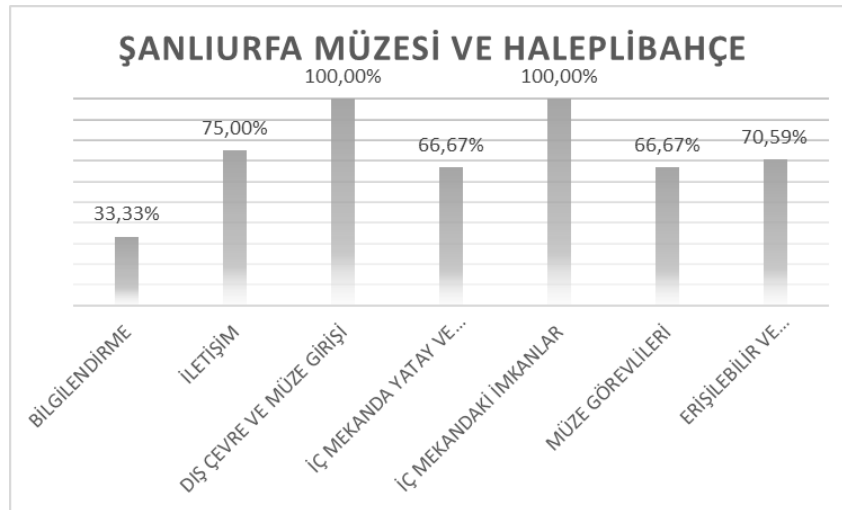
alanında görme engelli çocuklar ve yetişkinler için özel turlar, eğitim gezileri ve etkinlikler düzenlenmektedir. Bu alan dışında yer alan, sergi salonlarında da eğitim gezileri ve müzik etkinlikleri gerçekleştirilmekte, toplumun farklı kesimlerinden ziyaretçiler ağırlanmaktadır.

3.4. Şanlıurfa Müzesi ve Haleplibahçe Mozaik Müzesi

1965'dan beri hizmet veren Şanlıurfa Müzesi 2015 yılında yeni binasına taşınmıştır. Müze, Şanlıurfa ve çevresinden çıkan eserleri sergilemekte ve dünyanın en eski tapınağı olarak kabul edilen Göbeklitepe'ye ait eserleri bulundurması açısından büyük bir öneme sahiptir. Haleplibahçe Mozaik Müzesi, Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi'yle aynı bahçede bulunmaktadır fakat aynı binalarda yer alırlar, Haleplibahçe kazı alanında, taban mozaiklerin bulunduğu yerde inşa edilen Mozaik Müzesi, son derece etkileyici ve iyi korunmuş mozaik örnekleri sunmaktadır. Şanlıurfa Müzesi ise 14 adet ana sergi salonu ve 33 adet canlandırma alanına sahiptir (muze.gov.tr, 2023).

3.4.1. Şanlıurfa Müzesi ve Haleplibahçe Mozaik Müzesi'ne İlişkin Bulgular

Şanlıurfa Müzesi ile Haleplibahçe Mozaik Müzesi'nin, araştırma kapsamında belirlenen 50 erişilebilirlik kriterinden 36'sını karşıladığı, buna göre, 100 puan üzerinden 72 puan ile "iyi düzeyde erişilebilir" olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 6. Şanlıurfa Müzesi ve Haleplibahçe Müzesi Erişilebilirlik Düzeyinin Kategorilere Göre Dağılımı.

Şekil 6’da görüldüğü üzere, aynı bahçede bulunan iki müzeyi kapsayan değerlendirme sonucunda, “dış çevre ve müze girişi” ile “iç mekandaki uygulamalar” kategorileri altında belirlenen erişilebilirlik kriterlerinin tamamının karşılandığı tespit edilmiştir. Şekil 6’da gösterilen kategorilere göre ulaşılan bulgular ilerleyen bölümde alt başlıklar altında detaylandırılmıştır.

Bilgilendirme

Bilgilendirme kategorisi altında bakıldığında, müzelerin kendine ait bir web sitesi olmadığı ve tanıtım materyallerinde, sunulan erişilebilirlik olanaklarına dair sembolere ve açıklayıcı bilgilere yer verilmediği görülmüştür. Öte yandan, müzeyle ilgili şikâyetleri kaydetmek ve çözmek için bir değerlendirme sistemi bulunmaktadır.

İletişim

Danışma ve bilet gişeleri seçilebilir şekilde işaretlenmiştir ve fiziksel olarak erişilebilirdir. Bununla birlikte, tanıtım panoları ve yönlendirme levhalarında farklı engelli grupları için kolaylaştırıcı iletişim yollarına başvurulmadığı tespit edilmiştir. Erişilebilir hizmetler ve tesisler, arka planla zıtlık oluşturan renkte ve uygun boyutta, kolay anlaşılır sembollerle açık bir şekilde işaretlenmiş, acil çıkış işaretleri iyi aydınlatılmıştır, kolay seçilebilirdir. Tahliye prosedürleri için buluşma noktaları ve açıkça gösterilmiştir.

Dış Alan ve Müze Girişi

Müzenin giriş ve çıkış noktalarına mümkün olduğunca yakın, kısıtlı hareket kabiliyetine sahip kişilerin araçları için uygun özel park yerleri mevcuttur. Bu park yerlerinin, engelli olmayan kişiler tarafından kullanılmamasına dikkat edilmektedir. Müze girişi rampa vb. uygulamalarla tekerlekli sandalye kullanan ziyaretçiler ile diğer fiziksel engelli ziyaretçilerin girişine uygundur. Müze giriş kapıları gibi kolay girişlere sahiptir. Engelli yolcuların geliş ve gidişlerini kolaylaştırmak için, müze giriş ve çıkış noktalarına mümkün olduğunca yakın olacak şekilde, engelli yolcular için özel inme-binme noktaları bulunmaktadır. Bu noktalar, diğer araçlar veya nesneler tarafından engellenmediğinden emin olmak için izlenmektedir. Müzenin dışından içeriye doğru ve teşhir alanlarında, görme engellilerin hareketini kolaylaştıracak sarı yollar bulunmaktadır. Bireysel park yerleri, engelli yolcuların arabalar ve tekerlekli sandalyeler arasında rahatça manevra yapabilecekleri kadar geniştir ve tekerlekli

sandalye, koltuk değneği veya protez kullanan kişilerin arabaların etrafından dolaşmasına gerek kalmayacak şekilde yerleştirilmiştir. Müze binasına ve alanına erişim yolları tüm yayalar için güvenlidir. Kısıtlı hareket kabiliyetine sahip ziyaretçiler için tekerlekli sandalye hizmeti sunulmaktadır.

Müze İçerisinde Yatay ve Dikey Hareket

Ana koridorlar ve geçitler fiziksel engellerden arındırılmıştır, merdivenlerde, rampalarda, teraslarda korkuluk, tırabzan gibi tedbirler bulunmaktadır. Bununla birlikte, müzenin bazı bölümlerinde engelli ziyaretçilerin refakate ihtiyacı olmaktadır. Yapılı çevre mümkün olduğunca aynı seviyededir, kat seviyelerinde değişiklik olan yerlerde rampalar ve asansörler mevcuttur.

Müze İçerisindeki İmkanlar

Teşhir rafları, vitrinler vb. gibi sergileme alanları tekerlekli sandalye kullanıcılarının ve çocukların vd. göz hizasında olabilecek ideal yüksekliktedir. Müze içerisinde ve bahçesinde kolay erişilebilir dinlenme noktaları bulunmaktadır. Engelli ziyaretçilerin kullanımına uygun tuvalet ve lavabo bölümleri mevcuttur.

Müze Görevlileri

Müze görevlilerinin ihtiyaç halinde engelli ziyaretçilere yardımcı olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte müze görevlileri için engelli ziyaretçilere daha etkin şekilde yardımcı olabilmeleri açısından belirli bir program dahilinde işaret dili ve ilk yardım eğitimleri sağlanmadığı tespit edilmiştir.

Erişilebilir ve İnteraktif Uygulamalar

Şanlıurfa Müzesi ile Haleplibahçe Mozaik Müzesi'ni, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı sanalmuze.gov.tr adresi üzerinden sanal tur ile gezmek mümkündür, Müzelerin Sesi (Voice of Museums) uygulaması ile sesli rehberlik uygulaması sunulmaktadır. Müzede farklı engelli gruplarından ve yaşlardan kişiler için özel geziler ve etkinlikler düzenlenmektedir. Müze içerisinde Göbeklitepe gibi canlandırması yapılmış alanlar ve sahneler bulunmaktadır. Film gösterimleri ve sesli anlatımlar sunulmaktadır. Müzede, 3D gösterimler, interaktif oyun ekranları, sinevizyon gösterimleri ve dokunmatik bilgi ekranları ve kiokslar, çocuk oyun alanları ve atölyeleri

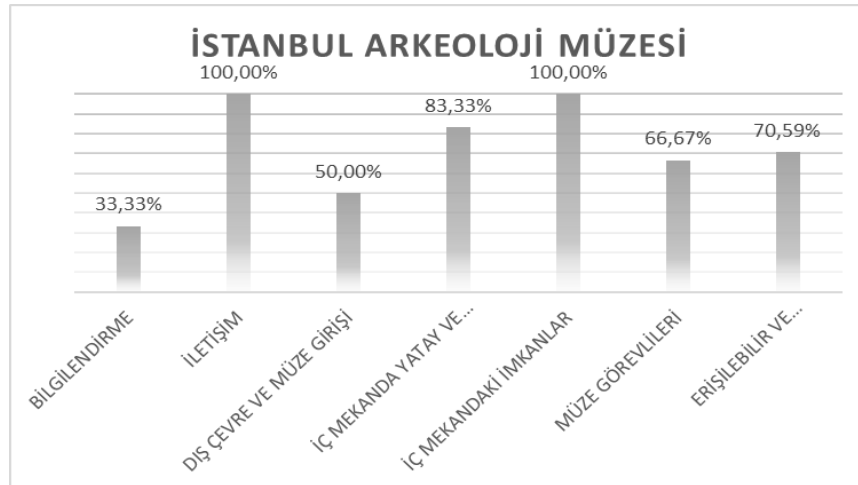
bulunmaktadır. Videolu anlatımlarda ve gösterimlerde yazılı ve sesli anlatım yapıldığı gözlemlenmiştir.

3.5. İstanbul Arkeoloji Müzesi

Osman Hamdi Bey önderliğinde, 13 Haziran 1981 yılında ziyarete açılan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk müzeleri olan İstanbul Arkeoloji Müzeleri, İstanbul'da Osman Hamdi Bey yokuşunda yer almakta ve bünyesinde Arkeoloji Müzesi, Eski Şark Eserleri Müzesi ve Çinili Köşk Müzesi olmak üzere üç ayrı müzeye ev sahipliği yapmaktadır. İstanbul Arkeoloji Müzesi, 1993 yılında, Avrupa Konseyi himayesinde Avrupa Müze Forumu (EMF) tarafından "Avrupa Konseyi Müze Ödülü" ile ödüllendirilmiştir (europeanforum.museum, 2023). 2011 yılında İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin çağdaş müzecilik anlayışına uygun olarak yenilenmesi için çalışmalar başlatılmış, müzenin bazı kısımları ziyarete kapatılarak onarım, bakım ve düzenleme çalışmaları yapılmıştır (KTB, 2014:17). Yenilenen bölümler 2022 yılında ziyaretçilerle tekrar buluşmuştur.

3.5.1. İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne İlişkin Bulgular

Yapılan araştırma çerçevesinde, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin erişilebilirlik açısından ortaya koyulan 50 önermeden 34'ünü karşıladığı tespit edilmiş olup, müze 100 puan üzerinden 68 puan ile "iyi düzeyde erişilebilir" olarak değerlendirilmiştir.

Şekil 7. İstanbul Arkeoloji Müzesi Erişilebilirlik Düzeyinin Kategorilere Göre Dağılımı.

Şekil 7’de gösterildiği üzere, İstanbul Arkeoloji Müzesi, araştırma kapsamında “iletişim” ve “iç mekandaki imkanlar” kategorileri altında belirlenen erişilebilirlik kriterlerinden tamamını karşılamaktadır. Şekil 7’de gösterilen kategorilere göre ulaşılan bulgular ilerleyen bölümde alt başlıklar altında detaylandırılmıştır.

Bilgilendirme

Bilgilendirme kategorisi altında bakıldığında, müzenin kendine ait bir web sitesi olmadığı ve tanıtım materyallerinde, sunulan erişilebilirlik olanaklarına dair sembollere ve açıklayıcı bilgilere yer verilmediği görülmüştür. Öte yandan, müzeyle ilgili şikâyetleri kaydetmek ve çözmek için bir değerlendirme sistemi bulunmaktadır.

İletişim

İstanbul Arkeoloji Müzesi uygulamalarını, iletişim kategorisi altında belirlenmiş olan önermelerin tamamını karşıladığı görülmüştür. Tanıtım, bilgilendirme ve yönlendirme öğeleri farklı engelli grupları ve yabancı ziyaretçiler tarafından kolay anlaşılır şekilde sunulmuş, danışma ve bilet gişeleri açık bir şekilde işaretlenmiş ve erişilebilir kılınmıştır. Acil acil çıkış noktalarının seçilebilir şekilde işaretlendiği tespit edilmiştir.

Dış Alan ve Müze Girişi

İstanbul Arkeoloji Müzesi’nin kendine ait bir otoparkı ve çevresinde araç park etmek için kullanılabilecek uygun bir alan bulunmamaktadır. Müzeye giden yolun eğimli ve Arnavut kaldırımlı olmasının engelli bireylerin müzeye ulaşmalarını olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Müzenin dışından içeriye doğru ve teşhir alanlarında, görme engellilerin hareketini kolaylaştıracak sarı yollar bulunmamaktadır, bununla birlikte, ihtiyaç halinde müze girişinden tekerlekli sandalye temin edilebilmektedir. Görme engelli bireyler için Braille alfabesi ile hazırlanmış kitapçık ve sesli rehberlik sistemi bulunmaktadır.

Müze İçerisinde Yatay ve Dikey Hareket

Müze içerisinde tekerlekli sandalye, bebek arabası, yürüteç vb. ile rahat hareket edebilme imkanının bulunduğu, engelli asansörünün, bahçede ve teşhir alanlarında dinlenme alanlarının mevcut olduğu tespit edilmiştir. Görme engelli ziyaretçilerin, müze içerisindeki hareketlerini kolaylaştırıcı şekilde, müze planının ve yönlendirme

levhalarının Braille alfabesi ile gösterilmediği tespit edilmiştir. Bununla birlikte, holler ve salonlar fiziksel engel bulundurmamaları nedeniyle, tekerlekli sandalye vb. için dolaşıma uygundur. Müzede engelli asansörü bulunmaktadır.

Müze İçerisindeki İmkanlar

Teşhir rafları, vitrinler vb. gibi sergileme alanları tekerlekli sandalye kullanıcılarının ve çocukların vd. göz hizasında olabilecek ideal yüksekliktedir. Müze içerisinde ve bahçesinde kolay erişilebilir dinlenme noktaları bulunmaktadır. Engelli ziyaretçilerin kullanımına uygun tuvalet ve lavabo bölümleri mevcuttur.

Müze Görevlileri

Müze görevlilerinin ihtiyaç halinde engelli ziyaretçilere yardımcı olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte müze görevlileri için engelli ziyaretçilere daha etkin şekilde yardımcı olabilmeleri açısından belirli bir program dahilinde işaret dili ve ilk yardım eğitimlerinin sağlanmadığı tespit edilmiştir.

Erişilebilir ve İnteraktif Uygulamalar

Müze, müze deneyimini herkes için erişilebilir hale getirecek erişilebilir ve interaktif uygulamalar açısından sunulan önermelerin %70,59'unu karşılamaktadır. İstanbul Arkeoloji Müzesi'ni T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı sanalmuze.gov.tr adresi üzerinden sanal tur ile gezmek mümkündür, Müzelerin Sesi (Voice of Museums) uygulaması ile sesli rehberlik uygulaması sunulmaktadır. Müzede sergilenen eserlerin dokunabilir replikalarının sunulmadığı ve anlatımların, görme engelli bireyler tarafından kolay anlaşılacak üzere Braille alfabesiyle desteklenmediği belirlenmiştir. Öte yandan, müze bahçesinde ve içinde çeşitli eğitim ve sanat etkinlikleri düzenlenmektedir. Müzede, zaman zaman üç boyutlu ve dijital sergilemeler yapılmaktadır. Eserler hakkında Braille alfabesi ile bilgilendirme sunulmamıştır.

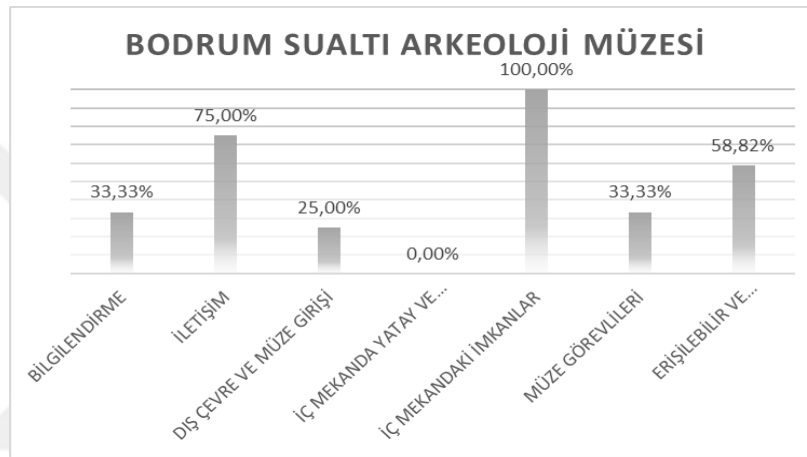
3.6. Muğla Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi

1960 yılında George F. Bass'ın Antalya-Finike-Gelidonya Batığı'na ait eserleri Bodrum Kalesi'ne getirmesiyle birlikte bir müze deposu oluşturulmasının ardından, Haluk Elbe'nin çalışmalarıyla, Kasım 1964'te ziyarete açılan "Bodrum Müzesi", bünyesinde sergilenen eserlerin büyük bir kısmının sualtı buluntusu olması nedeniyle 25

Mart 1981 tarihinde “Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi” adını almıştır. Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi ülkemizin ilk ve tek, dünyanın ise sayılı sualtı arkeoloji müzeleri arasında yer almaktadır. Müze, 1995 yılında Avrupa’da Yılın Müzesi Yarışması’nda "Özel Övgü" ödülünü almıştır (kvmgm.ktb.gov.tr, 2023).

3.6.1. Muğla Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesine İlişkin Bulgular

Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi’nin, araştırma kapsamında belirlenen 50 kriterden 22’sini karşılayarak, 100 puan üzerinden 44 puan ile “orta düzeyde erişilebilir” erişilebilirlik düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir.

Şekil 8. Muğla Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Erişilebilirlik Düzeyinin Kategorilere Göre Dağılımı.

Şekil 8’de gösterildiği üzere, müzenin “iç mekandaki imkanlar” kategorisi çerçevesinde belirlenen kriterlerin tamamını karşıladığı, “iç mekanda yatay ve dikey hareket” açısından belirlenen kriterlerin hiçbirini karşılamadığı ve müze çevresi ile müze girişinin %25 erişilebilir olduğu tespit edilmiştir. Şekil 8’de gösterilen kategorilere göre ulaşılan bulgular ilerleyen bölümde alt başlıklar altında detaylandırılmıştır.

Bilgilendirme

Müzenin kendisine ait bir web sitesi bulunmamakta, müze tanıtım materyallerinde engelli turistlere yönelik sunulan hizmetlere ait bilgilere yer verilmemektedir. Öte yandan, tanıtıcı materyallerinde müze iletişim bilgilerine yer

verilmiştir ve müzeyle ilgili şikâyetleri kaydetmek ve çözmek için bir değerlendirme sistemi bulunmaktadır.

İletişim

Müze de danışma ve bilet satış gişeleri açık bir şekilde işaretlenmiştir ve girişe mümkün olduğunca yakın bir yerde hareket kabiliyeti kısıtlı kişiler tarafından erişilebilirdir. Bununla birlikte, Erişilebilir hizmetler ve tesisler, arka planla zıtlık oluşturan renkte ve uygun boyutta, kolay anlaşılır sembollerle açık bir şekilde işaretlenmemiştir. Acil çıkış işaretleri iyi aydınlatılmıştır, kolay seçilebilirdir. Tahliye prosedürleri için buluşma noktaları açıkça gösterilmiştir.

Dış Alan ve Müze Girişi

Müze çevresinde özel bir otopark alanı ve inme binme noktaları bulunmamaktadır. Müze girişi, eğimler, basamaklar ve zemin farklılıkları nedeniyle özellikle fiziksel engelli ve görme engelli kişiler, hareket kabiliyeti kısıtlı veya yaşlı kişiler için erişilebilir değildir, bu hususta rampa vb. gibi kolaylaştırıcı önlemler alınmadığı gözlemlenmiştir.

Müze İçerisinde Yatay ve Dikey Hareket

Müze girişinde olduğu gibi müze içerisinde de farklı bölümler arasında basamaklar bulunmaktadır, bu nedenle müzenin fiziksel engelli, görme engelli, hareket kısıtlılığına sahip, yaşlı kişiler ve bebek arabası, yürüteç, baston vb. kullanan ziyaretçiler için erişilebilir olmadığı saptanmıştır.

Müze İçerisindeki İmkanlar

Müze içerisinde ve dış mekanda dinlenme noktaları mevcuttur. Teşhir, rafları ve vitrinler ideal yüksekliktedir.

Müze Görevlileri

Müze görevlilerinin engelli ziyaretçilere yardımcı oldukları görülmüştür. Bununla birlikte müze görevlileri için engelli ziyaretçilere daha etkin şekilde yardımcı olabilmeleri açısından belirli bir program dahilinde işaret dili eğitimleri, ilk yardım eğitimleri gibi konularda eğitimler sağlanmadığı tespit edilmiştir.

Erişilebilir ve İnteraktif Uygulamalar

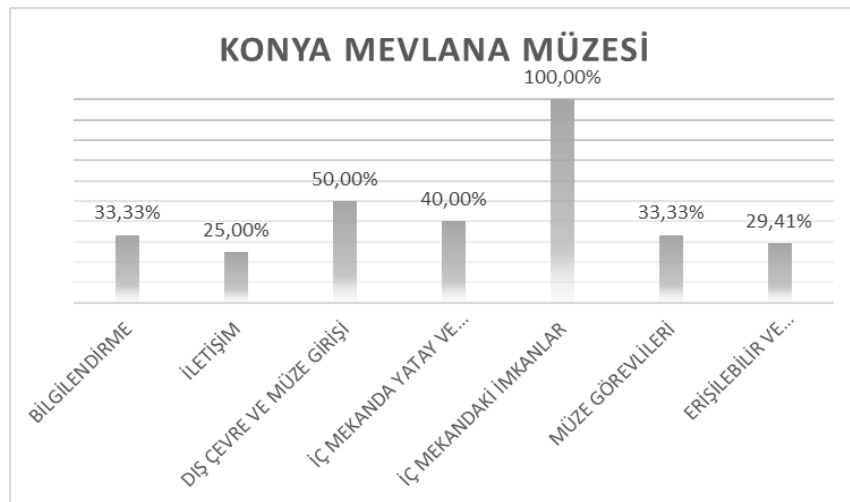
Müzei sanal tur ile ve sesli rehber ile gezme imkanı bulunmamaktadır. Öte yandan, Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nde 3D animasyon gösterimleri, interaktif ve dokunmatik ekranlar ile oyun ekranları bulunmaktadır, bu gösterimlerde yazılı ve sesli betimlemeler olup, işaret dili ile anlatıma başvurulmamıştır. Farklı yaş grupları için müze eğitimi etkinlikleri düzenlendiği görülmüştür. Eserler hakkında Braille alfabesi ile bilgilendirme mevcut değildir.

3.7. Konya Mevlana Müzesi

Mevlevî Dergâhı'nın ve Türbesi'nin 1926 yılında "Konya Asâr-ı Atîka Müzesi" adı altında müze olarak hizmete başlamasının ardından, 1954 yılında bugünkü adını alan Konya Mevlana Müzesi, Mevlâna'ya ve Mevlevîliğe ait eserler ile el yazması kitaplar, levhalar, kandiller ve musiki âletlerine ev sahipliği yapmaktadır (muze.gov.tr, 2023).

3.7.1. Konya Mevlana Müzesi'ne İlişkin Bulgular

Araştırma sonucunda, 2022 yılında 3.352.505 ziyaretçi ağırlayarak Türkiye'nin en çok ziyaret edilen müzesi olan Konya Mevlana Müzesi'nin, araştırma kapsamında ortaya koyulan 50 erişilebilirlik kriterinden 19'unu karşıladığı, böylece 100 puan üzerinden 38 puan ile “az düzeyde erişilebilir” olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 9. Konya Mevlana Müzesi Erişilebilirlik Düzeyinin Kategorilere Göre Dağılımı.

Şekil 9’da gösterildiği üzere, Konya Mevlana Müzesi “iç mekandaki imkanlar” kategorisi altında belirlenmiş kriterlerin tamamını karşılamaktadır. Bununla birlikte, dış çevre ve müze girişinin %50 erişilebilir olduğu, “bilgilendirme”, “iletişim”, “iç mekanda yatay ve dikey hareket”, “müze görevlileri”, “erişilebilir ve interaktif uygulamalar” kategorileri altında değerlendirilen kriterlerin karşılanma oranının %50’nin altında olduğu görülmüştür. Şekil 9’da gösterilen kategorilere göre ulaşılan bulgular ilerleyen bölümde alt başlıklar altında detaylandırılmıştır.

Bilgilendirme

Müzenin, kendisine ait bir web sitesi olmadığı ve tanıtım materyallerinde, sunulan erişilebilirlik olanaklarına dair bilgilere yer verilmediği görülmüştür. Öte yandan, diğer müzelerde olduğu gibi, müzeyle ilgili şikâyetleri kaydetmek ve çözmek için bir değerlendirme sistemi bulunmaktadır. Müze tanıtım materyallerinde iletişim bilgilerine yer verilmiştir.

İletişim

Tanıtım, bilgilendirme ve yönlendirme öğelerinde işaret dili, Braille alfabesi vb. ile engelliler tarafından seçilebilen kolaylaştırıcı iletişim yollarına başvurulmamıştır. Danışma ve bilet gişelerinin, hareket kısıtlılığı olan kişiler için erişilebilirlik açısından uygun olmadığı görülmüştür. Erişilebilir hizmetler ve tesisler, arka planla zıtlık oluşturan renkte ve uygun boyutta, kolay anlaşılır sembollerle açık bir şekilde gösterilmemiştir.

Dış Alan ve Müze Girişi

Konya Mevlana Müzesi’nin kendine ait bir otoparkı bulunmamaktadır, çevresinde otopark alanları mevcuttur, fakat engelli ziyaretçilere ayrılmış özel park alanları bulunmamaktadır. Müzede rampa uygulaması bulunmaması fiziksel engelli bireylerin bağımsız şekilde hareket edebilmelerinin önünde engel teşkil etmektedir.

Müze İçerisinde Yatay ve Dikey Hareket

Engelli ziyaretçilerin müze içerisinde hareket edebilmesi için refakate ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir. Bazı bölümler, tekerlekli sandalye, bebek arabası vb. kullanan bireylerin giremeyecekleri dar bir alana sahiptir; bu bölümler ayrıca zihinsel ve

psikolojik olarak rahat bir ortama ihtiyacı olan çocukların ve yetişkinlerin ziyareti için uygun bir ortam sağlamamaktadır.

Müze İçerisindeki İmkanlar

Teşhir rafları, vitrinler vb. gibi sergileme alanları tekerlekli sandalye kullanıcılarının göz hizasında olabilecek ideal yüksekliktedir. Teşhir alanlarında ve bu alanlar dışında kolay erişilebilir dinlenme noktaları bulunmaktadır. Engelli ziyaretçilerin kullanımına uygun erişilebilir tuvalet bölmeleri ve lavabolar mevcuttur.

Müze Görevlileri

Müze görevlilerinin ihtiyaç halinde engelli ziyaretçilere yardımcı olmaya hazır olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, müze görevlileri için engelli ziyaretçilere daha etkin şekilde yardımcı olabilmeleri açısından belirli bir program dahilinde işaret dili eğitimleri, ilk yardım eğitimleri gibi konularda eğitimler sağlanmadığı tespit edilmiştir.

Erişilebilir ve İnteraktif Uygulamalar

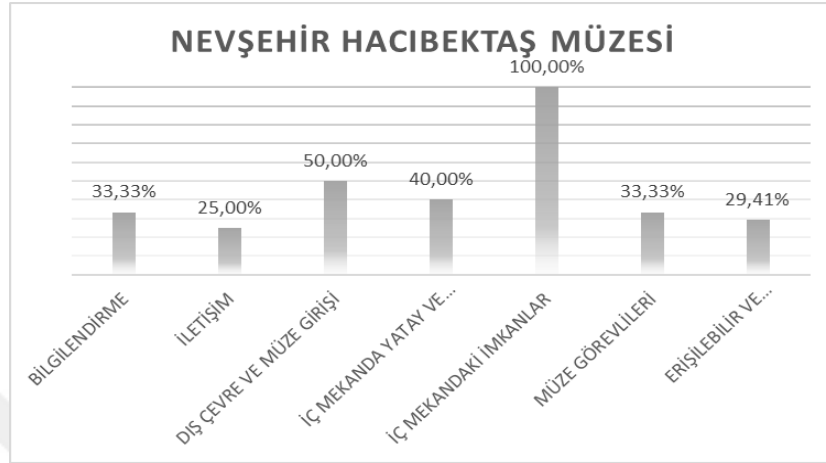
Müzede sunulan eserler hakkında sesli bilgilendirme, işaret dili ile anlatım ya da videolu gösterim gibi seçenekler sunulmadığı görülmüştür. Müzede etkivizyon, simülator, dijital kitap (etkileşimli masa), sanal gezi, üç boyutlu modelleme, hologram gibi çağdaş müzecilik örneği dijital uygulamalar bulunmamaktadır. Sergileme ve eğitim çalışmaları açısından teknolojik unsurlardan yararlanılmamaktadır. Bununla beraber, Müzeyi sanal tur ile gezmek mümkündür ve sesli rehberlik uygulaması sunulmaktadır. Konya Mevlana Müzesi'nde eğitim gezileri ve sema gösterileri düzenlenmektedir. Müzede, sergileme, bilgilendirme ve eğitim çalışmalarını destekleyici konferans salonu, kütüphane, bilgilendirme salonu, laboratuvar ve özel sergi alanları gibi bölümler bulunmamaktadır, özel günlerde müze bahçesinde çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir.

3.8. Nevşehir Hacıbektaş Müzesi

13.yüzyılda, Türk mutasavvıfı Hacı Bektaş Veli tarafından kurulmuş Hacı Bektaş Veli Külliyesi 1964 yılından bu yana müze olarak hizmet vermektedir; müze üç avludan ve Pir Evi, Çilehane, Aş Evi, Aslanlı Çeşme, Baba Köşkü, Tekke Camii birçok yapıdan ve bölümden oluşmaktadır (muze.gov.tr, 2023).

3.8.1. Nevşehir Hacıbektaş Müzesi'ne İlişkin Bulgular

Nevşehir Hacıbektaş Müzesi'nin araştırma kapsamında belirlenen 50 kriterden 17'sini karşıladığı ve buna göre, 100 puan üzerinden 34 puan ile “az düzeyde erişilebilir” olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 10. Nevşehir Hacıbektaş Müzesi Erişilebilirlik Düzeyinin Kategorilere Göre Dağılımı.

Şekil 10'da gösterildiği üzere, Nevşehir Hacıbektaş Müzesi “iç mekandaki imkanlar” kategorisi altında belirlenmiş kriterlerin tamamını karşılamaktadır. Bununla birlikte, dış çevre ve müze girişinin %50 erişilebilir olduğu, “bilgilendirme”, “iletişim”, “iç mekanda yatay ve dikey hareket”, “müze görevlileri”, “erişilebilir ve interaktif uygulamalar” kategorileri altında değerlendirilen kriterlerin karşılanma oranının %50'nin altında olduğu görülmüştür. Şekil 10'da gösterilen kategorilere göre ulaşılan bulgular ilerleyen bölümde alt başlıklar altında detaylandırılmıştır.

Bilgilendirme

Nevşehir Hacıbektaş Müzesi'nin, kendine ait bir web sitesi bulunmamaktadır. Müzeyi tanıtıcı materyallerde, müzede sağlanan erişilebilir hizmetlere ve olanaklara yer verilmemiştir. Müze içerisinde sadece yazılı bilgilendirmeler mevcut olup, duysal açıdan engelli kişilerin ihtiyaçları göz önünde bulundurulmamıştır. Müzenin erişilebilirliğine dair şikayet ve önerilerde bulunmak üzere bir sistem mevcuttur.

İletişim

Danışma ve bilet satış gişeleri açık bir şekilde işaretlenmiştir ve girişe mümkün olduğunca yakın bir yerde hareket kabiliyeti kısıtlı kişiler tarafından erişilebilirdir. Fakat tanıtım, bilgilendirme ve yönlendirme öğelerinde işaret dili, Braille alfabesi vb. ile engelliler tarafından seçilebilen kolaylaştırıcı iletişim yollarına başvurulmamıştır. Erişilebilir hizmetler işaretlenmemiştir. Acil çıkış işaretleri seçilir şekilde yerleştirilmemiştir.

Dış Alan ve Müze Girişi

Müzenin kendisine ait otoparkı bulunmamakla birlikte, yakın çevrede, engelli bireyler için ayrılmış otopark alanları ile birlikte genel otopark alanları bulunmaktadır. 1964 tarihinden itibaren müze olarak hizmet veren Hacıbektaş Veli Dergâhı'nın ana bölümleri, girişlerde yer alan rampalar ve sarı yollar sayesinde fiziksel engelli ve görme engelli bireyler için erişilebilirdir.

Müze İçerisinde Yatay ve Dikey Hareket

Engelli bireyler müze içerisinde rahat hareket etmek için refakate ihtiyaç duymaktadır. Bazı bölümler, tekerlekli sandalye, bebek arabası vb. kullanan bireylerin giremeyecekleri dar bir alana sahiptir; bu bölümler ayrıca zihinsel ve psikolojik olarak rahat bir ortama ihtiyacı olan çocukların ve yetişkinlerin ziyareti için uygun bir ortam sağlamamaktadır.

Müze İçerisindeki İmkanlar

Teşhir rafları, vitrinler vb. gibi sergileme alanları tekerlekli sandalye kullanıcılarının göz hizasında olabilecek ideal yüksekliktedir. Kolay erişilebilir dinlenme noktaları mevcuttur. Engelli ziyaretçiler için tuvalet bulunmaktadır.

Müze Görevlileri

Müze görevlilerinin engelli bireylere yardımcı olmaya çalıştığı görülmüştür. Engelli ziyaretçilere yardımcı olmak adına herhangi bir eğitime tabi tutulmadıkları anlaşılmıştır.

Erişilebilir ve İnteraktif Uygulamalar

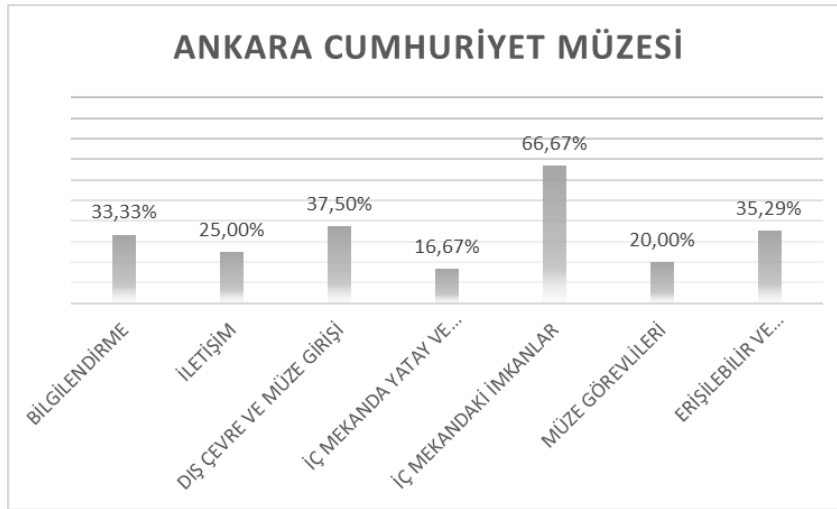
Müzei sanal tur ile gezme imkanı bulunmamaktadır fakat Müzelerin Sesi (Voice of Museums) uygulaması ile sesli rehberlik uygulaması sunulduğu tespit edilmiştir. Müzede, görme engelli ziyaretçilerin dokunarak anlayabileceği şekilde orijinal eserlerin mulajları (replikaları) sunulmamakta, bilgiler Braille alfabesiyle paylaşılamamaktadır. Müzede bilgilendirme sağlayan kiosklar, yönlendirme panoları, işitsel ve dokunmatik bilgilendirme ekranları bulunmamaktadır. Eserler hakkında bilgi sağlayan metinler, okunabilir büyüklükte, arka plan ile zıt renkte, anlaşılabilir. Müzede videolu anlatımlar yapılmamaktadır. Müzede engelli ziyaretçiler için atölye çalışmaları vb. gibi uygulamalı etkinlikler bulunmamaktadır, sergileme ve eğitim faaliyetlerinde kolaylaştırıcı teknolojik uygulamalara başvurulmamıştır. Simülatör, dijital kitap, sanal gezi, üç boyutlu modelleme, hologram gibi çağdaş müzecilik örneği dijital uygulamalardan yararlanılmamıştır. Müzede, sergileme, bilgilendirme ve eğitim çalışmalarını destekleyici konferans salonu, kütüphane, bilgilendirme salonu, laboratuvar ve özel sergi alanları gibi bölümler bulunmamaktadır. Bununla birlikte müze avlusunda sergiler ve anma etkinlikleri gerçekleştirilmektedir.

3.9. Ankara Cumhuriyet Müzesi

Ankara Cumhuriyet Müzesi binası, 1923 yılında inşa edilmiş, 1924-1960 yılları arasında 2. Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak hizmet vermiş, 1981 yılından itibaren Ankara Cumhuriyet Müzesi olarak ziyarete açılmıştır. Türkiye'nin ilk Çocuk Dostu Müzesi olan Cumhuriyet Müzesi'nde çocuklar için özel bir anlatım tercih edilmiştir (muze.gov.tr, 2023).

3.9.1. Ankara Cumhuriyet Müzesi'ne İlişkin Bulgular

Ankara Cumhuriyet Müzesi'nin, araştırma kapsamında belirlenen 50 erişilebilirlik göstergesinden 16'sını karşıladığı görülmüştür, bu nedenle müze 100 puan üzerinden 32 puan ile “az düzeyde erişilebilir” olarak değerlendirilmiştir.

Şekil 11. Ankara Cumhuriyet Müzesi Erişilebilirlik Düzeyinin Kategorilere Göre Dağılımı.

Şekil 11’de gösterildiği üzere, Ankara Cumhuriyet Müzesi’nin, en fazla “iç mekandaki imkanlar” kategorisi altında belirlenen erişilebilirlik kriterlerini karşıladığı ve bu oranın %66,67 olduğu tespit edilmiştir. Şekil 11’de gösterilen kategorilere göre ulaşılan bulgular ilerleyen bölümde alt başlıklar altında detaylandırılmıştır.

Bilgilendirme

Ankara Cumhuriyet Müzesi’nin kendisine ait bir web sitesi bulunmamaktadır. Müze tanıtım materyallerinde, müze tarafından sağlanan erişilebilir hizmetlere ve olanaklara yer verilmemiştir. Müze içerisinde sadece yazılı bilgilendirmeler mevcut olup, duysal açıdan engelli kişilerin ihtiyaçları göz önünde bulundurulmamıştır. Müzenin erişilebilirliğine dair şikayet ve önerilerde bulunmak üzere bir sistem mevcuttur.

İletişim

Tanıtım ve bilgilendirme, yönlendirme metinlerinin, panolarının ve levhalarının farklı duysal engelleri olan bireylere hitap edilecek şekilde hazırlanmadığı tespit edilmiştir. Erişilebilir hizmetlerin ve acil çıkış işaretleri gibi önemli belirteçlerin kolay anlaşılır şekilde işaretlenmediği belirlenmiştir.

Dış Çevre ve Müze Girişi

Ankara Cumhuriyet Müzesi'nin çevresinde engelli ziyaretçilere ayrılmış bir otopark alanı ya da özel bir inme-binme noktası bulunmamaktadır. Bununla birlikte, müze girişleri rampalarla desteklenerek fiziksel engelli bireylerin girişlerine uygun hale getirilmiştir.

Müze İçerisinde Yatay ve Dikey Hareket

Müzedeki koridorlar ve geçitler, fiziksel ve görsel engellerden arındırılmıştır ve iki tekerlekli sandalyenin yan yana geçişine izin verecek genişliktedir. Fakat katlar arasında engelli asansörü bulunmamaktadır; sadece müze girişinde rampa olduğu görülmüştür.

Müze İçerisindeki İmkanlar

Müze içerisinde dinlenme alanları mevcuttur. Görme engelli bireyleri yönlendirilecek sarı yollar bulunmadığı tespit edilmiştir. Müze içerisinde engelli tuvaleti ve engelli asansörü bulunmamaktadır.

Müze Görevlileri

Müze görevlilerinin, ihtiyaç halinde engelli bireylere yardımcı olduğu fakat engelli bireylere yardımcı olacak mobil uygulamalar, destek hizmetleri, teknik cihazlar ve teknolojiler ile ilk yardım ve işaret dili konularında özel bir eğitime tabi olmadıkları belirlenmiştir.

Erişilebilir ve İnteraktif Uygulamalar

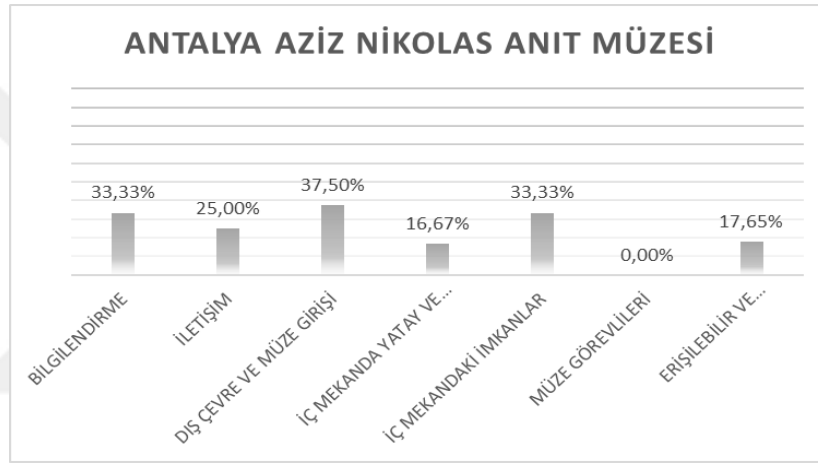
Ankara Cumhuriyet Müzesi'ni sanal tur ile gezmek mümkündür. Müzede sesli rehberlik uygulaması mevcuttur. Bununla birlikte, görme engellilerin dokunarak anlayabileceği şekilde müzedeki orijinal eserlerin dokunulabilir mulajları (replikaları) sunulmamaktadır, eserler hakkında Braille alfabesi ile bilgilendirme yapılmamıştır. Bilgi ekranları mevcuttur. Müzede, konser, ebru gibi sanat etkinlikleri ile eğitimler düzenlendiği görülmüştür. Ankara Cumhuriyet Müzesi işitme engelliler için özel olarak hazırlanmış, işaret dili içeren gelişmiş sesli ve görüntülü rehber teknolojisi sunulmaktadır.

3.10. Antalya Aziz Nikolaos Anıt Müzesi

Likya bölgesinin önemli kentlerinden biri olan Patara’da doğup Piskoposluk yaptığı Myra’da hayata gözlerini yuman Aziz Nikolaos “Noel Baba” adına yaptırılmış olan kilisenin ana yapısının 6. yüzyıla tarihlendiği tahmin edilmektedir. (muze.gov.tr, 2023). Kilise yapısı 1994 yılında müze olarak ziyarete açılmıştır (demre.gov.tr, 2023).

3.10.1. Antalya Aziz Nikolaos Anıt Müzesi’ne İlişkin Bulgular

Antalya Aziz Nikolaos Anıt Müzesi’nin, araştırma kapsamında belirlenen 50 erişilebilirlik göstergesinden 11’ni karşıladığı görülmüştür, bu nedenle müze 100 puan üzerinden 22 puan ile “az düzeyde erişilebilir” olarak nitelendirilmiştir.

Şekil 12. Antalya Aziz Nikolaos Anıt Müzesi Erişilebilirlik Düzeyinin Kategorilere Göre Dağılımı.

Şekil 12’de gösterildiği üzere, Antalya Aziz Nikolaos Anıt Müzesi’nin, “müze görevlileri” kategorisi altında belirlenen erişilebilirlik kriterlerinin hiçbirini karşılamadığı ve diğer kategorilere bakıldığında en fazla “dış çevre ve müze girişi” kategorisi çerçevesinde, %37,50 erişilebilirlik oranına sahip olduğu görülmüştür. Şekil 12’de gösterilen kategorilere göre ulaşılan bulgular ilerleyen bölümde alt başlıklar altında detaylandırılmıştır.

Bilgilendirme

Antalya Aziz Nikolas Anıt Müzesi’nin kendisine ait bir web sitesi bulunmamaktadır. Müze tanıtım materyallerinde iletişim bilgilerine yer verilmiş, müze tarafından sağlanan erişilebilir hizmetler ve olanaklar hakkında bilgilere yer

verilmemiştir. Müze içerisinde sadece yazılı bilgilendirmeler bulunmakla birlikte, müzeye ilişkin önerilerin ve şikayetlerin yönlendirilebileceği bir sistem mevcuttur.

İletişim

İletişim açısından bakıldığında, tanıtım, bilgilendirme ve yönlendirme öğelerinde işaret dili, Braille alfabesi vb. ile engelliler tarafından seçilebilen kolaylaştırıcı iletişim yollarının tercih edilmediği tespit edilmiştir.

Dış Alan ve Müze Girişi

Müze çevresinde engelli bireyler için ayrılmış özel bir otopark alanı mevcut değildir. Görme engelli ziyaretçiler için girişindeki turnikelere yönlendirme yapan sarı yollar olduğu tespit edilmiştir. Fakat müze olarak geçen Aziz Nikolas Kilisesi'nin bulunduğu alana merdivenle inilmektedir, bu kısımda tekerlekli sandalye, bebek arabası, yürüteç vb. kullanan ziyaretçilerin geçişlerini kolaylaştırılacak bir uygulama bulunmamaktadır. Merdivenlerde tırabzanlar bulunmaktadır, eğimli yollara ziyaretçilerin tutunarak yürüyebilmesi adına korkuluklar yerleştirilmiştir. Müzenin (kilisenin) içerisine girmenin ve içinde dolaşmanın, tarihi bir yapı olması nedeniyle fiziksel engelli ziyaretçiler için uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Müze İçerisinde Yatay ve Dikey Hareket

Müze bahçesinde hareket rahatlığı bulunurken, kiliseye inmenin ve kilise içerisinde dolaşmanın, fiziksel engelli ve görme engelli ziyaretçiler, hareket kısıtlılığına sahip kişiler, yaşlılar ve yardımcı araç kullanan kişiler için güç olduğu görülmüştür.

Müze İçerisindeki İmkanlar

Müze içerisinde dinlenme noktaları bulunmakta, engelli tuvaletleri bulunmamaktadır.

Müze Görevlileri

Antalya Aziz Nikolas Anıt Müzesi'nin müze görevlileri kategorisi altında belirlenen önermelerden hiçbirini karşılamadığı gözlemlenmiştir. Müze görevlilerin, işaret dili, ilk yardım gibi konularda özel bir eğitim programına tabi tutulmadıkları tespit edilmiştir. Müze görevlilerinin bilgi ve yardım almak için başvuran ziyaretçilere yeterli destek sağlamadıkları gözlemlenmiştir.

Erişilebilir ve İnteraktif Uygulamalar

Antalya Aziz Nikolas Anıt Müzesi'ni sanal tur ile gezme imkanı bulunmamaktadır fakat Müzelerin Sesi (Voice of Museums) uygulaması ile sesli rehberlik uygulaması sunulmaktadır. Müzede yer alan bilgilendirme panolarının ve sağlanan bilgilerin yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Müzede erişilebilir ve interaktif müzecilik uygulamaları açısından uygulamalar bulunmamaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Müzelerin erişilebilir ve herkes için kapsayıcı olmasını ve engelli bireylerin müzecilik faaliyetlerine katılmasını sağlamayı amaçlayan araştırmanın sonuçlarına göre, incelenen müzelerin erişilebilirlik açısından müze, eserler ve koleksiyonlar, gerçekleştirilen uygulamalar ve planlanan etkinlikler hakkında bilgi sağlama konusunda aynı erişilebilirlik düzeyine sahip oldukları görülmüştür. İncelenen on müzeden hiçbirinin kendisine ait bir web sitesi bulunmamaktadır. Müzelerin kendilerine ait bilgilendirici ve tanıtıcı bir web sitesinin olmasının ve bu web sitesinde yer alan tanıtıcı ve bilgilendirici içeriklerde erişilebilir hizmetler ile sunulan olanaklar hakkında bilgi verilmesinin, erişilebilirlik açısından atılacak önemli adımlardan birini oluşturduğu düşünülmektedir. Bir müzenin kendisine ait aktif, güncel ve zengin içeriğe sahip bir web sitesinin olması, müzeye ulaşım, müzede sunulan erişilebilir imkanlar, sergiler, koleksiyonlar, müze tarafından sağlanan yenilikçi uygulamalar, planlanan ve gerçekleştirilen etkinlikler hakkında bilgi edinilmesini, dolayısıyla müze ziyareti planlamasını mümkün kılacak, müzenin herkes tarafından deneyimlenebilme olasılığını, bir başka deyişle erişilebilir olmasını kolaylaştıracaktır. Öte yandan, bu web sitelerinin sanal turlar, işaret dilli ve/veya altyazı içeren çok dilli ve videolu anlatımlar, açıklayıcı görseller büyük puntolarla, kolay okunabilir ve anlaşılır şekilde hazırlanmış metinler ile zenginleştirilmesi, müzenin, eserlerin, sergilerin ve koleksiyonların herkes için erişilebilir olmasına katkı sağlayacaktır.

Değerlendirilen müzelerin hiçbirinde, müzeleri tanıtıcı materyallerde, müzede sunulan erişilebilir hizmetler ve olanaklar açısından kolay anlaşılır sembollerle, açık ve net bilgiler sağlanmadığı tespit edilmiştir, bu noktada, sağlanan erişilebilir hizmetlere dair bilgiler verilmesinin ve bu bilgilerin anlaşılabilir şekilde sunulmasının, müzelerin herkes tarafından tercih edilebilir olması ve müze ziyaretlerinin kolaylaştırılması açısından olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın sonuçlarından bir diğeri müze içerisindeki bilgilendirmelerde farklı duyuşsal engellere sahip bireylerin ihtiyaçlarına yönelik uygulamalara başvurulmamış olmasıdır; bu hususta uyarıların ve duyuruların hem sesli hem de görsel olarak yapılması öneri olarak sunulmaktadır. Tanıtım materyallerinde, müze girişinde tekerlekli sandalye, kulaklık gibi yardımcı cihazların ödünç verilmesi, refakate ihtiyaç duyabilecek kişilere müze görevlileri tarafından refakat edilmesi gibi sağlanan destek hizmetlerine yönelik bilgilere yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir. İncelenen tüm

müzelerde şikayetlerin yönlendirilmesi için online bir değerlendirme sistemi olduğu görülmüştür. Bu değerlendirme sistemi diğer müzeler için örnek teşkil etmektedir.

İncelenen on müzeden dördünde, tanıtım, bilgilendirme ve yönlendirme öğelerinde, engelli girişlerinin sembollerle işaretlenmesi gibi engelliler tarafından seçilebilen kolaylaştırıcı iletişim yollarına başvurulduğu görülmüştür. İletişim açısından bakıldığında, müze çevresindeki ve içerisindeki erişilebilir hizmetlerin seçilebilir ve anlaşılır şekilde gösterilmesine ve işaretlenmesine dair uygulamaların yaygınlaştırılması gerektiği düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında değerlendirilen on müzenin dokuzunda yani büyük çoğunlukla, danışma ve bilet satış gişelerinin açık bir şekilde işaretlendiği ve girişe mümkün olduğunca yakın bir yerde hareket kabiliyeti kısıtlı kişiler tarafından erişilebilir şekilde düzenlendiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte, erişilebilir hizmetlerin gişeler ve müze girişleri ile sınırlı kalmaması gerektiği düşünülmektedir. Örneğin, Antalya Aziz Nikolas Anıt Müzesi'nde müze girişine görme engelli ziyaretçilere yol gösteren engelli yolları bulunduğu, gişelerin engelli girişine uygun olduğu fakat iç mekanda, müzenin tarihi bir yapı olmasından kaynaklı olarak özellikle fiziksel ve duyuşsal engelli kişiler tarafından ziyaret edilebilecek şekilde düzenlenemediği tespit edilmiştir. Bu hususta, merdiven bölümlerine portatif rampalar yerleştirilmesi, kilise içerisine yürümeyi ve tekerlekli sandalye, bebek arabası, yürüteç gibi araçlarla daha kolay hareket edebilmesi açısından yer üzerinde cam yürüme platformu oluşturulması önerilmektedir. Cam yürüme platformunun yerleştirilmesinin, rahat hareket edebilme imkanı tanırken aynı zamanda zeminin korunmasını sağlayacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte, müze içerisinde herkes tarafından erişilebilir olan bir alanda kiliseye dair üç boyutlu gösterimler, işaret dili ve altyazı ile desteklenmiş çok dilli ve birden fazla duyuya hitap eden anlatımlar sunan bir alan olmasının müzenin herkes için erişilebilir olmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Nitekim, Antalya Aziz Nikolas Anıt Müzesi'nde, müze içerisinde yeterli şekilde bilgilendirme sağlanmadığı tespit edilmiştir, dijital panolar, etkileşimli kiosklar, okunaklı bilgi kartları gibi yöntemlerle bilgi ve iletişim araçlarının çeşitlendirilmesi ve sunulan bilgilerin zenginleştirilmesi gerektiği tespit edilmiştir. Söz konusu öneriler tarihi ve korunması gereken yapılar olarak araştırma kapsamındaki Konya Mevlana Müzesi, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Muğla Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi, Nevşehir Hacıbektaş Müzesi, Ankara Cumhuriyet Müzesi gibi müzeler ile Türkiye genelindeki tarihi ve mimari açılardan aynı özelliklere sahip diğer müzeler için de geçerlidir. Örneğin,

Cumhuriyet'ten sonra müzeye dönüştürülen ve 1927 yılında ziyarete açılan Mevlâna Külliyesi ve Türbesi tarihi bir yapı olması ve müze olarak tasarlanmaması sebebiyle fiziksel erişilebilirlik yönünden kısıtlı imkanlara sahiptir.

Araştırmanın bir başka sonucu olarak, müzelerin çoğunluğunun çevresinde, müzelerin tarihi bir alan içerisinde bulunması ya da inşa edildiği dönem itibarıyla bu planlamanın yapılmaması nedeniyle otopark alanı bulunmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, olabilecek en yakın noktada engelli ziyaretçilere yönelik otopark alanlarının oluşturulması önerilmektedir. Bir diğer öneri ise, özel gereksinim sahibi ziyaretçiler için ring otobüs sistemi oluşturmak adına planlama yapılması olacaktır. Ring otobüs sistemi ile, önceden belirlenmiş ve ilan edilmiş belirli günlerde ve saatlerde, özel gereksinime sahip ziyaretçiler için müzeye ulaşım, müze içerisinde rehberlik etme ve ziyaret sonrası geri götürme hizmetleri sağlanabilir. Bu planlamanın müzenin en az yoğun olduğu zaman dilimleri göz önünde bulundurularak yapılmasının, duysal ve zihinsel engelli bireylerin müze ziyaretleri üzerinde de olumlu etki yaratacağı, müzenin deneyimlenmesini kolaylaştıracağı aynı zamanda müzelerin ziyaret edilme oranlarını arttıracığı düşünülmektedir.

Teşhir rafları, vitrinler vb. gibi sergileme alanlarının tekerlekli sandalye kullanıcılarının göz hizasında olabilecek ideal yükseklikte olması, teşhir alanlarında ve müze genelinde kolay erişilebilir dinlenme noktaları bulunması, engelli tuvaletleri bulunması gibi müze içerisindeki imkanlar açısından yapılan değerlendirmelerde, müzelerin çoğunun ilgili önermeleri karşıladığı görülmüştür. Bununla birlikte, araştırma kapsamında incelenen Konya Mevlana Müzesi'nde, Nevşehir Hacıbektaş Müzesi'nde, Ankara Cumhuriyet Müzesi'nde, Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nde erişilebilir alanlar ile birlikte yine aynı şekilde tarihi yapı olmaları nedeniyle özellikle fiziksel engelli ziyaretçilerin ulaşamayacağı alanlar bulunduğu tespit edilmiştir. Bu noktada, öneri olarak yapıya zarar vermeyecek portatif rampaların kullanılması, erişilemeyen alanların sanal gerçeklik ve artırılmış gerçeklik uygulamalarıyla deneyimlenebilir hale getirilerek sunulması, bir salon oluşturularak burada ziyaret edilemeyen bölümlere ve bu bölümlerde yer alan eserlere ve sergilere dair film gösterimi, 3D animasyon sunumu gibi imkanlar sağlanması önerisi sunulmaktadır. Örneğin, Berlin'de bulunan Museum für Naturkunde (Doğa Tarihi Müzesi) web sitesinde yer alan bilgilere göre "Güneş Sistemi" sergisinin bulunduğu kata sadece merdiven ile erişim sağlanabildiği fakat aynı serginin zemin katta medya istasyonunda dijital olarak erişilebilir olduğu belirtilmiştir; ayrıca işitme engelli kişiler için Alman işaret dili ile anlatım yapılan bir video gösterimi

bulunmaktadır, kişiler bu gösterime kendi telefonları ile erişim sağlayabilmektedir (museumfuernaturkunde.berlin).

Müze içerisinde Braille alfabesiyle hazırlanmış müze planının ve önemli bilgilerin yer aldığı panonun erişilebilir bir alana yerleştirilmesinin, görme engelli ziyaretçiler için kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte müze içerisindeki alanlar arasında eşik, basamak vb. gibi engeller bulunmaması, koridorların rahat hareket edilebilecek genişlikte olması, kat seviyesi farklılıkları olan yerlerde rampa ve asansör bulunması müzeleri herkes için erişilebilir hale getirecektir. Araştırma kapsamında incelemeye tabii tutulan müzelerden biri olan Gaziantep Zeugma Müzesi rampalar ve engelli asansörü sayesinde engelli ziyaretçilerin müze içerisinde bağımsız bir şekilde dolaşmasına imkan vermesi açısından örnek teşkil etmektedir.

Müze görevlileri açısından bakıldığında ise, incelenen müzelerin çoğunda müzede görevli kişilerin engelli bireylere yardımcı olmaya istekli oldukları ve yardımcı olmaya çalıştıkları, bununla birlikte, ilk yardım, işaret dili gibi konularda eğitim almaları için uygulanan herhangi bir program bulunmadığı belirlenmiştir. Müzelerde görevli kişilerin engelli bireylere yardımcı olmasını desteklemek üzere, eğitim kurumları ile ortak bir program geliştirilmesi önerilmektedir. Gerek müzelerin erişilebilirlikleri gerekse daha bilinçli ve modern bir müzecilik anlayışı ve uygulaması için müzelerde görevli kişilerin farklı alanlarda eğitim almasının ve bu eğitimlerin sürekli ve sürdürülebilir bir program dahilinde gerçekleştirilmesinin oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

On müzeden yedisini sanal tur ile gezmek mümkündür, sanal turların bilgilendirici metinler ve sesli anlatımlar ile zenginleştirilmesi ve yaygınlaştırılması önerilmektedir. Müzelerin çoğunluğunda sesli rehber uygulamasının bulunduğu ve kulaklık gibi cihazların temin edildiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte, Anadolu Medeniyetleri Müzesi bünyesinde oluşturulan özel bölümde sunulan olanaklar dışında, Braille alfabesi ile hazırlanmış bilgilendirmelere rastlanmamıştır. Braille alfabesi ile hazırlanmış bilgilendirmeler ile dokunmaya ve betimlemeye dayalı anlatımların olması önem arz etmektedir. Görme engelli ziyaretçilerin müze deneyimlerini kolaylaştırıcı uygulamalar açısından bakıldığında, Anadolu Medeniyetleri Müzesi öne çıkmaktadır. Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde Türkiye'de bir ilk olarak "Eğitim ve Deneyim" alanı oluşturulmuş, bu alanda tamamen görme engelli ve görme kısıtlılığı olan engelli bireyler için müze koleksiyonundan seçilen 22 eserin replikası hazırlanarak, dokunarak anlaşılabilir hale getirilmiştir. Sergileme alanında siyah ve sarı renkler ile özel bir

aydınlatma kullanılmış, anlatımlar Braille alfabesiyle hazırlanan metinler ve sesli bilgilendirme ile desteklenmiştir. Müzenin bu alanında görme engelli çocuklar ve yetişkinler için özel turlar, eğitim gezileri ve etkinlikler düzenlenmektedir. Bu uygulamaların diğer müzeler için örnek oluşturduğu düşünülmektedir.

Müze bilgilendirme ve sergileme unsurlarından interaktif ve dijital uygulamalardan yararlanılmasının engelli bireyler dahil olmak üzere tüm ziyaretçiler ile müze idarecileri ve görevlileri için faydalı olacağı düşünülmektedir. Dijital uygulamalara erişimin artırılması müze deneyimlerini kolaylaştıracaktır.

Genel olarak, araştırmaya dahil edilmiş müzeler incelendiğinde, müzelerin daha çok fiziksel erişim açısından erişilebilir olduğu, bununla birlikte, bazı özel programlar haricinde duysal ya da zihinsel engelli kişilere sunulan hizmetler açısından geliştirme ihtiyacı bulunduğu tespit edilmiştir. Müzeler hakkındaki temel ve genel bilgiler ile birlikte sunulan erişilebilir hizmetler, programlar, uygulamalar, eğitimler, yeni müzecilik anlayışı taşıyan etkinlikler, atölyeler vb. gibi tüm imkanlar hakkındaki bilgilerin de ulaşılabilir ve erişilebilir olması gerekmektedir. Aynı zamanda, müzelerde farklı gruplar için eğitim ve sanat etkinlikleri gerçekleştirildiği görülmüştür, bu etkinliklerin farklı yaşlardan ve farklı gruplardan engelli bireyler için de planlanmasının her yaştan ve kesimden engelli bireylerin müze deneyimlerine ve dolayısıyla turizm hareketlerine katılımını destekleyeceği düşünülmektedir.

Müzelerin erişilebilirliklerine katkı sağlamak üzere gerçekleştirilen bu çalışmanın literatüre, teorik ve pratik uygulamalara katkılarından biri, müzelerin erişilebilirlik düzeylerini ortaya koymak amacıyla bir ölçek geliştirilmiş olmasıdır. Bu ölçek, farklı konseptlere sahip müzeleri, turizm işletmelerini ve diğer turizm unsurlarını, destinasyonları, şehirleri kapsayacak şekilde kullanılabilir.

KAYNAKLAR

1475 sayılı İş Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 25 Ağustos 1971.

15137 sayılı Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, T.C. Resmi Gazete, 28.10.2009.

2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, T.C. Resmi Gazete, 1 Temmuz 1976.

2729 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı, T.C. Resmi Gazete, 10 Temmuz 2020
<https://www.resmigazete.gov.tr/fihrist?tarikh=2020-07-10&mukerrer=1>
 (20.03.2023).

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun, T.C. Resmi Gazete, 07 Temmuz 2005.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023), Engelli ve yaşlı istatistik bülteni.
<https://www.aile.gov.tr/eyhgm/sayfalar/istatistikler/engelli-ve-yasli-istatistik-bulteni/> (05.06.2023).

Akdu, U., & Akdu, S. (2018). Engelli Turizmi: Yasal Düzenlemeler Ve Uygulamalar. *Gümüşhane University Electronic Journal of the Institute of Social Science/Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 9(23).

Akın, E. G. (2022). Yeni Müzecilik Kapsamında Odunpazarı Modern Müze Faaliyetlerinin İncelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi*, 16(17), 154.

Akıncı, Z. (2013). Management of Accessible Tourism and Its Market in Turkey, *International Journal of Business and Management Studies*, 2 (2): 413-426.

Akıncı, Z., & Sönmez, N. (2015). Engelli bireylerin erişilebilir turizm beklentilerinin değerlendirilmesine yönelik nitel bir araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 26(1), 97-113.

Akyol, A. A., Koman, E., Baysuğ, A., Yılmaz, M. O., Thomas-Özel, C., & Demirdelen, H. (2004). Anadolu Medeniyetleri Müzesi eğitim seksiyonu projesi. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi (ÇOKAUM) IV. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, 15-17.

Americans with Disabilities Act. 1990 <https://www.ada.gov/law-and-regs/> (22.03.2023).

American Museum of Natural History
<https://www.amnh.org/plan-your-visit/accessibility-language-assistance>
 (01.06.2023).

Assembly, U. G. (2006). Convention on the Rights of Persons with Disabilities. *GA Res*, 61, 106.

- Aydın, F. (Ed.). (2007). Çalışma mevzuatı ile ilgili Avrupa Birliği direktifleri. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- Baba, S., & Çalışkan Güneş, P., 2021 Engelsiz Müzecilik Bağlamında Seramik Eserlerin Görme Engellilere Yönelik Erişilebilirliğini Sağlama. *Kalemişi Türk Sanatları Dergisi*, vol.9, no.19, 121-129.
- Baş, M., Yenişehirlioğlu, E. & Zengin, B. (2015). Engelli Turizmi Kapsamında Müzelerde Ulaşılabilir Uygulamaların Tespitine İlişkin Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 189-230.
- Bayam, E. (2017). Rahmi M. Koç Müzesi'nde eğitim. *Milli Eğitim Dergisi*, 46(214), 419-433.
- Baysal, İ., Çetinkaya, K., & Aydın, M. (2021). Müzeler, sergiler ve tarihi alanlarda dijitalleşme. *International Journal of 3D Printing Technologies and Digital Industry*, 5(2), 271-280.
- Blichfeldt, B. S., & Nicolaisen, J. (2011). Disabled travel: not easy, but doable. *Current issues in tourism*, 14(1), 79-102.
- BM. (1949). İnsan hakları evrensel beyannamesi.
- Bolu Sert, H. (2016). Zihinsel engelli çocuklara yönelik müze ziyaretinin değerlendirilmesi: Bir uygulama örneği.
- Boston Children's Museum <https://bostonchildrensmuseum.org/visit/accessibility/> (02.03.2023).
- Boyraz, B. (2013). Müze Teknolojileri ve Sergileme Farklılıkları. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 2(08), 113-128.
- Budak, G. (2012). Yerel Müzecilik ve Sosyal Bilgiler Eğitimindeki Yeri (Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi).
- Buhalis, D., & Darcy, S. (Eds.). (2010). *Accessible tourism: Concepts and issues*. Channel View Publications.
- Buhalis, D., & Michopoulou, E. (2011). Information-enabled tourism destination marketing: addressing the accessibility market. *Current Issues in Tourism*, 14(2), 145-168.
- Buj, Carlos. (2010). Paving the way to accessible tourism. *International Centre for Responsible Tourism, Leeds Metropolitan University, UK*.
- Bulduk, B. (2018) Müze Kavramı ve Modern Müze Örnekleri. *Journal of Institute of Economic Development and Social Researches*, 4(9), 162-169.

- Bulgan, G., & Çarıkçı, İ. (2015). Engelli Turizmi: Antalya İlindeki Dört ve Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(13), 15-42.
- Buyurgan, S. (2009). Görme yetersizliği olan üniversite öğrencilerinin müzelerden beklentileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1167-1204.
- Buyurgan, S. (2017). Yaşayan ve yaşatan müze. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 12(2), 127-136.
- Buyurgan, S., & Demirdelen, H. (2009). Total kör bir öğrencinin öğrenmesinde dokunma, işitsel bilgilendirme, hissetme ve müze. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 563-580.
- Connell, B. R. (1997). Principles of universal design NC State University. http://www.design.ncsu.edu/cud/univ_design/princ_overview/htm.
- Çetin, K. (2022). Görme Engelli Bireyler ve Erişilebilir Turizm . *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 6 (1) , 69-87 . DOI: 10.30625/ijctr.1087206
- Danacı Polat, B. (2019). Görme engelli öğrencilerin sanatı öğrenmesinde müzelerin katkısı.
- Darcy, S., & Dickson, T. J. (2009). A whole-of-life approach to tourism: The case for accessible tourism experiences. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 16, 32–44.
- Demir, E., & Akyol, A. K. (2022). Görme Engelli Çocukların Ziyaret Ettikleri Müzeye Dair Görüşlerinin İncelenmesi. *Uluslararası Müze Eğitimi Dergisi*, 4(1), 1-16.
- Diker, O., & Çetinkaya, A. (2016). Erişilebilir Turizm Açısından Safranbolu Turizm Destinasyonunun Uygunluğunun Değerlendirilmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 111- 125.
- Disability: IN. <https://disabilityin.org/country/the-netherlands/> (21.12.2022).
- ENAT (2010-2023) <https://www.accessibletourism.org/> (02.02.2023)
- Engelli Bireylere Kimlik Kartı Verilmesine ve Ulusal Engelli Veri Sistemi Oluşturulmasına Dair Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, 12 Mayıs 2023.
- Engelsiz Turizm (2012) <http://tourismforall.org.tr/> (04.05.2023).
- European Museum Forum (2021) <https://www.europeanforum.museum/en/winners/the-emya/> (12.04.2023).
- Erbay, N. Ö. (2017). Müzeler ve engelli ziyaretçilere yönelik eğitim projeleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 46(214), 345-358.

- Erbay, N. Ö. (2017). Müzelerde Dezavantajlı Gruplara Yönelik Eğitimler. *Milli Eğitim Dergisi*, 46(214), 289-302.
- Ercan, F. (2019). Görme Engelli Bireylerin Erişilebilir Turizm Deneyimlerini Kolaylaştırıcı Teknolojilerin İncelenmesi. In SETSCI Conference Proceedings, Samsun.
- Erişkinler İçin Engellilik Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, 20 Şubat 2019.
- EC https://ec.europa.eu/employment_social/socprot/disable/strategy_en.htm (17.12.2022)
- Evcı, A., & Şahin, C. K. (2013). Bedensel engelli bireylerin erişilebilir turizmi değerlendirme üzerine bir araştırma. *Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6(2), 681-689.
- Global report on health equity for persons with disabilities. Geneva: World Health Organization; 2022. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.
- Government Offices of Sweden <https://www.government.se/> (21.12.2022).
- Harmanda, Y. (Ed.). (2014) (Vol. 2). Türkiye'nin Müzeleri. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları - 161/1. ISBN 978-975-17-3690-1.
- Herkes İçin Alanya (2013) <http://herkesicinalanya.org/> (04.05.2023).
- Herkes için Turizm Derneği (2023) <https://herkesicinturizm.org/hakkimizda/> (01.05.202).
- ICOM <https://icom.museum/en/news/icom-approves-a-new-museum-definition/> (20.12.2022).
- ILO (1983). Vocational Rehabilitation and Employment (Disabled Persons) Convention. International Classification of Functioning, Disability and Health: ICF (2001): World Health Organization.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi <https://www.engelsizmir.org/tr/KirmiziBayrak> (21.05.2023).
- Karadeniz, C. (2017). Müze ve Toplum: Müzeyle Topluma Ulaşmak. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 6(8).
- Keleş, V. (2003). Modern müzecilik ve Türk müzeciliği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1-2).
- Kurt, S. L. (2016). Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler Ve Türkiye Uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (36), 99-127.

- Külük, C. Ş. (2019). Sanat Müzelerinde Sağır ve İşitme Engelli Bireylere Dönük Sosyal Erişim Programları “Amerika Birleşik Devletleri Örneği”. *Uluslararası Sanat Kültür ve İletişim Dergisi*, 2(1), 40-67.
- Lecerf, M. Marie, (2022). Understanding EU policies for people with disabilities.
- Lickorish, L. J., & Jenkins, C. L. (2007). *Introduction to tourism*. Routledge.
- Mavragani, E. (2018). Museum services in the era of tourism. In *The future of museums* (pp. 37-47).
- Michopoulou, E., Darcy, S., Ambrose, I., & Buhalis, D. (2015). Accessible tourism futures: the world we dream to live in and the opportunities we hope to have. *Journal of Tourism Futures*, 1(3), 179-188.
- Miami Children's Museum (2021) <https://www.miamichildrensmuseum.org/accessibility> 02.03.2023.
- Museum Für Naturkunde (2023) <https://www.museumfuernaturkunde.berlin/en/declaration-accessibility> (02.03.2023).
- Museum Next (2023) <https://www.museumnext.com/article/creatin-multi-sensory-experiences-for-disabled-audiences/> (01.06.2023).
- Nuray, G. K. (2019): Uluslararası İlke ve Standartlar Bağlamında Engelli Hakları 5 (1), pp. 1–34.
- Okan, B. (2015). Günümüzde müzecilik anlayışı. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5(2), 187-198.
- Okan, B. (2018). Günümüz müzecilik anlayışındaki yaklaşımlar ve müze oluşumunu etkileyen unsurlar. *Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi*, 3(4), 215-242.
- Özdemir, L., Çiftçi, H., & Sayan, Ö. (2022) Tarihsel Süreçte Özel Eğitim Uygulamaları, Kurumları ve Görevli Personellerin İncelenmesi. *Atlas Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(9).
- Özeren, M. (2019): Turizm Paydaşlarının Bakış Açılıyla Engelli Turizmi: Konya Örneği. 6 (42). 2486–2499.
- Özkasım, Hale. “Müze ve Müzecilik”. *Müzecilik ve Sergileme* (edi.: Erol Altınsapan ve Nurdan Küçükhasaköylü).
- Özmen, S. S. (2018). Müze eğitiminin gelişimi. *HUMANITAS-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 301-324.

- Polat, N. (2010). Wellness Turizminde Sürdürülebilirlik Uygulamalarının Tespitine Yönelik Nitel Bir Araştırma Ve Bir Model Önerisi: Afyon İli Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Kütahya*.
- Qiao, G., Ding, L., Zhang, L., & Yan, H. (2021). Accessible tourism: A bibliometric review (2008–2020). *Tourism Review*, 77(3), 713-730.
- Resmi Gazete (2005). Turizm tesislerinin belgelendirilmesine ve niteliklerine ilişkin yönetmelik. *TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Bakanlar Kurulu Kararının Tarihi*, (2005/8948).
- Sağır, E., Demirdelen, H., & Alpagut, A. (2017). Anadolu Medeniyetleri Müzesi eğitim etkinlikleri ve müze eğitim atölyesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 46(214), 385-388.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250.
- Science Museum (2023) <https://www.sciencemuseum.org.uk/visit/accessibility> (02.03.2023)
- SPSM <https://www.spsm.se/om-oss/other-languages/english/> (21.12.2022).
- Sınıflandırma Çalışmalarına İlişkin Değerlendirme Formlarının Hazırlanmasına ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ, T.C. Resmi Gazete, 7 Ağustos 2009.
- Şen, N., Çelik Yetim, A. & Bilici, N. (2014). A Study to Determine the Suitability of Cultural Heritage And Museums For Disabled Tourist Visitation . *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 7 (1) , 1-16.
- Şencan, G. (2022). İşitme Engelli Bireylerin Türkiye ve Yurt Dışındaki Müzelere Erişiminin Artırılması İçin Uygulanan Çalışmalar. *Unimuseum* , 5 (2) , 64-74.
- Tanyeri, Y. (2016). İzmir school for the deaf. *Turkish archives of otorhinolaryngology*, 54(1).
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, T.C. Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı. *Türkiye Özürllüler Araştırması* 2002.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları 162/3 (2014). *Türkiye'nin Müzeleri: Yenilenmesi Devam Eden Müzeler*. 1-28.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2023) <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-43336/muze-istatistikleri.html> (02.02.2023).
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2023) <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-135633/ozel-muzeler.html> (22.03.2023).

- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2023)
<https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44072/mugla-bodrum-sualti-muze-mudurlugu.html>
 (01.02.2023).
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2023)
<https://muze.gov.tr/muze-detay?SectionId=CUM01&DistId=MRK> (05.06.2023).
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2023)
<https://muze.gov.tr/muze-detay?SectionId=GZN01&DistId=GZN>
 (02.02.2023).
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2023)
<https://muze.gov.tr/muze-detay?SectionId=HCB01&DistId=MRK> (21.01.2023).
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2023)
<https://muze.gov.tr/muze-detay?SectionId=HTY01&DistId=HTY> (04.01.2023).
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2023)
<https://muze.gov.tr/muze-detay?SectionId=STN01&DistId=STN> (01.06.2023).
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Kurumsal İnternet Sayfası
<https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaskanligi/kultursanatodulleri/2012/>
 (23.02.2023).
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2023)
<https://muze.gov.tr/muze-detay?SectionId=SUM02&DistId=SUM> (12.03.2023).
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı
https://www.aile.gov.tr/media/122989/engell_haklari_ulusal_eylem_plani_2023-2025.pdf (14.12.2022).
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2023)
<https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-69904/turkiye39de-muzecilik.html> (01.06.2023).
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023) <https://www.aile.gov.tr/eyhgm/yayin-kaynak/> 23.05.2023.
- T.C. Demre Kaymakamlığı <http://www.demre.gov.tr/aziz-nikolas-noel-baba-muzesi>
 (21.06.2023).
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2023)
<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/ankara/gezilecekyer/anadolu-medeniyetler-muzes> (01.05.2023).
- The Museum of Modern Art (2023) <https://www.moma.org/visit/accessibility/>
 (01.03.2023).
- The global burden of disease: 2004 update. Geneva, World Health Organization, 2008.
 Tokyo National Museum (2014-2023).

Tokyo National Museum

https://www.tnm.jp/modules/r_free_page/index.php?id=1238&lang=en
(23.04.2023).

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu). (2013). Nüfus ve konut araştırması 2011.

TÜRSAB Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (2023) <https://www.tursab.org.tr/haberler>
03.03.2023.

The Metropolitan Museum of Art (2000-2023)

<https://www.metmuseum.org/events/programs/met-creates/visitors-disabilities/discoveries> (21.06.2023).

UN United Nations Enable

<https://www.un.org/disabilities/documents/historyinfographic.pdf> (22.03.2023).

United Nations; United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights; Inter-parliamentary Union (2007): From Exclusion to Equality Realizing the rights of persons with disabilities.

Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (2014-2023)

http://www.mavibayrak.org.tr/tr/icerikDetay.aspx?icerik_refno=52 (21.05.2023).

Uşan, M. F. (2003). Mesleki eğitim ve istihdam, devlet personel rejimi ve iş mevzuatı.

Victoria and Albert Museum (2023) <https://www.vam.ac.uk/info/disability-access>
01.03.2023.

Waldschmidt, Anne (2009): Disability policy of the European Union: The supranational level. In *Alter* 3 (1), pp. 8–23.

WHO, W. (2011). World disability report. *Malta: World Health Organisation, The World Bank*.

Winance, M., Ville, I., & Ravaud, J. F. (2007). Disability policies in France: changes and tensions between the category-based, universalist and personalized approaches. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 9(3-4), 160-181.

World Health Survey. Geneva, World Health Organization, 2002–2004.

World Health Organization. (2001). IFC: International Classification of Functioning, Disability and Health.

World Tourism Organization and Fundación ACS. (2015). Manual on Accessible Tourism for All–Public-Private Partnerships and Good Practices.

World Tourism Organization. (1991). *Creating tourism opportunities for handicapped people in the nineties*. World Tourism Organization.

- World Tourism Organization. (2005). Accessible Tourism For All. Dakar, Senegal: World Tourism Organization.
- Yau, M. K. S., McKercher, B., & Packer, T. L. (2004). Traveling with a disability: More than an access issue. *Annals of Tourism research*, 31(4), 946-960.
- Yeşilyurt, H. , Kırlar, B. & Lale, C. (2014). Müzelerin Sessiz Ve Karanlık Dünyası: "Herkes İçin Müzeler Mümkün Mü?". Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi , (2) , 1-19.
- Yıldırım, A., & Simsek, H. (1999). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (11. baskı: 1999-2018).
- Yıldız, S. (2019). Çağdaş Sanat Müzelerine Engelsiz Turizm Bağlamında Bütünsel Bir Bakış-Orta Avrupa'dan Örnek İncelemeleri. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1).
- Yıldız, Z. , Yıldız, S. & Bozyer, S. (2018). İşitme Engelli Turizmi (Sessiz Turizm): Dünya Ve Türkiye Potansiyeline Yönelik Bir Değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 9 (20), 103-117.
- Zülfikar, A. B., & Ediz, Ö. M. (2020). Değişen Müze ve Müzecilikte Sergilemenin Teknoloji Boyutunun İncelenmesi: Bursa Panorama Müzesi Örneği. *Lycus Dergisi*, (2), 67-100.